מחוברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון ר"כ | פרשת ויגש | תשפ"ה

	ירושלים	בני ברק	ניו יורק	לונדון
זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	כניסת השבת 16:13 / יציאת השבת 17:28 / רבנו תם 18:06	כניסת השבת 16:28 / יציאת השבת 17:30 / רבנו תם 18:02	כניסת השבת 16:23 / יציאת השבת 17:32 / רבנו תם 17:54	כניסת השבת 15:49 / יציאת השבת 17:03 / רבנו תם 17:17

השבוע בגליון:

חשיפה: בזכות ויתור אצילי וקשה בשבילו, זכה לחתן ילדיו בנחת ולתת להם דירות | עמ' ג'

וואזרט מהאור החיים הק': שיחה ישירה - בלי מתווך | עמ' ב'

אקטואליה: האם מותר לקרוא הזמנות בשבת? | עמ' ו'

פניני אביר יעקב עמ' ה'

מסר חסידי לפרשת השבוע עמ' י"ד

עמ' כ"א מקושרים

עמ' כ"ה ובחרת בחיים

עמ' כ"ט מכתבי בית ההוראה

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

אדון עולם - להזכיר זכות אברהם בתפילת שחרית

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי וגו' (מד, יח).

יש לומר, הטמין הכתוב ברמז ע"פ המעשה הידוע (מובא בהקדמה לשו"ת כנפי יונה, וילנא תרל"ו), אשר מחבר אחד בא לפני הגר"א מוילנא זיע"א להראותו פירוש שכתב על סידור התפילה, ונטלו הגאון לעיין בו וכאשר החזירו לידו, אמר לו כי פירוש אחד מצא בו אמיתי למאוד, ולדעתו היה כל הספר כדאי בשביל אותו הפירוש.

וכה כתב שם, אשר הטעם לאמירת 'אדון עולם' בתחילת התפילה, הוא ע"ד אומרם ז"ל (ברכות ז, ב) מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון, ועל כן פוחחין ב'אדון עולם' כדי להזכיר זכות אברהם אבינו בראשית התפילה ע"כ.

ולפי זה יתפרש הכתוב דנן, אשר האיש היהודי בגשתו להתפלל אומר "בי אדוני" כלומר, יש בי זכות זקיני אברהם אשר קרא להקב"ה 'אדון' ובזה הכוח יכול אני לפצוח את פי להתפלל לפני השי"ת.

דבר חיים (להרה"ק מנדבורנא) - בפרשתנו

גדולה הבטחה - מברית כרותה לשפתיים

וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי יֶשׁ לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ (מד, יט).

י"ל, בכוונת יהודה שאמר שאחיו מת, כיון שסמך על דברי יעקב אבינו ע"ה, שאמר (לעיל מב, לח) "וַיֹּאמֶר לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי אָחִיו מֵת", וידוע שברית כרותה לשפתיים, וכמו שאמרו ז"ל (מו"ק יח. ועוד) כשגגה היוצא מלפני השליט ונח נפשיה [וכן מפני שאמר יעקב אע"ה "עם אשר תמצא אלקיך לא יחיה" - מתה רחל], חשב יהודה שאם יעקב אמר כן בודאי מת יוסף.

ואח"כ כשאמר להם יוסף (להלן מה, ג) "אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי", לא יכלו לענות אותו כי נבהלו מפניו, דיעקב אע"ה אמר מת והוא חי. וזהו כוונת יוסף שאמר העוד אבי חי, כלומר אלמלא שאבי חי ומסורת בידו שלא ימות אחד מבניו בחייו, כבר הייתי מת על ידי שאמר יעקב "ואחיו מת", לכן שאל העוד אבי חי, לומר כי אין לו פחד שמא ימות וכן הם לא יצטערו "כי בהיות אבי חי" אין לחוש לדיבור זה.

ואפשר דזה הטעם שיעקב אבינו ע"ה לא האמין להם כדכתיב (להן פסוק כו) "וַיָּפָג לִבּוֹ - כִּי לֹא הֶאֱמִין לָהֶם" שכיון שיצא מפיו "ואחיו מת" וברית כרותה לשפתיים, היה בטוח שיוסף מת. וכשראה סימן העגלות ידע שהוא חי, ומוכרח שהטעם שהמסורת שבידו שלא ימות אחד מבניו אלים טובא ונצח ברית כרותה לשפתיים, ולכן "ותחי רוח יעקב" ששמח מאוד, דהמסורת גָּברה, והפרה "ברית כרותה לשפתיים".

פני דוד (למרן החיד"א) - בפרשתנו

סגולה להיושע בעת צרה וצוקה

וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו (מה, א).

יש לרמז ולומר שתיבת 'יוסף' היא נמשך ודבוק למטה אל מלת 'להתאפק', והענין כך הוא, דהנה העיקר לכל הדאגות העומדים על אדם הוא שלא יהי' דוחק את השעה, וכשהשעה דחוקה לו ביותר חלילה ולא יכול לשית עצות בנפשו, יתחזק את עצמו "ויוסף להתאפק" עוד, עד יעבור זעם ולא ידחוק את השעה ובכן הוא נושע בכל טוב.

וזהו הרמז בפסוק "ולא יכול" - היינו כשהשעה דחוקה לו ח"ו, ולא יכול לשית עצות בנפשו. "יוסף להתאפק עוד" - עד יעבור זעם ולא יהי' דוחק את השעה. וזאת היא עצה "לכל הנצבים עליו", היינו לכל הדאגות העומדים על האדם להיוושע בדבר ישועה ורחמים.

דברי ישראל

מדוע לא נמנו ה'תאומות' שנולדו עם השבטים?

כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ (מו, כו).

כתב רבינו שלמה (-רש"י), ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים, צריכים אנו לומר שמתו קודם ירידתם למצרים שהרי לא נמנו כאן.

ואין צריך לזה, שהרי אמרו (ב"ר פד כא) רבי יהודה אומר לאחיותיהם נשאו השבטים, והנה היו אלה התאומות נשי בניו, והכתוב אמר עליהן, מלבד נשי בני יעקב. ורבי יהודה מִזה הכתוב אמר כן, כי מה טעם לאמר מלבד נשי בני יעקב הכנעניות, אחרי שאמר יוצאי ירכו, רק בעבור נשי בניו גם הן מיוצאי ירכו יאמר כן, אבל לא פרסם אותן בכאן כאשר לא הזכירן בעת לדתן עם השבטים. ועוד, כי לא הזכיר הנה רק אשר יולידו ויתרבו במצרים, להודיע הנס הגדול הנעשה בריבוי העצום אשר רבו במצרים, והם בזה שבעים נפש, ונשיהם לא ימנו כי האיש עם אשתו הוא אחד.

הרמב"ן - בפרשתנו

וארט מהאור החיים הק'

שיחה ישירה - בלי מתווך

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי (מד, יח). **וברש"י יכנסו דברי באזניך.**

רבינו **האור החיים הק'** ביאר דדברי רש"י איירי בדרך הדרש, אולם פשוטו של מקרא אומר, דדרך הוא אם בא איש לדבר עם המלך, לא יעמוד אצל המלך והשרים, כי אם חוץ לעיגול יעמוד, ושם ידבר עמו, וכמו כן היה יהודה מדבר עמו עד עכשיו, ואח"כ נכנס לפנים מן מחיצה ועמד בין המלך להשרים בכדי שלא ישמעו דבריו אלא המלך לבדו יעו"ש.

ומקשים העולם על דבריו (ראה ליקוטי חיים, ברכ"ש ועוד) והא מצינו (לעיל מב, כא-כג) דבשעה שהיו האחים מתוודים את חטאתם לפני יוסף, ולא נשמרו ממנו שלא היו יודעים אם שומע יוסף לשונם, כי תמיד היה המליץ ביניהם, וא"כ האיך נוכל לומר שהיה חפץ יהודה לדבר עם המלך לבדו, שלא ישמע שום אדם - אפילו המליץ, כפשטות הכתוב "דבר נא באזני אדוני" הרי לא הבין כלל לשון הקודש לשיטתם.

דיבר עמו בשפת המצרים

רבים מתרצים שעד עכשיו דיבר עמו יהודה בלשון הקודש ולכך הוצרך לְמֵלִיץ, וְעַכְשָׁיו כשניגש אליו התחיל לדבר עמו בשפתו - בלשון מצרי.

אך הקושיא נשאלת מאליה, מדוע עד עכשיו לא דיבר עמו בלשון מצרי, ומדוע הוצרכו לדבר דרך מליץ ומתרגם, ולא בצורה ישירה אל המלך.

הסבר מעניין, מבאר הגאון **רבי ברוך שמעון שנייאורסון ר"י טשעבין** זצ"ל, שלעולם היו יכולים השבטים לדבר קצת בלשון מצרי, ובפרט שהיו כבר בפעם השניה במצרים ודאי היתה תפיסתם מהירה להתרגל ללשונם ושפתם, אבל מפני כבוד המלכות שצריכים לדבר אליו בצחות הלשון כראוי למלכות השתמשו במליץ.

אבל בראותם איך הסתבכו הדברים חשבו אולי זה באשמת המליץ, שמשנה מדבריהם ומטעים דבריהם בלשון שמשתמע לתרי אפי, לכך ביקש יהודה "ידבר נא עבדיך דבר באזני אדוני" בלי מליץ, "ואל ייחר אפך בעבדיך" שאני בא לדבר אליך בסגנון שאינו מכובד וראוי לדבר בפני מלך, "כי כמוך כפרעה" אני מחשיב אותך כפרעה רק הכרח מאלצני לדבר בלי מליץ, ולהזכיר שוב את כל ההשתלשלות העניינים, אע"פ שאיננו מחדש דבר, כי שמא המליץ שינה.

באופן אחר, מבאר הגאון **רבי מנשה קליין גאב"ד אונגוואר** זצ"ל בספרו **שנו חכמים**, עפ"י יסוד ביהדות שיהודי צריך לדבר אך ורק בשפת אבותיו, וכמאמרם ז"ל שבזכות ג' דברים נגאלו אבותינו ואחד מהם שלא שינו את לשונם.

וא"כ אע"פ שיהודה ודאי ידע לדבר בלשון מצרי, שהרי הוא היה ראש סנהדרין שדנו את יוסף דיני נפשות כשמכרוהו, ואמר מה בצע כי נהרוג את אחינו, וקי"ל (מכות ו:) שבי"ד שדן דיני נפשות צריך לדעת שבעים לשון, ועכ"פ ראש הבי"ד צריך לדעת.

אלא שעד עכשיו לא רצה להשתמש בלשון עכו"ם רק בלשון הקודש, וכשלא היה לו ברירה ורצה לדבר באזניו ממש, ההכרח לא יגונה - התחיל לדבר אליו בלשון מצרי ודו"ק.

וְאֶת בָּתֵּיכֶם:

בזכות ויתור אצילי לְפְנִים משורת הדין, זכה לחתן את ילדיו בזה אחר זה, ולתת להם דירות שלא כדרך הטבע, הסכיתו ושמעו:

שניהם ישבו ליד קערת הארבע'ס, גדושה בגרגרי חומוס רכים, בזוקים היטב בפלפל שחור. "אחחח! איזו שמחה יפה!" הפטיר ר' ברוך. "עוד מעט יברכו כולם 'כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים', לא מאמינים כמה החופה קרובה", אמר בנחת. "ככה?", ענה לעומתו ר' טוביה, "אצלך הבן הנימול כבר מתקרב לחופה?", שאל בתמיה. "כן.. כן" הנהן ר' ברוך. הוא התבונן בבן שיחו, ירושלמי, שניסיון חייו ניכר היטב על זקנו המלבין. "תגיד לי, איך מסתדרים עם הסוגיה הזאת של חיתון הילדים?".

ענה ר' טוביה: אני מחתן את הילדים שלי בעזרת ברכתם של גדולי הדור", ולמראה עיניו השואלות של ר' ברוך, קפץ ר' טוביה על ההזדמנות והחל לגולל את מסכת הברכות שקיבל בשרשרת. "אני עובד לפרנסתי בעסק מצליח ברחוב מאה שערים, ומתפרנס כשכיר. הקשר שלי עם המנהל, בעל הבית, הוא ידידותי מאוד. העבודה המשותפת יצרה בינינו קשר מיוחד, והגבולות של עובד - מעביד היטשטשו עם השנים. נכנסתי עמוק לכל הסודות הקטנים, הכרתי את הספקים, ולמדתי איך מתנהלים עם כל אחד.

גם בעבודה מול הלקוחות השתכללתי עם הזמן, והרגשתי שאני מסוגל לפתוח עסק עצמאי ולהרוויח היטב.

תבין, שכיר, עם המשכורת היפה ביותר אינו משתכר כמו בעל העסק עצמו. הבן שלי התקרב אז לגיל שידוכים, ובשביל לחתן צריך המון כסף. מוכרחים דירות, ומשכורת של שכיר הופכת לחוכא ואטלולא מול ההתחייבויות האדירות שעתידות ליפול עלי בבוא היום, בשעה טובה ומוצלחת. הרעיון לעבור לעסק עצמאי היה הגיוני לגמרי, ואני התחלתי לתכנן את הפרידה. מה לומר, ואיך לעשות זאת בצורה הנעימה ביותר שאפשר. רק שפתאום אני שומע שהמנהל קיבל התקף לב. ברור שבמצב כזה אי אפשר לדבר על דברים כאלה. העסק נזקק לי, ואני תפקדתי בו באופן יוצא מהכלל, תוך כדי תפילות מעומק הלב לרפואתו השלמה של ידידי, אלא שהתכנית כבר הבשילה בקרבי, ואני הרגשתי נפסד מהעניין. מה יהיה? מתי אעשה גם אנוכי לביתי?

בצר לי הלכתי אל הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, וביקשתי שיורה לי את המעשה אשר אעשה. הרב עיין היטב בשאלה, וענה כי אלה דיני נפשות. 'לך אל מחותני, הרב אלישיב, והוא יענה לך'. טרם הלכתי לדרכי ברכני הגרש"ז אויערבך שאזכה לחתן את ילדי בקלות, ללא קשיים, למעלה מדרך הטבע. "פניתי אל הרב אלישיב זצ"ל, והוא אמר שזאת אכן שאלה קשה. הרב הוא שכן של המנהל ומכיר אותו מקרוב. הודעה על עזיבתי את העסק אכן תזיק לבריאותו, אמר, ועליו לעיין היטב בשאלה. הרב ביקש שאחזור בעוד שלושה ימים.

חזרתי, וקיבלתי תשובה, שבשביל לדון בשאלה כזאת יש צורך בבית דין. "לך לבית דינו של בעל ה'מנחת יצחק', הרב וייס", הורה לי הרב אלישיב זצ"ל, "ומה שיורו לך תעשה". טרם פניתי לדרכי, ברכני הרב אלישיב כי אזכה לחתן את ילדי בקלות, ללא קשיים, למעלה מדרך הטבע. זאת הברכה השניה" - העיר ר' ברוך בזמן שהוא שומע את הסיפור... "טוב שאתה שם לב", חייך ר' טוביה. מאזינים נוספים הצטרפו להקשבה לסיפורו. קערת הארבע'ס הלכה והתרוקנה, קערה אחרת הובאה תחתיה, והיושבים הפליגו אל ברכותיהם של גדולי ישראל, ואל רגישותו של יהודי יקר, שאינו זז ללא הוראה ברורה של דעת תורה.

הלכתי לרב וייס זצ"ל, והרב וייס אמר שבשביל עניין כזה צריך מושב בית דין בהרכב של שלושה דיינים. הרב סיפר את פרטי השאלה לדיינים, ואחר כך אמר, 'אני מבקש מכם שתכריעו, כי על ר' טוביה להישאר במקומו כעובד בעסק, ואנחנו נברכו שיצליח בחיתון ילדיו'. כך זכיתי שכל שלושת הדיינים ברכוני שאזכה לחתן את ילדי בקלות, ללא קשיים, למעלה מדרך הטבע. ר' טוביה נעצר לרגע. "נו ו...", דחק בו ר' ברוך כשהוא רוצה להמשיך ולשמוע את המשך הסיפור המופלא...

מה אתה חושב שקרה? בשידוך הראשון סגרנו על דירה באזור החרדי של ירושלים דאז. אני, לא היה לי מושג איפה משיגים דבר כזה. יום אחד, בתקופת האירוסין, אני הולך לדרכי ברחוב רלב"ח, והנה אישה זקנה מאותתת לי, ובפיה הצעה מוזרה. 'אולי אתה רוצה את הדירה שלי?', אני עומד המום מול השאלה. מאיפה היא צצה פתאום, וממתי אנשים יורדים לרחוב כדי למצוא קונה לדירה שלהם? היא סיפרה כי קנתה את הדירה בדמי מפתח, ורוצה להותיר ליורשים ערך כספי. אני עולה לדירה. איזה יופי של דירה, שלושה כיווני אוויר, במקום הטוב ביותר שיכול להיות, והיא רוצה בעבורה רק שישים אלף דולר, לעומת דירה אחרת באזור, עם שני כיווני אוויר, שהוצעה לנו בשמונים אלף דולר. בו ביום חתמתי חוזה.

יום חתימת החוזה היה יום חמישי. במוצאי שבת הרעידו הרמקולים את ירושלים בהודעה על פטירתה של המוכרת. אתה מבין? שלושה ימים לפני פטירתה היא התעוררה למכור את הדירה, ומצאה אותי ברחוב. בעסקה הזאת גמרתי את חסכונותיי ורק סכום קטן נותר לי. בשידוך השני סגרנו על דירה בבית שמש, ובהשגחה פרטית התחיל אז פרויקט חדש, שבו לא נדרשו כמעט מזומנים. קיבלנו מענקים, וכך הצלחנו די בקלות לקנות את הדירה השניה.

יום חתימת החוזה היה יום חמישי. במוצאי שבת הרעידו הרמקולים את ירושלים בהודעה על פטירתה של המוכרת. אתה מבין? שלושה ימים לפני פטירתה היא התעוררה למכור את הדירה, ומצאה אותי ברחוב. בעסקה הזאת גמרתי את חסכונותיי ורק סכום קטן נותר לי.

בשידוך השני סגרנו על דירה בבית שמש, ובהשגחה פרטית התחיל אז פרויקט חדש, שבו לא נדרשו כמעט מזומנים. קיבלנו מענקים, וכך הצלחנו די בקלות לקנות את הדירה השניה.

בשידוך השלישי המצב היה הפוך. לא היה היצע של דירות, המענקים תמו, המחירים עלו, והנה אני מקבל טלפון בהול ממישהו שחייב לעזוב את הארץ, והוא מוכר את דירתו במזומנים בלבד, בשישים אחוז ממחירה הרגיל! עניינתי את המחותן בהצעה, אבל הוא לא התלהב. מאיפה ישיג הרבה כל כך בזמן קצר כל כך? החלטתי שאני הולך על זה. יומיים לא אכלתי ולא ישנתי, אך בסופם הדירה היתה שלי. המחותן, שלא לקח חלק במאמצים הכבירים, לא היה שותף בדירה הזאת. כאשר החלטתי להעניק דירה זו לזוג הצעיר, בקשתי מהמחותן שיתן את החצי שהבטיח, לפי דירה מוזלת בפרויקט, והוא אכן עמד בהתחייבותו. סכום זה כיסה כמעט את כל הסכום שהוצאתי על הדירה.

ר' טוביה התרומם. "זהו להיום. את הסיפור על הדירה הבאה תשמע בפעם אחרת". שבתות רבות חלפו מאז, המוני ארבע'ס התגלגלו על השולחנות, ודירות החליפו ידיים. גם כמה מילדיו של ר' ברוך נכנסו לחופה בחסדי שמים, והנה בחתונה אחת, ראה ר' טוביה המספר את ר' ברוך. "זוכר אותי?!", שאל ר' טוביה, "וודאי", שמח ר' ברוך ושאל, "אולי תספר לי מה עם הדירה הרביעית?". השיב לו ר' טוביה, "את הדירה הרביעית קניתי ממישהו שזכה בדירה בירושה, ומיהר למכור אותה לפני שאחרים יערערו על הקביעה. הוא נזקק בדחיפות לכסף, כדי לקנות דירה באזור אחר, וככה קיבלתי דירה בירושלים לזוג הצעירים", ר' ברוך לא האמין למשמע אוזניו, נס אחר נס, והכל בהשגחה פרטית ומופלאה! "אז אתה מבין?" מבקש ר' טוביה לגבור על המוזיקה הרועשת, ולומר משפט אחד נוסף, "הכל בהשגחה, כי זכיתי לקיים את פסק הדין, ויתרתי למען אחרים, והכל בזכות ברכתם של הגדולים".

(פניני בית הלוי)

לְמַעַן יִיטַב לָךְ:

שׂמה בצד כמה אלפי שקלים לטיפול רפואי באמא שלה, והסוף המפתיע שאמה הבריאה וקבלה בחזרה כפליים מן השמים:

"זה לא יכול להימשך כך!" "זה עשוי, חלילה, להתדרדר לזיהומים!"

היו אלה בני משפחה מודאגים. האימא, והסבתא, כבר לא הייתה צעירה לימים. היא נזקקה באופן שוטף לטיפול רפואי מסוים, אשר ניתן לה בסניף של קופת-חולים. אמנם, מאחר שהיה מדובר בבעיה כרונית, ולא חד-פעמית, נוצרה במשך הזמן הזנחה מסוימת. הטרחה הרבה של היציאה למרפאות, גרמה לכך שלא תמיד הטיפול ניתן.

מידי פעם עוררו אחדים מבני המשפחה אודות המצב, וציינו בדאגה שההימנעות מהטיפול המתאים עשויה לגרום להתדרדרות. אך מדיבורים למעשים לוקח קצת זמן, וכבר אמרו שהורים יכולים לגדל לבד עשרה ילדים, אבל עשרה ילדים מתקשים לגדל יחדיו זוג הורים...

יום אחד החליטה אחת מבנות המשפחה שיש לפתור את הבעיה.

ערכה כמה בירורים והזמינה אחות מנוסה שתעניק לאימא את הטיפול בבית. הדבר ימנע ממנה את הצורך בטלטולים קשים, וגם יבטיח את הענקת הטיפול ברצף. הטיפול הפרטי כמובן עולה כסף, אבל הילדים החליטו שלא לשתף את ההורים בנקודה זו. אמרו להורים שרק אם הטיפול יימשך לאורך זמן, ייתכן שבעתיד יצטרכו כן לשלם.

האחות הרפואית התחילה להגיע בקביעות. כל ביקור עלה כמה מאות שקלים, ובת המשפחה שילמה לה בכל פעם את העלות. היא למעשה הקציבה ל"מיזם" הזה סכום של 4,000 ₪, וחשבה לעצמה שאם יצטרכו להמשיך את הטיפול גם לאחר שיסתיים הכסף, היא תנסה לשתף במצווה את בני המשפחה האחרים - ואולי אף את ההורים עצמם.

האמת שהיא קצת חששה. לראשה התגנבה מחשבה שהסיפור הזה עשוי לעלות הרבה כסף, אך מיד דחתה את המחשבה הזדונית הזו ואמרה לעצמה: "ההורים משקיעים בילדים שלהם הרבה יותר ממה שהילדים משקיעים בהורים!" המשיכה במצווה, ומה שקרה בהמשך הפתיעה אותה.

הבת הזו מתפרנסת מהוראה פרטית של מוזיקה. יום אחד הגיעה אליה תלמידה חדשה, אך עם בעיות קשב וריכוז חזקות. התלמידה לא יכלה לשרוד שיעור שלם - וגם לא חצי שיעור. נו, טוב, לא חייבים ללמוד מוזיקה. אך הענין היה שהתלמידה מאוד רצתה ללמוד, אלא שפשוט לא הייתה מסוגלת ללמידה...

פנתה המורה להורים, ובטוב-ליבה הציעה להם הצעה שאי אפשר לסרב לה: שהבת תגיע לשיעורים קצרצרים בני 5-10 דקות בלבד. אולי במשך הזמן תתרגל, ותהיה מסוגלת להתרכז יותר זמן. והשיעורים הללו יהיו חינם!

תכל'ס, למרות ההשקעה הכרוכה במסירת שיעור למי שסובל מקשב וריכוז, עדיין קשה ולא נעים לגבות כסף עבור שיעור בן 5 דקות...

הדבר נמשך מספר חודשים, כאשר מידי פעם ההורים זורקים למורה איזה סכום פעוט.

* * *

נחזור לאחות הרפואית שהוזמנה לבית ההורים. למחרת הפעם הראשונה שהאחות טיפלה באימא, פוגשת המורה למוזיקה את האימא של התלמידה חסרת הקשב-וריכוז. אומרת לה 'שלום' בלי שום כוונה וללא כל מחשבה. אך פתאום האימא של התלמידה מספרת בהתרגשות שבעקבות שיעורי המוזיקה הקצרים היא רואה בבתה התקדמות כל כך יפה!

תיכף היא מוציאה מהכיס ומוסרת לה סכום גדול מאוד - פי כמה וכמה ממה שהמורה למוזיקה חשבה שמגיעה לה... במקביל האימא הבריאה ושוב לא היה צורך בשום טיפול! וכך, הכסף שהבת תכננה להשקיע בהוריה נשאר אצלה.

מה שנותר לה לעשות זה רק לספר את חסדי השם, ולהיווכח בפעם המי יודע כמה שממצוה לא מפסידים. לא שאם לא הייתה מבחינה בחסד השם, לא הייתה משוכנעת שעשתה את הדבר הנכון ביותר לעשות, אלא שאנחנו בכל זאת מבקשים "הראנו השם חסדך", וכאן ראתה בחושב כיצד החסדים מסתדרים ומשתלבים זה בזה.

(גל' איש לרעהו)

שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל:

הביצה שהכריעה את כל העוונות - הציל ביומו האחרון מימי חייו עני אחד, וזכה למרות מעלליו הרעים להיכנס לגן עדן:

בספר **מעיל צדקה** לבעל **השבט מוסר**, הביא מעשה נורא, באדם אחד שהיה רשע ורע מעללים, וכל ימיו הלך בשרירות לבו ולא כנס שום תורה ומצוות. ובסוף ימיו, כאשר הגיע זמנו להפטר, היה מוטל על מיטתו בחולי כבד, ולא טעם כלום מרוב חליו, ובני ביתו שאלו לו בדאגה: 'מדוע לא אכלת? הלא כדי שתאכל קצת כדי שתתחזק ותבריא', והסכים הלה ואמר שיעשו לו ביצה מגולגלת והוא יאכלנה. וכאשר נתנו לו את הביצה דפק עני אחד על הדלת והתחנן שיביאו לו איזה דבר מאכל כי כבר כמה ימים שלא טעם כלום ועוד מעט ונפשו יוצאת מרוב רעב, ונכמרו רחמיו של אותו רשע ואמר 'תנו לו את הביצה הזאת', ואכן העני אכל את הביצה ואורו עיניו.

כעבור שלשה ימים מת אותו רשע, ולאחר תקופה נגלה לבנו בחלום, וישאלהו הבן: 'אבי, היאך אתה בעולם העליון?, ענהו אביו: 'בני, הֱיֵה רגיל לעשות צדקה כל ימיך ותירש חיי העולם הבא, כי כל ימי לא עשיתי שום צדקה אלא אותה ביצה שנתתי לעני בלבד, וכאשר נפטרתי מן העולם הכריעה לי אותה ביצה את כל עוונותי וזכיתי לגן עדן!'.

ומסיים שם המעיל צדקה: 'אל תקשה בעיניך איך מצוה אחת הכריע כל עוונותיו, משום דזה החייה נפשו של עני באותה ביצה ולא מת, ונמצא שכל המצוות שעושה העני משם ואילך, וזרעו היוצא ממנו עד סוף כל הדורות, נחשבות כל אותן מצוות עליו, כי הוא גורם, באופן שבאותה ביצה כלולות כל אותם מצוות, וריבוי אותן מצוות הכריעו כף עוונותיו', עכ"ל.

(גליון המאיר)

עצות וסגולות:

ענייני תפילה (ה')

היצה"ר מתגבר בעת התפילה

אַף עַל פִּי שֶׁצְּרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מִיֵּצֶר הָרָע בְּכָל עֵת, בְּיוֹתֵר צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה שֶׁיֵּצֶר הָרָע דָּבֵק בּוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּמֵבִיא לוֹ עֲצוֹת מֵרָחוֹק וּמְטָרִידוֹ בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם.

(גנזי המלך, תיקון התשובה אות לד)

היצר מפתהו במחשבות הבל

וְהִנֵּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם יִרְאֶה סְמִיוּת עֵינֵי הָאָדָם הַמְחֻשָּׁב בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, כִּי אוֹתָם מַחֲשָׁבוֹת אֵין בָּהֶם שׁוּם תּוֹעֶלֶת לֹא יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ, הֲלֹא תִּרְאֶה אוֹתָם הַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁמֵּבִיא לוֹ יֵצֶר הָרָע בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה כְּבָר כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה בָּאוּ לוֹ מַחֲשָׁבוֹת אֵלֶּה וְלֹא הוֹעִיל בָּהֶם כְּלוּם, וּמַה יִּתְרוֹן יֵשׁ בָּהֶם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה.

(גנזי המלך שם, אות לה)

מחשבות בתפילה - מעכבות הכוונה

בָּא לוֹמַר עַל הֲמוֹן עַם שֶׁאֵינָם מַשְׂגִּיחִים בַּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ. וְלֹא דַּי שֶׁאֵינָם מַטִּים לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וַאֲפִלּוּ חֲצִי שָׁעָה בְּיוֹם, אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא לָנוּ בִּמְקוֹם הַקָּרְבָּן, אוֹתָהּ שָׁעָה מְבִיאִין עַל עַצְמָם דִּין וְחֶשְׁבּוֹן שֶׁל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁהֵם הַבְלֵי הָעוֹלָם, כֵּיצַד מַה לַּעֲשׂוֹת בְּעִנְיָן פְּלוֹנִי וְכֵיוֹצֵא, מַעֲנְיָן לְעִנְיָן בְּאוֹתוֹ עִנְיָן שֶׁל הַבְלֵי הָעוֹלָם, אֲשֶׁר אוֹתָם הַמַּחֲשָׁבוֹת לֹא יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי תֹּהוּ הֶמָּה. וּמֵרֹב טִרְדָתָם בַּמַּחֲשָׁבוֹת הָהֶם, נִמְנָעִים מִלַּעֲנוֹת 'אָמֵן' וּ'בָרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ'. וְהַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁמְּחַשְּׁבִים בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, בָּזֶה מְבַטְּלִים מַה שֶּׁאָמְרָה הַתּוֹרָה (דברים יא יג) 'וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם'.

(אלף בינה אות ע"ן, ד"ה עת)

כל יום יתפלל טוב יותר מאתמול

צָרִיךְ הָאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּעַצְמוֹ זֶה הַסֵּיג, אַף עַל פִּי שֶׁכּוּן וְחָשַׁב בְּעַצְמוֹ שֶׁהַיּוֹם מִתְפַּלֵּל מְאֹד, מֵאָחַר יֹאמַר שֶׁמָּא אוֹתָהּ הַתְּפִלָּה אֵינָהּ מְתֻקֶּנֶת וַחֲשׁוּבָה לַעֲלוֹת לַשָּׁמַיִם, הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל כְּדֵי לְתַקֵּן מַה שֶּׁעִוַּתִּי אֶתְמוֹל, שֶׁמָּא דִּלַּגְתִּי אוֹת אוֹ תֵּבָה, וּכְשֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ מַקְרִיב הַיְשׁוּעָה, וּצְמִיחַת מְשִׁיחֵנוּ מְהֵרָה תָּבוֹא. וְזֶהוּ בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְפַּלֵּל אֶתְמוֹל, וְגַם כֹּה יַעֲשֶׂה לְמָחָר, הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה יְחִישׁ בִּמְהֵרָה הַגְּאֻלָּה.

(דורש טוב, דרוש ב' למתן תורה)

כפי מעשיו זוכה לנפש רוח ונשמה

יָדוּעַ דְּהָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי יֵשׁ לוֹ נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה. וּמִתְּחִלָּה זוֹכֶה כִּי אִם לְנֶפֶשׁ, וְאֵינָהּ נֶפֶשׁ בִּשְׁלֵמוּת, כִּי אִם עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה הָאָדָם, אִם הֵיטִיב מַעֲשָׂיו וְהָיָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה וְיִשָּׁרָה וְיִרְאָה וְאַהֲבָה, אָז זוֹכֶה בְּנֶפֶשׁ שְׁלֵמָה, וְאִם הוֹסִיף יִרְאָה וְקְדֻשָּׁה כָּרָאוּי אָז זוֹכֶה לְרוּחַ, וְאִם הָיָה הוֹלֵךְ וְגָדוֹל זוֹכֶה עוֹד לִנְשָׁמָה. וְהַכֹּל לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם, אִם מוֹסִיף מוֹסִיפִים לוֹ, וְאִם פּוֹחֵת פּוֹחֲתִין (זוהר ח"ב צד:).

(מעגלי צדק אות שי"ן, ד"ה שום תשים)

משכנם במח לב כבד, ולכן צריך לשמרם

וְהִנֵּה מִשְׁכַּן הַנְּשָׁמָה הוּא בַּמֹּחַ, וּמִשְׁכַּן הָרוּחַ הוּא בַּלֵּב, וּמִשְׁכַּן הַנֶּפֶשׁ הוּא בַּכָּבֵד, וְצָרִיךְ הָאָדָם לְקַדֵּשׁ אֶת גּוּפוֹ כָּרָאוּי בְּמַעֲשֶׂה וְדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמֹּחַ שָׁבוּ רָאוּי לִשְׁרוֹת בּוֹ הַנְּשָׁמָה, וְכֵן הָרוּחַ וְהַנֶּפֶשׁ, שֶׁאִם לֹא יְקַדֵּשׁ גּוּפוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, סִטְרָא אַחֲרָא חַס וְשָׁלוֹם הִיא הַשּׁוֹכֶנֶת בַּמֹּחַ וְלֵב וְהַכָּבֵד.

(מעגלי צדק שם)

פנינים על הפרשה:

הוידוי הוא הפיוס לפני הקב"ה

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר נָא עַבְדֶּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְגוֹ' (בראשית מד יח). אֶפְשָׁר לְרַמּוֹז עַל בַּעַל הַתְּשׁוּבָה דְּצָרִיךְ וִדּוּי וַחֲרָטָה וַעֲזִיבַת הַחֵטְא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח יג) 'וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם' (רמב"ם תשובה פ"ב ה"ב-ג). וּכְשֶׁמִּתְוַדֶּה מִלֵּב וּמִנֶּפֶשׁ, עֲקִימַת שְׂפָתָיו הֲוֵי מַעֲשֶׂה, וְיַחְשֹׁב לוֹ כְּקָרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יד ג) 'וְנִשַּׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ', וְזֶהוּ הַחֶסֶד הַגָּדוֹל שֶׁעוֹשֶׂה עִמָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּבְדִבְּרִים מִתְרַצֶּה לָנוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל ה'. וְזֶהוּ הָרֶמֶז וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, הִנֵּה רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (ב"ר צג ו) דְּהַגָּשָׁה מְשַׁמֶּשֶׁת לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לְמִלְחָמָה וּלְפִיּוּס וּלְתְפִלָּה, וְזֶהוּ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, יְהוּדָה הוּא מִי שֶׁהוֹדָה עַל עֲוֹנוֹ וְרוֹצֶה לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה, וְנִגַּשׁ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, בְּמִלְחָמָה וּבְפִיּוּס וּבִתְפִלָּה. הַמִּלְחָמָה הוּא שֶׁצָּרִיךְ לְאַזֵּר מָתְנָיו מִכֹּאן וּלְהַבָּא עִם יֵצֶר הָרָע, הַפִּיּוּס הוּא הַוִּדּוּי שֶׁמִּתְוַדֶּה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לִמְחֹל לוֹ עַל מָה שֶׁעָבַר עָלָיו (ויק"ר ג ג), הַתְּפִלָּה, שֶׁמִּתְפַּלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּעֶזְרוֹ. וְזֶהוּ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, זֶה שֶׁהוֹדָה עַל עֲוֹנוֹ נִגַּשׁ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלֶּה. וּמְפָרֵשׁ קְרָא הַנִּדּוּי, וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי, דְּהַיְנוּ, בַּעַל תְּשׁוּבָה מִתְחָרֵט לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמִתְוַדֶּה וְאוֹמֵר בִּי אֲדֹנִי עֲוֹנוֹת כָּךְ וְכָךְ, דְּהַיְנוּ 'אָשַׁמְנוּ, בָּגַדְנוּ' וְכוּ'. יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי, דְּהַיְנוּ, הַתְּשׁוּבָה שֶׁלִּי הִיא יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר, הוּא הַוִּדּוּי וְהַחֲרָטָה, כַּכָּתוּב עַל יְדֵי נְבִיאֶךָ 'קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל ה':

הקב"ה חי לעולם ואינו צריך להתנקם מיד

וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ בְּפַרְעֹה. הַכַּוָּנָה הִיא, דְּשֵׁם הַוְיָ"ה הוּא רַחֲמִים וְשֵׁם אֱלֹהִים הוּא דִּין, וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דִּין אוֹ חָרוֹן אַף, הוּא בְּשֵׁם אֱלֹהִים. וְהִנֵּה כְּמוֹךָ גִּימַטְרִיָּא 'אֱלֹהִים'. וְהִנֵּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַי וְקַיָּם לָעַד, וְאֵין מִדָּתוֹ כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם, שֶׁאִם אִישׁ רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בְּמִי שֶׁעָשָׂה לוֹ רָעָה, מִתְחָרֶה לִנְקֹם תֵּכֶף וּמִיָּד, שֶׁמָּא יָמוּת הַנּוֹקֵם אוֹ הַנָּקוּם וְלֹא תֵּצֵא מַחְשַׁבְתּוֹ לַפֹּעַל, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַי וְקַיָּם לָעַד, וְהַנְּקָמָה בְּיָדוֹ לְעוֹלָם אִם לֹא יָשׁוּב הָאָדָם (ספרי האזינו של), לְפִיכָךְ לֹא שַׁיָּךְ בּוֹ שֶׁיִּתְחָרֶה לִנְקֹם מִיָּד. וְזֶהוּ וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ לִנְקֹם מִיָּד, כִּי כָמוֹךָ, שֶׁהוּא שָׁם 'אֱלֹהִים' הַמִּתְחָרֶה לִנְקֹם מִיָּד. וְכֵיוָן שֶׁאַתָּה חַי וְקַיָּם כְּפַרְעֹה דָּמַי, וְזֶהוּ כְּפַרְעֹה, מִלְּשׁוֹן פַּרְעוֹן:

(פיתוחי חותם פרשת ויגש)

וידוי ונפילת אפים

דֶּרֶךְ פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי, וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ (תהלים קיט כז). כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל תְּחִלָּה בִּנְפִילַת אַפַּיִם עִם הַוִּדּוּי, וּבִקֵּשׁ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיּוֹדִיעֵהוּ שֹׁרֶשׁ עַל אֲמִתָּתוֹ, חוֹזֵר וּמְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ שֶׁיִּתֵּן בְּלִבּוֹ בִּינָה לְהָבִין כָּל הַכַּוָּנוֹת וְסוֹדוֹת הַתְּפִלּוֹת עַל אֲמִתָּתָם. וּכְבָר הִקְדִּמְנוּ דְּהַתְּפִלּוֹת נִקְרָאוֹת 'פְּקוּדִים', מִשּׁוּם דְּעַל יְדֵי הַתְּפִלּוֹת פּוֹקֵד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹתָנוּ וְזוֹכְרֵנוּ לְטוֹבָה וּמוֹחֵל עֲוֹנוֹתֵינוּ, וּלְפִיכָךְ מַקְדִּימִים בִּתְחִלַּת הַתְּפִלָּה 'וּפָקַדְנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים'. וְגַם כֵּן בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְמוֹעֲדִים אָנוּ אוֹמְרִים 'יִשָּׁמַע יִפָּקֵד וְיִזָּכֵר'. וְהַתְּפִלּוֹת הֵם דְּבָרִים הָעוֹמְדִים בְּרוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁעַל יָדָן מִתְתַּקְּנִים כָּל הָעוֹלָמוֹת. וּבְכָל תְּפִלָּה נִתְקַן דָּבָר מְחֻדָּשׁ, דְּאֵין תְּפִלַּת הַיּוֹם דּוֹמָה לְשֶׁל מָחָר, וְאֵין תְּפִלּוֹת הַחֹל דּוֹמוֹת לְשֶׁל שַׁבָּת, וְלֹא לְשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְלֹא לְשֶׁל יָמִים טוֹבִים. וְאֵין שַׁבָּת דּוֹמָה לַחֲבֶרְתָּהּ, וְאֵין רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם טוֹב דּוֹמָה לַחֲבֶרְתּוֹ. וְגַם בְּכָל יוֹם וְיוֹם בְּעַצְמוֹ, אֵין תְּפִלַּת עַרְבִית דּוֹמָה לְשֶׁל שַׁחֲרִית, וְלֹא שַׁחֲרִית לְמִנְחָה וְכֵיוֹצֵא, עַצְמוּ הַשִּׁנּוּיִים מִסְפָּר. הַכְּלָל הוּא, כָּל תְּפִלָּה עוֹשֶׂה פְּעֻלָּה מְחֻדָּשׁ, וּמִי הוּא וְאֵיזֶה הוּא אֲשֶׁר מְלֵאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת תִּקּוּן כָּל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה, וְלִיַּדֵּעַ אוֹתָהּ עַל שָׁרְשָׁהּ. עַל זֶה נֶאֱמַר (סוכה מה:) רָאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֶמָּה מוּעָטִים, דְּהַיְנוּ דְּמִעֹּט מִן הַמִּעֻט הֵם שֶׁיּוֹדְעִים כָּל הַכַּוָּנוֹת כָּרָאוּי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּמָקוֹם אַחֵר (תהלים קו ב) 'מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה' יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ', 'תְּהִלָּתוֹ' הִיא הַתְּפִלָּה, וְקָאָמַר כֵּיוָן דְּאֵין תְּפִלָּה דּוֹמָה לַחֲבֶרְתָּהּ, מִי יוֹדֵעַ כָּל תְּפִלָּה עִם פְּעֻלָּתָהּ. וְזֶהוּ 'יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ', דְּהַיְנוּ יוֹדֵעַ כָּל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה עַל אֲמִתָּתָהּ. וְזֶה הַדָּבָר צָרִיךְ טָהֳרָה וּקְדֻשָּׁה כָּרָאוּי, וְהוֹפַעַת רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ יִתְרָה, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהָבִין וְלִסְבֹּל בְּדַעְתּוֹ כָּל הַכַּוָּנוֹת, וּבְלֹא זֶה אִי אֶפְשָׁר:

וְזֶהוּ שֶׁמְּבַקֵּשׁ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דֶּרֶךְ פִּקּוּדֶיךָ שֶׁהֵם תְּפִלּוֹתֶיךָ, הֲבִינֵנִי, תֵּן בְּלִבִּי בִּינָה לְהָבִין אוֹתָם עַל אֲמִתָּתָם. וְיָדוּעַ דָּבוֹן עַדִיף מֵחָכָם, דָּבוֹן הוּא הַמֵּבִין מֵעַצְמוֹ דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. וְזֶה לֹא שַׁיָּךְ כִּי אִם עַל יְדֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הַמּוֹפָעַת בּוֹ בְּיוֹתֵר, וּלְפִיכָךְ אָמַר הֲבִינֵנִי, שֶׁאֲבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר, וְזֶה עַל יְדֵי רוּחַ קָדְשֶׁךָ שֶׁתּוֹפִיעַ בִּי. וְעָזְרֵנִי וְזַכֵּנִי עַד שֶׁאֲשִׂיחַ בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ, דְּהַיְנוּ עַד שֶׁתָּהֵא כָּל שִׂיחַת תְּפִלָּתִי כִּי אִם בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ הֵם סוֹדוֹתֶיךָ הַמַּפְלִיאִים וּמַסְתָּרִים, גַּל עֵינַי בָּהֶם:

(אלף בינה, תהלים קיט אות ד)

אוצרות הפרשה

כ"ק אדמו"ר טעמעשוואר שליט"א: ודבר בעתו מה טוב שעומדים אנו אחר ימי חנוכה... ויתכן שלכן סדר הדלקת הנרות הוא שמדליקים תחילה הנר החדש ואחר כך חוזרים להדליק הנרות הישנים, והיינו להורות כי בכל פעם שהאדם לומד איזה לימוד חדש, תכף עליו לחזור על לימודיו הישנים בשנית, ולשננם היטב שיוכל לזכור הלימוד היטב.

'מוסיף והולך' - לאחר ימי החנוכה

הנה בסוף המסכתא נדפס סדר אמירת 'הדרן' אחר סיום מסכתא, וכתוב לפניו 'יאמר זה ויועיל לשכחה', והנה נוסח זה מעורר תמיהה, וכי מי מבקש סגולות לשכחה, ומה מקום הוא לתקן אחר סיום לימוד מסכתא שלימה דבר המועיל לשכחה. ואכן ברוב המהדורות החדשות תוקן הלשון ונכתב במקומו 'ויועיל לזכרון', אך בכל המהדורות הישנות היה כתוב הלשון 'ויועיל לשכחה'.

אמר בזה הרה"ק **העטרת ישועה מדזיקוב** זי"ע בדרך צחות, כי הנה המקבל על עצמו ללמוד, הרי דף אחד יכול עוד האדם לזכור, אמנם כאשר לומד הוא את הדף השני, על ידי לימוד זה משכח הוא את לימוד הדף הראשון, וכן על ידי לימוד הדף השלישי משכח הוא את לימוד הדף השני, וכן על דרך זה, כל דף חדש שהוא לומד משכח הימנו את הדף הקודם שלמד לפניו.

נמצא כי המסיים לימוד מסכתא שלימה, כבר שכח את כל דפי הגמרא אשר למד, על ידי הדף החדש שהשכיח ממנו את הדף שלפניו, אמנם את הדף האחרון של המסכתא מוכרח הוא לזכור, כי אין לימוד נוסף המשכח את הדף האחרון, על כן סידרו את אמירת ה'הדרן', ולימוד זה כוחו יפה לשכח את הלימוד של הדף האחרון, וזה הכוונה שכתבו 'יאמר זה ויועיל לשכחה', היינו שעל ידי זה יוכל לשכוח את כל המסכת כולה ואפילו את הדף האחרון.

היוצא מדבריו אלו, הוא, כי יכול האדם ללמוד ולסיים מסכתא שלימה, אמנם אין הוא זוכר הימנה מאומה, כי אם אין חוזרים על הלימוד אין כל תועלת מן הלימוד, אלא הרי הוא לומד את החדשות ומשכח את הישנות, ולכן צריכים להקפיד ביותר לחזור ולשנן את הלימוד, ואז יועיל לזכרון.

ודבר בעתו מה טוב שעומדים אנו אחר ימי חנוכה, וכתב הרה"ק **הבני יששכר** זי"ע (מאמרי חדשי כסלו טבת, מאמר ג' אות י"ט) על מאמרם

(שבת כא, ב): "תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך", ולכאורה יש לדקדק מדוע אמרו לשון 'מהדרין' שהוא לשון שאין לו אח ורע בדברי חכמינו ז"ל.

וכתב לבאר לפי דרכו, כי ימי החנוכה עניינם לנוכח לימוד התורה, ועל כן אמרו תחילה 'נר איש וביתו', והיינו הלומד בשיעור וחבירים מקשיבים לקולו לפניו, אשר הוא לימוד אחד על ידי האומר לפניהם את השיעור, וכולם לומדים כאחד והרי שומע כעונה (סוכה לח, ב), אמנם 'המהדרין' הוא לשון חזרה, היינו החוזרים בשנית על לימודם, 'נר לכל אחד ואחד', הרי הלימוד הוא לכל אחד בפני עצמו, כי כל אחד מבין ומחדש יותר על פי הבנתו על ידי החזרה והשינון, 'והמהדרין מן המהדרין' אלו החוזרים בשנית ובשלישית, 'מכאן ואילך מוסיף והולך', שוב על ידי לימודו חוזר הוא לחדש בכל פעם ופעם הבנה מחודשת יותר מן הראשונה, והוא מעלת הלימוד והחזרה.

והביא הרה"ק הבני יששכר זי"ע (שם), כי הוא החילוק בין לימוד חכמת אומות העולם ללימוד חכמת התורה, אשר בלימוד חכמת העולם, לא שייך להבין יותר בפעם השנית או השלישית יותר מן הפעם הראשונה, ואילו בלימוד חכמת התורה בכל פעם ופעם שלומדים את הדבר מוצאים בזה טעם חדש והבנה מחודשת.

כן הביא הגה"ק **רבי שמעון סופר** זי"ע בנו של הגה"ק החתם סופר זי"ע, כי פעם אחת הגיע זקינו הגה"ק **רבי עקיבא אייגר** זי"ע בדרכו לעיר אחת, והוצרך ללון בבית אחד מבני העיר, על כן ביקש ממנו שיתן לו איזה ספרים ללמוד, אכן לא היה ברשותו כי אם כמה ספרים ישנים, על כן הציע לו ללמוד בספר **חידושי הרשב"א** שהיה לו, הגם שהיה בלוי וקרוע, ואכן הגאון רבי עקיבא אייגר זי"ע למד בו כל הלילה. והנה באותו הספר היה חסר בו דף אחד, על כן ביקש הגאון רבי עקיבא אייגר זי"ע לזכות את בעל האכסניא שיהיה לו ספר חידושי הרשב"א מושלם, על כן העתיק לו את הדף החסר מילה במילה מתוך הזכרון.

וסיים הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע, כי הנה רבים מתפעלים מהשלמת הדף החסר מתוך זכרונו, אך אין זה עיקר החידוש, כי זה לא היה חידוש על זכרונו המבהיל של הגאון רבי עקיבא אייגר זי"ע, אך החידוש הוא, כי על אף שיכול היה להשלים מדעתו את כל הדף, עם כל זה ישב והגה כל הלילה בחידושי הרשב"א, אף שכבר הכירו בעל פה מתוך הזכרון, וזאת לחיבת הקודש בחזרת הלימוד.

ויתכן שלכן סדר הדלקת הנרות הוא שמדליקים תחילה הנר החדש ואחר כך חוזרים להדליק הנרות הישנים, והיינו להורות כי בכל פעם שהאדם לומד איזה לימוד חדש, תכף עליו לחזור על לימודיו הישנים בשנית, ולשננם היטב שיוכל לזכור הלימוד היטב.

(כ"ק אדמו"ר טעמעשוואר שליט"א -מעינות החיים)

הגאון רבי שלום מאיר וולך שליט"א: אנו חיים בעולם העכשוי, יש חכמים שמנתחים את המצב, ויש פרשנים ומומחים, ואנו מוצפים בים של מלל ומאמרים. רק דבר אחד לא מביאים בחשבון: שיש לו להקדוש ברוך הוא תוכניות משלו, ואנו מצפים לגאולה שתבוא בכל יום, ו"פתאום יבוא האדון ה' אל היכלו"!

הגשמים ולקחם

הגמרא (תענית ז, א) אומרת שיום של גשמים גדול הוא כתחיית המתים: "מתוך שהוא שָׁקוּל כתחיית המתים, קבעו את הזכרת הגשמים בברכת תחיית המתים".

ודאי שיש כאן גם ענינים גבוהים של סתרי תורה העומדים ברומו של עולם, של מפתחות הישועה שביד הקדוש ברוך הוא. אבל יש כאן גם משמעות פשוטה וכה מובנת בימינו אלה!

במשך השנים האחרונות ירדו הגשמים במשורה. היו אלו שנים שחונות, שנות בצורת, ומפלס הכנרת הלך וירד עד שהגיע ל"קו האדום". אך לא רק הכנרת. מתוקף מצוקת המים שאבו שאיבת יתר ממימי הבארות שבמישור החוף, ומי הים חלחלו אל הבארות המתרוקנות והמליחו את יתרת מימיהם. מצוקת המים היתה מוחשית ומאיימת. לחברת "מקורות" ניתנה הוראה לרדת אל מתחת ל"קו האדום". נאסר להשקות את הדשא, צומצמו המכסות לחקלאות, והחלו בתכנון הבאת מים מטורקיה בבלוני ענק, ולבניית מפעלים להתפלת מי-ים. דובר על כך שזוהי תופעה כלל עולמית, שהמדבר מתפשט צפונה, ושכל ארץ ישראל תהיה לארץ הנגב, חלילה. שאין מה לעשות, זהו חלק מ"תהליך החממה" העובר על כדור הארץ, תוצאה של החור בשכבת האוזון. בקיצור: תמלאו את הג'ריקנים, כל עוד זורמים המים בברזים.

כל זה היה נכון, עד שנפתחו ארובות השמים,

אוצרות הפרשה

וגשמי ברכה החלו ניתכים ארצה. כבישים הוצפו, בורות נפערו, נחלים עלו על גדותיהם, ובתוך שבועיים ירדו משקעים של עונה שלימה. מפלס הכינרת עלה, הנחלים המשיכו להזרים אליו מים, השלגים בחרמון אף הם תרמו את תרומתם. הבארות במישור החוף התמלאו במים מתוקים, סכנת המליחות התרחקה, וכבר פתחו את סכרי הירדן... המדענים שינו את דעתם, וכרגיל מצאו הסברים... למפרע:

התפרצות הרי הגעש אשתקד שיחררה גפרית, וקיררה את העולם. לפתע נשכח החור באוזון, ונשכחה בעירת שדות הנפט בכווית... בבת אחת השתנתה התמונה מן הקצה אל הקצה! "גדול יום גשמים, כתחיית המתים".

תחיית המתים היא משלושה עשר העיקרים שלנו, ואנו מאמינים כי בוא תבוא. אף ביאת המשיח היא עיקר מן העיקרים. אבל אנו חיים בעולם העכשוי, וכל תוכניותינו מבוססות על ההווה. מה יהיה, ואיך יהיה. מה יהיה על הכלכלה, על התעסוקה, על הבטחון. יהיה שלום? יהיו ויתורים? תהיה נסיגה? יהיה פיצוץ? איזו תסבוכת, איזה אופק קודר. ויש חכמים שמנתחים את המצב, ויש פרשנים ומומחים,

ואנו מוצפים בים של מלל ומאמרים. רק דבר אחד לא מביאים בחשבון: שיש לו להקדוש ברוך הוא תוכניות משלו, ואנו מצפים לגאולה שתבוא בכל יום, ו"פתאום יבוא האדון ה' אל היכלו"! ממש כפי שקרה עם הגשמים, שהפכו את כל התחזיות השחורות על פיהן, כך יקרה גם אז: "שובה ה' את שביתנו, כאפיקים בנגב" כאותו נגב יבש וצחיח, ולפתע פתאום, בלא כל התראה, מגיחים אפיקים סוחפים משומקום בשטפון עז!

זוהי אמת בת למעלה משלושת אלפי שנים. יעקב אבינו היה שבע צרות, התאבל על העלמות בנו, והנה בא רעב לארץ. הוא שולח את בניו למצרים להביא אוכל - והנה תסבוכת חדשה. העלילו עליהם עלילה, אסרו אח אחד, ודורשים שיורידו לשם את בן הזקונים.

"ויאמר יעקב אל בניו, למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח". ואמרו על כך במדרש דברים מבהילים, וכה מאלפים: "מעולם לא אמר יעקב דבר של בטלה, חוץ מזה! אמר הקדוש ברוך הוא: אני עוסק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר למה הרעותם לי?!" וסאת הצרות לא נסתיימה, אלא הלכה והסתבכה: עלילת גניבת הגביע, ולקיחת בנימין לעבד, והשבטים הקדושים תמהים "מה זאת עשה אלקים לנו"... ולפתע אמר להם המשנה למלך: "אני יוסף". והכל מאיר באור אחר, והכל מתבהר ומתחוור, ו"למחיה שלחני האלקים לפניכם", ברגע אחד יפוח היום ונסו הצללים!

(הגאון רבי שלום מאיר וולך שליט"א - וקראת לשבת עונג)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: אומר האור החיים הק': שבא הכתוב להודיע שהיה יוסף הצדיק מלקט אפילו את פירורי הכסף שנותרו זעיר פה וזעיר שם, ולא הניח כסף במצרים אשר אותו לא לקט עכ"ד. - והטעם שעשה כן, יש לומר על פי דברי הרה"ק העטרת צבי, שיוסף הצדיק שבר וכיתת את כל העבודה זרה שהיה במצרים, ולכן יוסף הצדיק ביקש לתקן הכל ולהסיר זוהמת העבודה זרה, ולכן ליקט יוסף הצדיק את כל כספם וזהבם וכך הביא את הכל לידי תיקונם וטהרתם.

חלום ועוד חלום

איש לא השגיח על הילד היתום והעזוב, **יצחק אייזיק יהודה יחיאל**, לאחר שאביו הרה"ק רבי **אלכסנדר סנדר אייכנשטיין** זיע"א, הלך למנוחות והסתלק לבית עולמו כשהוא משאיר לאנחות את בנו שהיה בגיל שתים עשרה שנים.

ידוע ידע רבי אלכסנדר סנדר שעתיד הוא ללכת לבית עולמו ולהותיר אחריו את בנו יחידו בודד וגלמוד, כי כך קיבל מפי קדשו של רבו הגדול הרה"ק **החוזה מלובלין** זיע"א שעיניו היו צופיות מסוף העולם ועד סופו. היה זה באחת הפעמים בה הפציר ברבו שיברך אותו בברכת הבנים. הנה הוא כבר הגיע לשנות העמידה ועדיין לא זכה להיפקד בבן זכר.

תמיד היה החוזה נמנע מלברכו, אולם פעם אחת התרצה לו החוזה ולימד אותו ייחודי שמות קדושים עליו לכוון כדי להמשיך אליו זרע של קיימא, בן זכר שיהיה בעל נשמה גדולה וגבוהה מאוד. אולם, אליה וקוץ בה, עליו לדעת שנשמתו הקדושה של הילד לא תוכל להתקיים בעולם הזה יחד עם האב במשך זמן רב, ולכן, כאשר יגדל הנער, יצטרך האב להסתלק מן העולם.

הסכים רבי אלכסנדר סנדר לכך וקיבל על עצמו להיפטר מהעולם, כדי לזכות לבנו הקדוש והטהור שנולד בחמשה ועשרים יום לחודש שבט של שנת תקס"ו.

כשמלאו ליצחק אייזיק שתים עשרה שנה הרגיש אביו רבי אלכסנדר סנדר כי הנה עומדים להתקיים דבריו של החוזה מלובלין ונבואתו עתידה להתממש בקרוב: האב והבן לא יוכלו להיות יחד בעולם הזה, ולכן יהיה עליו להיפטר מזה העולם, ולפיכך החל מצווה את בנו על עתידו ועל דרכו והיה נותן לו הדרכות שונות וחשובות.

כשהאבא הודיע לבנו כי הוא עומד לנסוע לארץ הונגריה, הרגיש הבן כי אין זו נסיעה גרידא ממנה עתיד הוא לשוב. תחושתו הייתה כי הוא לא יוסיף לראות עוד את אביו והחל ממרר בבכי רב להפציר באביו שיוותר על רעיון הנסיעה. האבא שידע כי כבר נגזרה הגזירה ענה לילד במתינות ובסבלנות: בני יקירי, עלי לנסוע להונגריה לפי שכך נגזר מן השמים ואין לנו להרהר אחר גזירותיו יתברך.

לימים סיפר הילד כי עם פרידתו מאביו 'היה לי טעם כפרידת נשמה מן הגוף'. במשך שבעה ימים ולילות הוא לא חדל לבכות, כשעיניו שופכות דמעות כמים. רבי אלכסנדר סנדר נסע לעיר אוהעל, מקום משכנו של הרה"ק הישמח משה זיע"א, ושם ביום כ"א אב תקע"ח נתבקש לעולם העליון.

ילד מחונן היה היתום, מוכשר במיוחד, ונפשו כמהה וחשקה לעסוק בתורה. בכל כוחו ניסה לשקוד על תלמודו אלא שהמחסור והמצוקה כמעט והכריעו אותו. מתרוצץ היה בין הערים, מחפש מנוח לכף רגלו. יושב בבתי כנסת ומנסה לאמץ את מוחו בסוגיות עמוקות כפי שהיה רגיל, אלא שהרעב הציק לו והוא לא מצא מנוח לכף רגלו. מסתפק היה במעט, אוכל לחם במלח ומים במשורה, אלא שגם אלו לא תמיד היו מצויים לו. בגדיו היו קרועים ובלויים, ואף הם לא תרמו לו למנוחת הנפש בכדי שיוכל ללמוד כרצונו ובישוב הדעת.

היה זה באחד מימי פרשת ויגש, והרה"ק רבי צבי הירש אייכנשטיין מזידיטשוב, בעל 'עטרת צבי', זיע"א, עלה על מיטתו לנום את שינת הלילה אחר יום מלא וגדוש בעבודת השם, בתורה ובתפילה. ובחלומו רואה העטרת צבי את עצמו מהלך בשמי מרומים, בישיבה של מעלה, והנה הוא נכנס אל היכלו הקדוש - מתיבתא דרקיעא של מרן הבית יוסף, רבינו יוסף קארו זיע"א, כשבאותה שעה ישבו בה חכמים רבים שומעי לקחו.

הביט העטרת צבי בכל היושבים בהיכלו של הבית יוסף, מביט בפניהם הקדושות, והוא מזהה את דמותם של כמה וכמה חכמים שאותם הכיר עוד משנות חייהם בעולם הזה. היו עוד כמה וכמה חכמים שאותם לא הכיר. והנה לפתע מבחין העטרת צבי כי בין היושבים מצוי גם אחיו, הרה"ק רבי אלכסנדר סנדר, הלוא הוא אביו של הילד היתום.

חמשה אחים מופלגים היו מיוצאי חלציהם של רבי יצחק אייזיק וזוגתו הצדקת מרת הינדא וכולם האירו את הדור בחכמתם ובצדקתם: רבי צבי הירש מזידיטשוב, רבי משה מסאמבור, רבי ישכר בעריש, רבי אלכסנדר סנדר ורבי ליפא מסאמבור. היה זה לעת זקנותו של אביהם, ר' אייזיק, כשהוא נאנח בחשבון הנפש ואמר: הנה אנחנו הולכים ומזקינים ובידינו אין כל מאומה במה לקדם את פני האדון השם ליום פקודה כי יבוא. שמעה זאת זוגתו

אוצרות הפרשה

הצדקת, ואף היא נענתה ואמרה: 'במסלה נעלה' - כשבחכמתה רמזה היא לו את שמות חמשת בניהם הצדיקים הרמוזים בתיבת 'במסלה': בעריש, משה, סנדר, ליפא, הירש. בנים אלו הם תפארת אבותם ובזכותם נעלה לרשת את ארץ החיים העליונה.

עוד בטרם הספיק העטרת צבי לפנות לאחיו רבי אלכסנדר סנדר, והנה מרן הבית יוסף קם ממקומו בהדרת כבוד גדולה ומכריז בקול גדול: ברוך הבא רבי הרשלי זידיטשובער! ברוכים הבאים בשם השם! והוא מוסיף ומבקשו: אמור לנו דברי תורה מפרי הגיונך אשר חידשת כיד ה' הטובה עליך.

חרד העטרת צבי לשמע בקשה זו ואמר בדחילו ורחימו: הלוא רואה אני כי יושבים כאן גדולי החכמים אשר ידם רב להם בפלפולא דאורייתא ובתורת הנגלה, בעוד שאני כל עסקי הוא בתורת הסוד והנסתר. עם כל זאת אין אני מסרב לבקשת מרן הבית יוסף ואגיד לכם פרפרת נאה על פרשת השבוע, פרשת ויגש, בה נאמר (בראשית מז יד): **'וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה'.**

כי הנה אמרו במסכת פסחים (קיט.): **אמר רב יהודה אמר שמואל: כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים, שנאמר 'וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא'.** אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען, בשאר ארצות מנין, תלמוד לומר 'וכל הארץ באו מצרימה'. וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן, שנאמר 'וינצלו את מצרים'. מאחר ויוסף הצדיק ליקט את כל הכסף והזהב שהיה בארץ מצרים, הרי שבסופו של דבר הביאו אליו גם את הצלמים והפסלים של העבודה זרה שעבדו המצריים, אלו העשויים כסף וזהב, כדי שיוסף הצדיק ייתן להם את מאכלם בשנות הרעב תמורת אלו.

מציאות זו בו פסילי אלהיהם של המצריים הובאו אל יוסף הצדיק מעוררת את השאלה המתבקשת: כיצד הותר ליוסף הצדיק לקחת מיד המצריים את אותם פסלים וצלמים, הלא הם אסורים בהנאה כדין עבודה זרה שאסורה בהנאה. התשובה לשאלה זו, נמצאת במה שאמר הכתוב 'בשבר אשר הם שוברים', לשון של שבירה וכתיתה, והיינו שהמצריים הביאו את הצלמים והפסלים כשהם שבורים ורצוצים, והלכה פסוקה היא (ע"ז מג.) שאם הגוי עצמו שובר את העבודה זרה הרי זה מותר בהנאה, כי בשבירה זו הוא מבטל אותה.

שמע מרן הבית יוסף את הדברים הנאותים שהגיד העטרת צבי והסכים עימו על כך באומרו: טוב הדבר אשר דברתם וחדשתם בתורה הקדושה.

* * *

על בסיס חידוש זה המשיך הרה"ק רבי יוסף מפאפא זיע"א והגיד בספרו 'ויחי יוסף' לפרש את דברי המדרש (בראשית רבה צד ג): **'וירא את העגלות', אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו היתה עבודת כוכבים חקוקה עליהם, עמד יהודה ושרפן, למוד הוא השבט להיות שורף עבודת כוכבים.** לכאורה אין מובן מפני מה היה על יהודה לשרוף את כל העגלות ששלח פרעה, כי אמנם הייתה צורת עבודת כוכבים חקוקה עליהם, אבל הלא היה יכול יהודה לשבור את הצורות הללו ולהציל את העגלות?

אמנם לפי האמור מבואר היטב, כי כל היתר העבודה זרה של עכו"ם בהנאה הוא דווקא באופן שהגוי עצמו שובר את העבודה זרה ומבטלה, ואילו אם יהודי שובר את הצורה, אין בכך כל היתר. בשל כך אילו יהודה היה שובר את העגלות האסורות בהנאה לא היה בדבר תועלת, ולא היתה להם תקנה אלא בשריפה.

* * *

בפירוש 'מאורי החיים' הוספנו לפרש עם רעיון זה ולפרש את דברי רבינו **האור החיים הקדוש** על פסוק זה: **'וילקט' וגו'. אמר לשון לקיטה, פירוש, שלא נשאר מהכסף בידם ולא כלום, כי לא הניח אחריו לקט.** רבינו דקדק את לשון הכתוב בו נאמר לשון 'לקיטה', בעוד שכלפי כסף מתאים יותר לתפוס לשון 'לקיחה', אלא שבא הכתוב להודיע שהיה יוסף הצדיק מלקט אפילו את פירורי הכסף שנותרו זעיר פה וזעיר שם, ולא הניח כסף במצרים אשר אותו לא לקט.

והטעם שעשה כן, יש לומר על פי דברי הרה"ק העטרת צבי הללו, שיוסף הצדיק שבר וכיתת את כל העבודה זרה שהיה במצרים, ולכן יוסף הצדיק ביקש לתקן הכל ולהסיר זוהמת העבודה זרה, ולכן ליקט יוסף הצדיק את כל כספם וזהבם וכך הביא את הכל לידי תיקונם וטהרתם.

* * *

כשסיים מרן הבית יוסף להסכים עם חידושו של העטרת צבי, הוסיף ואמר לו דבר מרטיט לב: הלא תראו שאחיכם רבי אלכסנדר סנדר יושב כאן עמנו והוא ביקש ממני לומר לך כי יש לו בן קטן בעולם העשיה, ושמו: יצחק אייזיק יהודה יחיאל, ואין מי שישגיח עליו ללמדו תורה ולהסיר ממנו את כל המפריעים ללימודו. אחיך מבקשך איפוא שתראו להשגיח עליו בעינא פקיחא וללמוד עמו את התורה הקדושה.

נדהם העטרת צבי לשמע בקשה זו של אחיו כשהיא יוצאת מפי מרן הבית יוסף, ואף הוא השיב אמריו וענה תיכף: תנוח דעתו של אחי רבי אלכסנדר סנדר, שכן מקבל אני על עצמי לדאוג לבנו וללמוד עימו תורה.

לאחר שהשיב העטרת צבי את דבריו אלו למרן הבית יוסף ננער משנתו העמוקה בבהלה גדולה ויקרא לאחיינו הילד היתום ויאמר לו: דע לך כי כך וכך ראיתי זה עתה בחזיון הלילה, ואני את הבטחתי אקיים ואדאג לך בלימוד התורה. זאת עשה: בחר לך סוגיא עמוקה שתלמדנה בעיון רב ולאחר מכן אבוא אני אחריך ואלמד עימך את הסוגיא בפלפול גדול ונורא כפי שהייתי נוהג בעצמי בימי נעוריי.

חלפו כמה ימים והעטרת צבי הגיד ליתום: נחמתי על דברייי אלו שאני בעצמי אלמד עימך, שכן אין בכוחי ללמוד עימך את תורת הנגלה בפלפול. ולכן אשכור עבורך מלמד, תלמיד חכם מופלג, והוא זה שילמד איתך את תורת הנגלה, בעוד שאני אלמדך את תורת הנסתר אותה אין מגלים אלא לצנועים.

במשך שנים רבות היה העטרת צבי מלמד את תורת הסוד לאחיינו, וגם אחרי נישואיו בהם התגורר רבי יצחק אייזיק בעיר פינטשוב, אצל חותנו הרה"ק רבי אברהם מרדכי מפינטשוב זיע"א, הורה לו דודו כי יעבור לגור יחד עימו בזידיטשוב. גם בשעה שנודע לעטרת צבי על מצבו הכלכלי הדחוק מאוד של אחיינו, הורה לראשי הקהל בזידיטשוב למנותו כראש בית דין עליהם, להורות להם את הדרך יילכון בה ואת המעשה אשר יעשון.

עם התמנותו של רבי יצחק אייזיק לראש בית דין בזידיטשוב, אירע שאחד מאנשי העיר לא מצא חן בעיניו אחד מפסקי ההלכה של הרב והוא הביא לכך שלרבי יצחק אייזיק הייתה חלישות הדעת נוראה.

הדבר נודע להעטרת צבי, ובשבת הסמוכה, בשולחן הטהור שערך בליל שבת קודש, נעמד העטרת צבי מלוא קומתו והכריז בפני קהל ועדה: בני אהובי, אייזיק, נשבע אני בדיוקנא קדישא שלא אצא מזה העולם עד שאעשה אותך להיות 'כלי מחזיק ברכה', ועתיד אתה לקחת את דברי תורתי ולפרסמם בשער בת רבים בכל העולם כולו.

לימים, כתב הרה"ק רבי יצחק אייזיק שנתפרסם על שם מקום איתן מושבו בעיר קומרנא, את ספרו הנודע 'זוהר חי' על ספר הזוהר, והוא הגיע לפרשת דרכים בה לא ידע כיצד עליו לכלכל את מעשיו. היה זה בשעה שעמד לכתוב קטע אחד מפירושיו על הזוהר, והנה ראה והכיר כי לפי דרכו יש לפרש את הקטע באופן מסוים השונה לחלוטין מהאופן שבו פירש זאת דודו העטרת צבי שכבר הלך לבית עולמו.

רבי יצחק אייזיק מקומרנא עמד נבוך: מצד אחד, יש בידו הוראה מרבו שלימדו תורה כי עליו לפרסם את תורתו ברבים, אך מצד שני, מרגיש הוא ששורשו וחלק תורתו הוא במקום אחר.

היה רבי יצחק אייזיק מהלך כשהוא מהרהר מאוד כדת מה לעשות. בזכרונו עלו דברי רבינו האריז"ל 'שבכל רגע ורגע משתנים מאמרי הזוהר הקדוש', מה שלמעשה מחדד את ההבדל בין שרשי הנשמות, כך שאין הוא תמיד יכול ללכת בעקבותיו ולפרש כדרכו. אין ספק שבמקומות בהם שניהם מכוונים לדבר אחד, עליו לפרש כך, אך מה יעשה במקומות אחרים.

לא ידע רבי יצחק אייזיק כיצד לנהוג, וכחלוף זמן של רב של הרהורים וחשבונות נפש פנה לשינה קצרה, והנה בחלומו הוא רואה לנגד עיניו את דודו הגדול העטרת צבי כשפניו נוהרות בנהירו עילאה והוא אומר לו בסבר פנים יפות: בני, אני נשבעתי בדיקנא שלי, שלא אצא מעולם הזה עד שאניח אותך 'כלי מחזיק ברכה', וקיימתי השבועה שלי ואתה כלי מלא וגדוש!

ניצל רבי יצחק אייזיק את ההזדמנות הנדירה והמופלאה ושאל את דודו את השאלה בה התחבט: האם יש לרבינו איזה תרעומת עלי בעניין זה שפעמים איני כותב בפירושי על הזוהר את אותה הדרך שכתב רבינו בספר עטרת צבי? נענה לו העטרת צבי ואמר: בני, אין לי עליך שום תרעומת ח"ו והרשות נתונה לך לפרש את הזוהר הקדוש בכל מקום כפי שורש נשמתך, כי גם אותם המקומות בהם אתה חלוק על דברייי ומפרש באופן אחר, עדיין כל זה בא לך מכוח אותה תורה שלמדתי לך, ודע לך שזכית ונתקבל פירושך למעלה.

עם שמיעת דברים אלו ננער רבי יצחק אייזיק מקומרנא משנתו, ובמשך כל אותו היום היה שרוי בשמחה גדולה ועצומה על אותה הסכמה מופלאה שקיבל מדודו על פירושו את ספר הזוהר כפי שורש נשמתו. היה זה חלום שהשלים את החלום: החלום הראשון של העטרת צבי בו העביר לו הבית יוסף את בקשת אחיו רבי אלכסנדר סנדר ללמד את בנו רבי יצחק אייזיק תורה, מול החלום השני בו העטרת צבי נגלה לרבי יצחק אייזיק וסיפר לו על כך שאכן זכה לקיים את הבטחתו ולעשותו לכלי מחזיק ברכה. (על פי דברי הרה"ק רבי אליעזר צבי מקומרנא זיע"א, בנו של הרה"ק רבי יצחק אייזיק, בהקדמתו הארוכה לספר 'זוהר חי' בה גולל את תולדות חייו הנאדרים בקודש של אביו הגדול).

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השבוע במדור:

עשרה בטבת שחל ביום ו', והכהן קיבל עליו שבת, האם יכול לישא כפיו | כשיש ברית בעשרה בטבת כיצד נוהגים באמירת הסליחות תחנון ואבינו מלכנו | האם מותר להסתכל בלוח מודעות בשבת | האם מותר לקרוא הזמנות בשבת? | דיבר בסלולרי ושבר כלים

עשרה בטבת שחל ביום ו', והכהן קיבל עליו שבת, האם יכול לישא כפיו

שאלה: עשרה בטבת שחל להיות בערב שבת, והנה כהן אחד קיבל עליו שבת מבעוד יום ונכנס לבית הכנסת, ומצא שהציבור עדיין אוחזים בחזרת הש"ץ של מנחה. אחד המתפללים נגש אליו ואמר לו טוב שהגעת, יש לנו רק כהן אחד, ואנו מבקשים ממך שגם אתה תעלה לברכת כהנים, והנה הכהן נכנס במבוכה מצד אחד כבר קבל שבת ואיך יעלה לברכת כהנים, אך יתכן שאם אמרו לו לעלות, אם לא יעלה עובר בעשה, מה יעשה הכהן?

תשובה: בחשוקי חמד מגילה (דף ל ע"ב) כתבנו לדון האם חמשה מתפללים שקבלו שבת, יכולים להצטרף לחמשה מתפללים שעדיין לא קראו בתורה ויחל. והבאנו שם שכתב הט"ז (סימן תר סק"ב הו"ד במשנ"ב סק"ז) שאם הביאו להם שופר לאחר שקבלו שבת, יתקעו בלא ברכה, משום שהקבלה היתה בטעות, שאילו היו יודעים שהשופר בדרך, לא היו מקבלים את השבת. ולכאורה גם בענייננו אולי נאמר שהקבלה היתה בטעות.

אך מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לי דלא כל דבר עושה טעות, וכדי לקבוע שהקבלה היתה בטעות חייבים אנו להיות משוכנעים ובטוחים שבשום אופן לא היה מקבל עליו שבת מחמת סיבה זו, ולכן מצות שופר שהוא תקפו של יום, ברור לנו שלא היה מקבל שבת אילו היה יודע שיביאו שופר, אבל קריאת ויחל אין היא אלא מצוה אחת ממצוות התענית, אבל לא מצינו שהיא עיקרו של התענית, אין בהעדרה להפוך את קבלה לטעות, וביחוד שקריאת ויחל מן הסתם דומה היא לקריאת התורה שחיובה בעיקר על הציבור.

ונראה דהוא הדין כאשר עשרה בטבת חל באחד מימות החול, וחלק מהמתענים כבר התפללו ערבית, אינם יכולים לצרפם לקריאת ויחל, כמו שכתב השו"ע (סימן ל ס"ה) שאם התפלל תפלת ערבית מבעוד יום עד שלא הניח תפילין אין לו להניחם אח"כ. וכתב המשנ"ב (ס"ק יז) ואפילו עוד היום גדול קודם שקיעה, לפי שכבר עשאו

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

לזמן הזה לילה, וזמן שכיבה בקריאת שמע ותפלה של ערבית, ואם יניח בו תפילין יחזור ויעשהו יום, והרי הן שתי קולות שסותרות זו את זו, וסיים המשנ"ב שיניחן בלא ברכה.

ונראה שבענייננו יכול לעלות לדוכן ולקיים מצות עשה של ברכת כהנים. משום שכתב המשנ"ב (סימן רסא ס"ק כח) לחלק בין ציבור שקבלו עליהם שבת שהוא חמור ואסורים בכל השבותים, לבין יחיד שקבל עליו שבת, שדינו כבין השמשות ומותר בכל השבותים, וא"כ דברי הט"ז שדן האם מותר לתקוע בשופר, מיירי בציבור שקבלו עליהם שבת, שאסורים בשבות, משא"כ יחיד שקבל עליו שבת מותר בשבות, והוא הדין שיכול לברך ברכת כהנים, עכ"פ בלי ברכה.

והנה בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סימן תעב) נסתפק במי ששכח לומר הלל בערב שבת וכבר קיבל עליו שבת האם יכול לאמרו, וכתב שאם גם בלילה עדיין חנוכה יכול לאמרו, אך אם מיירי ביום השמיני, לא יוכל לאמרו לאחר שקיבל עליו שבת דנראה כתרתי דסתרי, כיון שכבר קיבל שבת שוב עבר וחלף היום ואיננו עוד חנוכה, ולכן יקרא בלא ברכה, וכן בכל ימי החנוכה אם כבר התפלל ערבית, יקרא בלא ברכה כיון שהלל אפשר לקרוא רק ביום, יעו"ש. הרי שחילק ההתעוררות תשובה, בין קיבל שבת, להתפלל ערבית, שבקבלת שבת, עדיין יום אצלו, ורק שיש לו דיני שבת, משא"כ כשכבר התפלל ערבית, שיש לו כבר דיני לילה, ולפי זה בענייננו שרק קיבל שבת ולא התפלל ערבית, לכאורה יוכל לשאת כפים דאין כאן תרתי דסתרי, שהרי גם בשבת יש נשיאת כפים.

לסיכום:

הכהן יעלה לדוכן כדי לזכות הציבור בברכת כהנים, והיא מצוה דרבים שרבי אליעזר שחרר עבדו כדי להשלים מנין, אך לענין ברכה צ"ע ונראה שכיון שיש שם עוד כהן, יבקש ממנו שיוציאנו בברכתו.

כשיש ברית בעשרה בטבת כיצד נוהגים באמירת הסליחות תחנון ואבינו מלכנו

שאלה: אצלנו בבית הכנסת נוהגים לומר בעשרה בטבת את הסליחות קודם התפילה, בגלל שהנץ מאד מאוחר, ואנשים ממהרים כדי להגיע לבית תלמודם.

נשאלת השאלה מה יעשו כשיש ברית מילה בבית הכנסת, איך יאמרו את הסליחות, והאם אומרים אבינו מלכנו?

תשובה: כתב בשו"ע (או"ח סימן קלא ס"ה) אם חלה מילה בתענית צבור, מתפללים סליחות, ואומרים וידוי, ואין נופלים על פניהם, ואין אומרים והוא רחום. וכתב **במשנה ברורה** (ס"ק כח) מתפללים סליחות - שמניחין מקצת ואין צריך להניח לגמרה.

ויסוד הדברים הוא בבית יוסף שכתב, בשם רבי יצחק בר יהודה מצאתי, אם חלה המילה בתענית ציבור מתפללין סליחות, ואומרים וידוי, ואין נופלים על פניהם ואין אומרים והוא רחום ולא אבינו אב הרחמן, לפי שמצות מילה קבלו עליהם בשמחה, לפיכך אין אומרים והוא רחום ותחנונים שמניחים מקצת ואין צריכים להניח לגמרי.

ובפשטות הדברים שמניחים מקצת, היינו שאומרים את הסליחות, אבל אין אומרים תחנון, וכן מבואר בארחות רבינו (ח"ב עמוד רכז) שנהגו מרן החזו"א והקהילות יעקב, שגמרו את כל הסליחות.

אמנם בלוח א"י כתב, שאין אומרים את כל

שאלות ניתן לשלוח למייל: rav@abiryaakov.com

תשובות אקטואליות
מבית הוראה אביר יעקב

הסליחות, אלא מסיימים ב'הרחמים והסליחות'. ויעוין בציץ אליעזר (ח"ז סימן ט) מקור הדברים.

וכן נהג מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם היה סנדק היו מסיימים את הסליחות ב'הרחמים והסליחות'. אמנם כתב בישא יוסף (ח"ג סימן לב) שדעת מרן הגרי"ש אלישיב היתה, שבסליחות הנאמרות לפני הנץ החמה, שלכתחילה יכולים לסיים את הסליחות ואף לומר תחנון [בסליחות של חודש אלול ועשי"ת], כי מכיון שאומרים הסליחות קודם הנץ, הרי זה טרם שהגיע זמן המצוה, דלכתחילה מלין רק מן הנץ ולכן אין מניעה לומר הסליחות.

והביא לזה ראיה ממה שכתב **בפתחי תשובה** (סימן תקפא) מעשה שאירע בבית הכנסת שהיה עמנו בעת סליחות בעל ברית וסנדק, וכשהגיע לתחנון [שבסוף הסליחות] רצו להפסיק את העם, והצצתי בחלון וראיתי שהוא אחר עמוד השחר ועדין רחוק לנץ החמה, ואמרתי בחפזי דיש לומר תחנון, כיון דלכתחילה מצוותה עם הנץ החמה, אלא שכתב שעדיין יש לו הרהורי דברים בזה, דאפשר דמכיון שזמן מילה בדיעבד הוי מזמן עלות השחר סגי בהא, ע"ש.

לגבי אבינו מלכנו, נוהגים לאמרו גם במקום שיש ברית מילה, כמבואר **בערוך השולחן** (סימן קלא סעיף יז). נמצא שלגבי תחנון, לכו"ע אין אומרים, אבינו מלכנו לכו"ע אומרים, לגבי סליחות, אם אומרים אותו קודם הנץ אומרים כולו, ואם אומרים אותו לאחר הנץ, לדעת החזו"א אומרים כולו, ולדעת לוח א"י וכן נהג מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב לסיים ב'הרחמים והסליחות'.

הגאון רבי עמרם פריד שליט"א
רב קהילת 'נצח ישראל' בבני ברק

להסתכל בלוח מודעות בשבת

שאלה: האם מותר להסתכל בלוח מודעות בשבת.

תשובה: מודעות של מכירות ומבצעים אסור ואף אם הם מתפרסמים בתוך עלונים וכדו' [ועלונים של שבת שמפרסמים מכירות הרי הם מכשילים את הרבים] אולם מודעות של הסרת השגחה, וצרכי רבים והשבת אבידה מותר לקרוא בשבת.

לקרוא הזמנות בשבת

שאלה: האם מותר לקרוא הזמנות בשבת?

תשובה: אם האירוע בשבת עצמה מותר. ונראה שאף אם האירוע לא בשבת, כיון שבעצם זה דבר מצוה אין איסור לקרוא בזה בשבת כיון שאין זה בגדר שטרי הדיוטות.

דיבר בסלולרי ושבר כלים

שאלה: שוחח בסלולרי ולא הבחין באגרטל המונח על הקרקע בסמוך למקווה כלים להלן והלאה לרה"ר, ושברו. תבעו בעל הכלי לשלם, אך טוען המזיק אין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים (ב"ק כז, ב).

תשובה: בוודאי צודק הנתבע בטענתו כדאיתא (חו"מ תי"ב, א) "המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בו ושברו פטור שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים".

(ובשו"ת קנה בשם (א כח) דן מחמת זה לפטור בהניח משקפיו על הרצפה ליד המיטה ובא אחד לעוררו ודרך עליהם ושברם, משום שאין דרכם להתבונן בדרכים והפתחי חושן (נזיקין ח הערה כה) פקפק בזה "ולכאורה יש לדון בזה דהא במקום שיש לו רשות להניח לא אמרינן טעם זה (וכאן שזה רשות היחיד יש לו רשות להניח) ועוד היה נראה דדוקא 'בדרכים' אמרו שאין דרך להתבונן משום שעיניו למעלה או משום שהוא בעל מחשבות אבל לא ברשות היחיד וכ"ש ברשות הניזק, אלא שאפשר שמ"מ יש לפטרו משום שהישן פשע שהרי ידע שחבירו יבא להקיצו והו"ל כהניחם במקום דריסת רגלים וצ"ע").

ומה שיש לדון משום דאיתא (שם ב) אם הניח הכלים ברה"ר במקום שיש לו רשות להניח חייב הנתקל שהיה לו להתבונן. וביאר השו"ע "כגון מקום פנוי שלפני בית הבד שלפעמים מניחים שם כלים כשבית הבד מלא" ובפתחי חושן (נזיקין ח הערה כד) הוסיף עוד ציור שיש רשות להניח כליו "קרן זוית בשוק שדרך להניח שם וכל כיוצא בזה" כלומר כל שהדרך להניח שם הוא בכלל "יש לו רשות" שכתב השו"ע ומסתבר שליד המקוה כלים רשות להניח כלים.

אך נראה שדווקא בסמוך למקוה כלים, משא"כ כאן שהיו מפוזרים להלן והלאה לרה"ר אין לו רשות להניחם בצורה מפוזרת על פני רשות הרבים.

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים
גאב"ד מרכז פתח תקוה

שאלות ניתן לשלוח למייל: rav@abiryaakov.com

קו 'מחוברים' לשאלות בהלכה 02-803-9999

תשובות בהלכה מפי הרבנים הגאונים שליט"א

הרב יצחק אברהמוביץ' | הרב יצחק מאיר אדלר | הרב אברהם מרדכי ארשטר | הרב פנחס בלוי | הרב ישראל ברלינר | הרב אהרן מרדכי גרין | הרב שבח דוידוביץ | הרב ישראל הורנצי'ק | הרב ברוך וידיסלבסקי | הרב ישראל זילברברג | הרב שאול משה טיטלבוים | הרב אברהם מרדכי לוינגר | הרב יחיאל מיכל לנדאו | הרב יחיאל רבינוביץ | הרב רפאל יצחק רוזמרין | הרב שלמה חיים רוזמרין | הרב משה רוטשטיין | הרב שמעון רוסק | הרב ישראל שאהן | הרב אברהם יהודה שטיין | הרב שמואל יוסף שטיצברג | הרב יוסף מרדכי שלמון

הרה"ק רבי אברהם ברנדויין מסטרעטין זי"ע

ג' טבת תרכ"ה

אורו של רבינו זרח בשנת תקס"ו, כבן בכור לאביו הרה"ק רבי יהודה צבי מסטרעטין. אביו הקדוש העיד על יחוסם כי אבותיו במשך ששה עשר דורות היו נוטרי הברית ובעלי רוח הקודש. וכן ידע את שלשלת היחוס דור אחר דור עד דוד המלך ע"ה.

בשנות שחרותו, הסתופף עם אביו בצל הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זיע"א, אחר הסתלקות רבי אורי בכ"ג אלול תקפ"ו, עברה ההנהגה לבנו הרה"ק רבי שלמה, אך הוא הסתלק כעבור מספר חודשים, והעדה המיותמת נתנה את עיניה בגדול תלמידי רבי אורי, הרה"ק רבי יהודה צבי, אבי רבינו.

רבי יהודה צבי התיישב בעיירה סטרעטין, בה הנהיג את עדתו הגדולה שמנתה אלפי חסידים במשך שמונה עשרה שנה עד יום י"א אייר תר"ד, בו חשכו המאורות, ורבי יהודה צבי נסתלק לבית עולמו, אחריו נתבקש רבינו למלא את מקומו, כשהוא נסמך לכך על ידי הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זיע"א, שהפליג בשבחו ואמר כי 'הוא איש פלא'.

שמו יצא לשם ולתהלה, גאוני מצוקי ארץ מדינת גליציה, הרבו דברי שבח ותהלה אודותיו. כתב עליו הרה"ק הדברי חיים מצאנז זיע"א, כי הוא מילא מקום אביו, וישימו המשרה על שכמו להורות לבני ישראל דרכי ה', בכל הגליל ינהו אחריו בישראל, ועל פיו יצאו ויבאו כאשר ישאל בדבר ה'. אחר כתב מגודל עבודתו הקדושה, שרבינו ואביו לא היו רבנים, ורק מחמת גודל קדושתם ויראתם, נשמעו דבריהם לכל הגליל, וינהו אחריהם ללמוד תורה ויראה. כן שאלו מהם עצות כאשר ישאל איש בדבר אלקים, כי היו בעלי רוח הקודש ותפילתם ודיבורם בקדושה עשו פרי. (שו"ת דברי חיים)

בקדושתו המופלאה, לא השתמש בשום דבר טרם הטבילו במקוה טהרה, לרבות מקטרתו, סדיניו, ומצעיו. לימים כשהיה מוטל על ערש דוי עד שאשתקיל מילוליה ולא היה בכחו להוציא הגה מפיו, הציעה הרבנית על מטתו סדין שלא הוטבל. והנה הבחינו המקורבים שהרבי ממאן לשכב, ומרמז משהו בידיו. לא ידע אף אחד מה כוונתו, עד שלבסוף נזכרה הרבנית מה שעשתה, החליפה סדין כשר, והרבי שכב במנוחה על מטתו. (צדיק מה פעל)

סיפר הרה"ק רבי יואל מסאטמר זיע"א, כשישב הדברי חיים בשולחנו הטהור, אמר שצורתו הקדושה של רבינו מסוגלת ליראת שמים, כאשר שמע תלמידו, אבי, הרה"ק בעל קדושת יום טוב זיע"א את הדברים, נסע במיוחד לעיר סטרעטין, כדי לחזות בצורת פני קדשו. (אור הגנוז)

כחמש שנים קודם הסתלקותו, חלה קשות ונפל למשכב, כשהוא מדוכא ביסורים קשים עד אין שיעור, ניטל ממנו כח הדיבור, ולא היח בו כח לזוז עם ידיו ורגליו, אך הוא המשיך בדרך עבודתו בקודש במסירת נפש.

הנהיג את חסידיו קרוב לעשרים ואחת שנים משנת תר"ד ועד שנת תרכ"ה, בליל מוצש"ק אור לג' טבת, זאת חנוכה שנת תרכ"ה, יצתה נשמתו הקדושה בטהרה. המוני חסידים באו ללותו לדרך בית העולמים, ומנוחתו כבוד בסטרעטין. (דגל מחנה יהודה, קן ציפור, עלים לתרופה)

"וכי חשבת שרבי פטור מהמצות"

פעם נסע חסיד מחסידי פרמישלאן ליום השוק בעיר דורנא, באמצע הדרך אחזתו צינה, ולא היה לו מקום להניח ולחמם גופו. מאחר שהעיר דורנא היתה קרובה לסטערטין אמר בלבו, אכנס לסטערטין ואלון שם לינת לילה, ואחר אחזור לביתי.

הוא עשה כך, הלך לסטרעטין והגיע אחר חצות לילה, נכנס לקלויז הגדול ונשתטח על הספסל שאצל התנור. בינתים התגברה עליו מחלתו, והיה צועק מיסוריו עד ששמע זאת רבינו, ובא אליו לשאול מה מצוקתו.

הלה לא הכיר את רבינו, וסיפר שנצטנן באמצע הדרך, אמר לו רבינו, "אל תדאג, אעשה את כל מה שיש בידי לרפאות אותך, ובלבד שלא תצעק, שלא תעורר את הרבי ואת החסידים משנתם".

רבינו שהיה בקי בכמה מיני סגולות ורפואות, טיפל בו באהבה ובמסירות, וריפא אותו ממחלתו, גם הביא לו מאכל ומשתה כדי שיסעוד את לבו, וכן הביא לו כרים וכסתות מביתו והציע לפניו משכב כדי שינוח על משכבו, ולא זז ממנו עד שחטפתו שינה.

אחר הלך למשמש, וציוה עליו שיאמר לחסידים שלא יתפללו בבוקר בקלויז הגדול, ולא יגביהו קול בתפלתם, כדי שלא יקיצו את החולה הישן במקום. החסידים התפללו בקלויז הקטן, בשעה עשר בבוקר ניעור האורח משינתו העמוקה, ועמד ממטתו בריא ושלם.

אחר הלך לחדר רבינו, לספר לו על חסידיו היקרים, שהם רחמנים בני רחמנים וטורחים לכל עני, אפילו אינם מכירים אותו. כשנכנס, הכיר מיד שרבינו הוא החסיד, ואחזתו חיל ורעדה, אמר לו הרבי, "וכי חשבת שרבי פטור מהמצות".

(אוצר פניני החסידות)

הרה"ק רבי אברהם יעקב פרידמן מסדיגורא זי"ע

ה' טבת תשכ"א

נולד ביום ח' מנחם אב תרמ"ד בסדיגורה בבית אביו רבי ישראל מסדיגורה זיע"א, בתוך שנת הסתלקות הסב הגדול, הרבי הראשון מסדיגורה רבי אברהם יעקב זיע"א, בן רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל. ועל שמו נקרא.

אביו הקדיש לו הרבה מזמנו, השגיח עליו כבבת עינו, עקב אחרי לימודיו, ואף בחנו על תלמודו לעיתים קרובות, והיה מבקש מהבחורים הרבים שהגיעו לסדיגורה שלא ירבו להכנס אליו למען לא יבטלוהו מלימודיו.

משהגיע לשנתו הי"א, נתקשר בקשר שידוכין עם בת הרה"ק האדמו"ד רבי יצחק מאיר מקאפיטשיניץ זיע"א. החתונה נערכה בשנת תרס"ב, בהגיעו לגיל שמונה עשרה לחופה, בקאפיטשיניץ, בהשתתפות צדיקי המשפחה וגדולי ישראל, ורבבות אלפי ישראל חסידי שתי החצרות. אחר החתונה נשאר להתגורר במחיצת חותנו, בעודו מתמיד במשך כל שעות היממה בתורה ובחסידות.

בי"ג תשרי תרס"ז, נסתלק אביו הרבי לשמי רום והוא בן נ"ד שנים בלבד, כמספר שני חיי זקנו הרה"ק מרוז'ין, פטירתו במיטב שנותיו הכתה את חסידות סדיגודה במכה כבדה, אולם נחמת העדה היתה בבניו הקדושים אשר החלו להנהיג תחתיו.

רבים מהחסידים שמו עיניהם ברבינו שהיה בן עשרים ושלוש שנים בלבד, והכתירוהו לרבם, בחג הסוכות יומיים לאחר פטירת אביו החל להנהיג את עדתו, וממלכתו נמשכה נ"ד שנים.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה ברח לוינה, אליה נדדו אז רוב צדיקי בית רוז'ין, עם הזמן השתקע בה עד שנת תרח"צ, בה פלשו הנאצים ימ"ש לאוסטריה בשבת זכור.

הרבה טירחה ומאמצים השקיעו החסידים להוציאו מהתופת הנאצית בוינה, בתחילה רצו חסידיו בארצות הברית לסדר לו ויזה אליהם, אולם הוא מיאן בכל תוקף לנסוע לכל מקום אחר מלבד ארץ ישראל, אחד מאמצים מייגעים סודרה לו ויזה לארץ, ובחודש אלול עזב את וינה.

את הסליחות הראשונות אמר על האניה, וביום כ"ג אלול תרח"צ דרכו רגליו על אדמת ארץ הקודש, ורבינו זכה להגשים את מאויו ולנשק את אדמתה. עם הגיעו קבע את מעונו בתל אביב, משום שלא רצה להמשיך ולשמוע את קול פעמוני בתי הטומאה.

ביתו הפך לאבן שואבת, וחסידיו ששהו בארץ קבלו את פניו בשמחה ובהתרגשות. הגיעו לביתו יומם ולילה להתברך בברכותיו שעשו פירות, לקבל את עצותיו בכל הענינים, לספוג דרכי חסידות ועבודת ה', ולשמוע מדברי תורתו.

שנה אחר שהשתקע בארץ פרצה מלחמת העולם במלוא עוזה, חסידיו הרבים שנותרו על אדמת אירופה עלו על המוקד עם מליוני אחינו

בית ישראל, והוא כאב את כאבם יומם ולילה.

נכנס אליו חסיד באותם שנים קשות, ואחר זמן מה אמר כי הוא רוצה ללכת שלא להפריעו ממנוחת הצהרים, אמר לו רבינו, "בימים אלו קשה לי אפילו לשתות כוס תה במנוחה".

נמנה בין ראשי אגודת ישראל מראשית יסודה, ואף יסד כבר לפני כן ארגון בשם 'אגודת החרדים', כל כולו משולב היה בחייה של אגודת ישראל, ושאף בכל נימי ליבו להביא לאחדות בין כל חלקי היהדות הנאמנה.

בראש מאוויו דרש תמיד לפעול בכל מאמצי הכוחות למען החינוך החרדי, בו ראה יסוד לכל בנינה של יהדות התורה ועם ישראל, לא החמיץ הזדמנות להעלות דרישה זו בכל נאומיו הפומביים בכנסיות הגדולות ועוד.

עם יסוד החינוך העצמאי נרתם לפעולות לקיום מפעל זה, עמד שנים רבות בראשו, ודאג לקיומו, הן בעניני הכספים והן בעיצוב החינוך.

משאירע ונכשל לראות ברחוב חילולי שבת רח"ל, קיבל על עצמו שלא לעבור ליד החלון בשבת קודש למען לא יסתכל בשגגה החוצה, פן יראה חלילה חילולי שבת ויתעורר קטרוג על כלל ישראל.

יום אחד עבר במרכז תל אביב לצורך מסויים וראה דברים שלא צריכים להיות רח"ל, מאז קבל להמנע מלעבור במקומות דומים, כדי שלא לעורר בעצם ראייתו קטרוג על עם ישראל. (אביר המלכות)

בשנתו האחרונה רמז רבות כי לא יארכו עוד שנותיו בעולם, בתחילת חודש כסליו החלו אצלו מיחושים שהתבררו כמחלה קשה, הוא הובהל לבית החולים בו שכב על ערש דוי, בשמחה קיבל עליו את הדין והכין עצמו ליומו האחרון, כשהוא מכתיב ממיטתו את צוואתו לחסידים.

ביום שבת קודש פרשת ויגש ה' טבת, יצאה נשמתו ועלתה למרום, אחר עשרים ושתיים שנה לשבתו בארץ ישראל. כבקשתו, נטמן בבית העלמין נחלת יצחק בתל אביב. דברי תורתו נדפסו בספר 'אביר יעקב'.

סגולה להצלחה בלימוד התורה - ללמוד בקול רם

לבחור אשר בא להתאונן על מיעוט הצלחתו בלימוד התורה, השיב בסימן תמיהה, וכי כיצד יתכן הדבר, מדוע אינך לומד בקול.

"כאשר היתי צעיר", סיפר לו, "למדתי במרחק שלושה בתים מבית מגורי, ביחד עם אחי הינו לומדים בקול רם כל כך, עד שבבית שמעו זאת, אחר אפשר היה להכיר על אבי זצ"ל לפי הבעת השמחה על פניו, האם למדנו טוב או לא".

הרה"ק רבי אלתר ישראל שמעון פרלוב זי"ע מנובומינסק

ו' טבת תרצ"ג

אורו של רבינו זרח בבית אביו הרה"ק רבי יעקב פרלוב זיע"א בעל שופרא דיעקב, האדמו"ר הראשון לבית נובומינסק. היה זה אחר שחלפו מספר שנים מעת נישואיו והוא עדיין לא זכה לבן זכר, נסע רבי יעקב לדודו זקנו ורבו הרה"ק רבי יצחק מנשכיז זיע"א, לבקש את ברכתו. הרבי מנשכיז בירכו ואמר לו, 'לך לך מארצך', כאן ברוסיה אי אתה זוכה לבנים, שמע לעצתי, העתק דירתך לפולין הסמוכה, בה תזכה לבנים.

השופרא דיעקב שמע לעצת הרבי, עקר את בית מדרשו ויצא לפולין, בה התיישב בנובומינסק הסמוכה לוורשא הבירה, שם נולד לו כעבור שנה בשנת תרל"ה בנו הגדול, רבנו. בחיי אביו, נוהג היה לרשום את כל תורותיו שנאמרו בשולחן הטהור, בזכות זכרונו המופלא.

כאשר חל ראש השנה ביום חמישי ושישי והרבי אמר תורה משך שלושה ימים רצופים בשולחנותיו הטהורים, שאל את בנו, האם יזכור לאחר החג את כל שבעת המאמרים שאמר בשלושה ימים אלו, ורבנו חזר עליהם בפניו מילה במילה, מבלי להחסיר דבר.

לאחר עלות אביו הקדוש השמימה בכ"ג באדר תרס"ב, אחר שלושים וחמש שנה שעמד בנשיאות העדה, עלה רבינו על כס ההנהגה. מפורסם היה שמעו לשם ולתהילה בכל רחבי פולין כענק בתורה ועמקן גדול בחסידות, עבודתו הייתה כחד מקמאי ולמעלה מהשגת אנוש, תפילתו בבחינת 'כל עצמותי תאמרנה', פשוטה כמשמעה.

אכל שתי ארוחות ביום, בשעה שתיים אחר הצהריים ובחצות לילה. לעתים אף סירב לאכול ואמר למשמשיו, שבע אנוכי מן הצרות ששמעתי כל היום מפי יהודים.

שינן מידי יום עשרים ושלושה פרקי משניות בעל פה, כשאחד ממקורביו מקשיב מן הספר ובוחנו לבל יחסיר מילה, וכך סיים ש"ס משנה בעל פה מידי חודש, מלבד שאר שיעוריו בתנ"ך, ש"ס, זוהר הקדוש וכו'.

קבל במשך שעות ארוכות את חסידיו ושוחרי עצתו, והשתתף בשמחתם ובצערם מעומק לבו, השפיע על כל אחד אמונה תמה וביטחון אמת בהשי"ת, והרבה להתפלל בעדם.

מידי שבת היה עורך את שולחנו הטהור בשלוש הסעודות, עם מאמרים ארוכים שהיה רגיל לומר במשך שעה וחצי, ולעיתים התארכו עד כדי שלוש שעות. בתוך המאמרים נדרשו ונתבארו מאמרי חז"ל רבים בש"ס ומדרשים, זוהר הקדוש ותיקוני זוהר וספרי האר"י ז"ל, מאמרים אליהם נמשכו חסידים מכל החצרות בפולין, בייחוד מעת בה התיישב בוורשא הגדולה.

לצד גדלותו התפרסם כאחד ממנהיגי הציבור התורני בפולין, ההשכלה והציונות היו למורת רוחו והכאיבוהו, בראותו בהם כחותרים תחת אשיות האמונה הקדושה. עם היווסד אגודת ישראל בה ראה עוגן והצלה ליהדות החרדית שנותרה לפליטה, השתתף בה יחד עם רוב גדולי התורה, השתלב בהנהגת התנועה הקדושה, ונמנה על חברי מועצת גדולי התורה שהתוו את דרכה.

הנהיג את עדת קודשו במשך למעלה משלושים שנים, נערץ על צדיקי דורו שהעריכוהו ביותר, הרה"ק האמרי אמת זיע"א היה ממעריציו הגדולים, ואף מכנהו באחד ממכתביו בתואר "קדוש ייאמר לו", וידוע עד כמה היה מדייק בדבריו.

במלחמת העולם הראשונה עבר רבנו מנובומינסק לוורשא, בה התגורר עד הסתלקותו. נתבקשה נשמתו לישיבה של מעלה בהיותו בן ח"ן שנים, בצהרי ו' בטבת תרצ"ג, בשעה בה עסק כדרכו בשינון משניות על פה.

לאחר הסתלקותו מילא את מקומו בנו הרה"ק רבי נחום מרדכי זיע"א, מראשי מועצת גדולי התורה בארצות הברית וחתן הרה"ק רבי יצחק זליג מסוקולוב זיע"א.

הותיר אחריו מורשה רוחנית בדמות ספריו הקדושים, הגדה של פסח תפארת אי"ש (ראשי תבות של שלושת שמותיו הקדושים), ממאמריו מלאי ההגות נדפס הספר תפארת איש על מועדים. (מגדולי התורה והחסידות, הילולא דצדיקיא).

רופאו העיד שהוא חי וניזון בכוחות רוחניים

על עוצם עבודת קודשו המופלאה, ניתן להיווכח ממה שכתב לימים בנו **רבי נחום מרדכי** באחד ממכתביו, בו תיאר את עבודתו של אביו הקדוש. "מילדותו היה רפה כוח ומבנה גופו לא איתן, עבודתו למעלה מכוחותיו הגופניים, תדיר הייתה משפחתנו נתונה בדאגה על בריאותו, רופאי וורשא טיפלו במיחושיו, עד שאחדים מהם, כמו הד"ר קוניג אמרו שלחינם כל התרופות שהוא רושם עבורו, בזמן שהרבי מעמיד בסכנה את בריאותו מהתעצמותו בעבודתו הקדושה.

באסיפת רופאיו בה השתתפו ד"ר קוניג, ד"ר שמחוביץ וד"ר שניאורסון, החליטו להודיע לרבי שאם לא ישנה את סדר יומו ויחל לשמור על בריאותו, הם יסלקו ידיהם מלהשגיח על מצבו ולא יתנו מזור לתחלואיו. אך ד"ר שניאורסון טען כלפיהם, "איש כה חלוש, עם לחץ דם גבוה ושאר מיחושיו, לעולם לא נוכל להבריאו לאיתנו. להיפך, אדם אחר במצב כזה, היה מסוכן יותר ממנו, כי לא היה לגופו ממה לקבל חיות וכוח כנגד ייסוריו. **הרבי חי וניזון בכוחות רוחניים, שואב עוצמה מלימוד משניות, ומתרענן מחדות התפילה ומשמחת המצוות שמקיים בצורה שלא כל אדם מרגיש.** על כן עצתי שלא להפריעו מדרכו, וככל שבידינו לעזור ברפואתו, אנו הרופאים נשתדל עבורו".

(אוצר פניני החסידות)

הרה"ק רבי מרדכי יוסף ליינער מאיז'ביצא זי"ע
בעל מי השלוח
ז' טבת תרי"ד

רבי מרדכי יוסף נולד בשנת תקס"א בעיר טומשוב לאביו הרה"ק רבי יעקב מטומשוב ז"ל. בילדותו התייתם מאביו שנפטר בדמי ימיו, בן עשרים וארבע שנים. רבינו נשאר יתום ובודד, אולם הוא התאמץ והשקיע כל כוחותיו בלימוד התורה הקדושה מתוך שקדנות מופלאה, עד אשר מילא כריסו בש"ס ופוסקים, ניצל כל רגע לתורה, ושנים רבות מעולם לא יצא מתחומי עיירתו. כאשר קרה פעם ובטעות נעל את נעלו השמאלית תחילה שלא כדין, גזר על עצמו צום ותענית דיבור לאותו היום.

משהגיע לפרקו נלקח אחר כבוד לחתן הגאון רבי יוסף הדיין של טאמשוב, מתלמידי ה'משנת חכמים' מזאמושטט. לאחר נישואיו התחבר לחבורת האברכים שסרו למשמעתו של הרה"ק רבי שמחה בונים מפשיסחא זיע"א, שהתנהלה בטומשוב בראשות הרה"ק רבי מנחם מענדל זיע"א מקוצק, שהתגורר בה. ביניהם גיסו החסיד החריף רבי אליעזר בער מלובלין מהאריות שבחבורת פשיסחא, ועוד.

בשנת תקע"ט נסע לראשונה לרבו רבי בונים מפשיסחא, שהעניק לו מחכמתו ומיראתו מלא חופניים. תשע שנים הסתופף בצל רבו הגדול, עד להסתלקותו.

אחר פטירת רבו דבק בהרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א, בהמשך נפרדה דרכו והוא התחיל להנהיג עדה, המורכבת ברובה מפרחי חסידי קוצק שניאותו לאורו ושמעו את אמרי פיו עוד בהיותו בבית המדרש של רבותיו הגדולים, כעבור תקופה קצרה העתיק את מושבו לעיר איזביצא הסמוכה, בה קבע את בית מדרשו. בחמלתו לא דחה איש ולא סירב לשום בקשה ששטחו לפניו.

תלמידו הגדול רבי צדוק הכהן מלובלין העיד אודותיו, שלא שח שיחת חולין מימיו, כל דבריו היו צריכין לימוד, כי היו אלו דברי תורה.

שלוש עשרה שנים הנהיג את צאן מרעיתו, ובתחילת שנת תרי"ד הורע מצבו עד מאד וחולשתו גברה מיום ליום, ביום ז' טבת תרי"ד בשבוע פרשת ויגש, השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה בהיותו בן חמישים וארבע שנים. (דור ישרים, ימי זכרון, זכרון לראשונים, מאמר מרדכי)

בשנת תר"כ, יצאו לאור חלק מדברי קודשו הרבים, על ידי נכדו הרה"ק רבי גרשון העניך מראדזין זיע"א. הספר נקרא 'מי השלוח', על פי דברי רבו מפשסיחא אודותיו, "כמוהו כמי השילוח, זורמים לאט לאט אבל חופרים עמוק מאד, עמוק עמוק".

מצוה לשמוע דברי חכמים

לאחר שהתקרב הרה"ק **רבי צדוק הכהן מלובלין** זיע"א אל רבו **רבי מרדכי יוסף מאיזביצא** זיע"א החל לנהוג בחסידות ופרישות יתירה, כשבין הנהגותיו החדשות היה שלא אכל בשר כי אם בסעודת מצוה, וכיוצא בזה גם חדל מלאכול ארוחת ערב. **נודעו הדברים רבו ויגזור עליו כי יסעד את סעודת הערב מדי יום ביומו, ואכן היה רבי צדוק מקפיד ביותר לשמור את דברי רבו ולאכול ארוחת ערב**, ועוד היה מחשיב את ארוחת הערב לסעודת מצוה, שהרי הוא מצווה ועומד על כך, ומקובל כי בכל ערב, בשעה שהיה פונה לסעודתו, היה אומר: הריני מוכן ומזומן לקיים מצוה לשמוע דברי חכמים.

(ספיר ויהלום פר' צו פ"ג - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

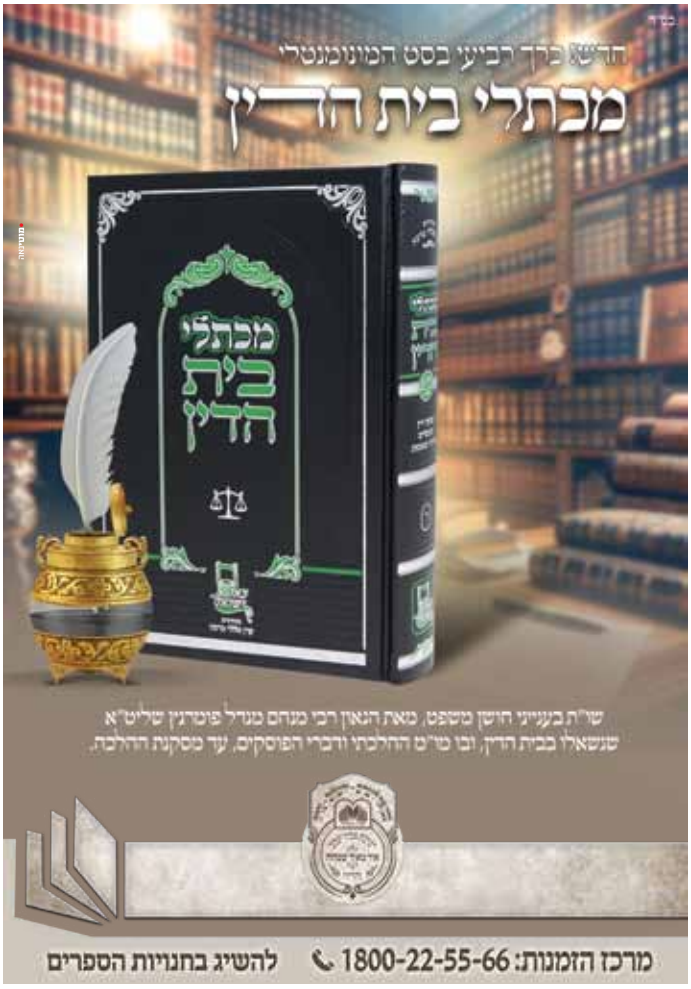

מסר חסידי לפרשת השבוע

כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א ('פרי צדיק' ראש חודש סיון): ואמר רבינו הקדוש [רבי מרדכי יוסף] מאיזביצא זצ"ל שאז היה בחינת הראיה מה שמראין לאדם בתחילתו. **ועל פי מה שאומרים בשם הבעל שם טוב זצ"ל שהיה מקנא חוזק ההתעוררות בימי הנעורים בהכנסו לשערי החסידות. וכמו שכתב ברוקח אין חוזק כחסידות בתחילתו ורבינו הרבי ר' בונם זצ"ל אמר שעל זה נאמר (קהלת ז י) 'אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה' שהיה ההתעוררות בחוזק רב. 'כי לא מחכמה שאלת על זה', היינו שלא היה מחכמתך רק בתורת שאלה מה' יתברך.** ועיקר הוא מה שקונה אחר כך ביגיעו. ואמר רבינו הקדוש מאיזביצא שכל מה שיש בכח האדם להשיג בקנין אחר כך מראה זאת ה' יתברך לאדם בתחילה בראיה ואינו רק בשאלה ואחר כך מסתלק כדי שיעמול אחר כך להשיגו בקנין.

* * *

בספה"ק 'אהבת שלום' (פרשת משפטים) כתב: דימי הנערות נקראים השכמה וראשית, וכל השנים תלויים בימי הנערות, על דרך אמרם ז"ל (עבודה זרה יט.) אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש, ועל דרך (סוכה נג.) אשרי ילדותינו כו'. נמצא דהעיקר תלוי בהשכמה הנקראת ראשית.

ובבחינת השכמה הנקראת ראשית תלוי זביחת היצר הרע וכנ"ל. **וזהו כאן למדתך תורה 'אם בא להרגך השכם להרגו', וקאי על הריגת היצר הרע בהשכמה הנקראת ראשית.**

באגרת הקודש של הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א לאחיו הרה"צ רבי שמעון אלתר זצ"ל, כתב: עתה, את אשר כתבת לכתוב לך דברי מוסר, אמת כי **צר לי מאוד אחי בזכרי ימי נעורי אשר הימים אז כמו השנים אחר כך,** כמ"ש (איכה ג כז) 'טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו'. ואם ההרגל עושה טבע בעניני עולם הזה כל שכן בענין קבלת עול מלכות שמים, אשר הבא לטהר מסייעין אותו, ואמת ההתחלות קשות כמ"ש רש"י ז"ל (שמות יט ה) אבל אח"כ יערב ויבושם.

* * *

יגיעתו של הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א, בכל עתותיו ורגעיו, בתורה הקדושה, באותם השנים, לא ידעה גבול, וכמעט ולא היה שם שינה לעיניו. גם אכילתו צמצם למאוד, והוגד שהשפיע הדבר על מצב בריאותו ועד סוף ימיו סבל מכובד השמיעה, ונתלה התופעה על מיעוט שינתו ואכילתו בימי חרפו. **לימים, אחר נישואיו של בנו הרה"ק ה'אמרי אמת' זיע"א, כשאף הוא מיעט מאוד בשינה, ונתבקש השפת אמת ע"י מחותנו רבי נח שחור, חותנות של ה'אמרי אמת', לעורר אותו לשמור על בריאותו, סיפר לו השפת אמת על עצמו, כי גם הוא היה ממעט מאוד מהשינה והאכילה ושמצב בריאותו הושפע מכך, אמנם הדגיש, כי על מיעוט האכילה אכן מתחרט, אבל על מיעוט השינה אין לבו נוקפו כלל.** ובכך רמז להאמרי אמת, שאינו מתנגד למיעוט השינה ('ממעונות אריות' פ"א).

ימי הנעורים

* * *

אחד מחסידי קארלין שהיו נוהגים לבוא בחול המועד אל הרה"ק ה'בית ישראל' מגור זיע"א, עוד בחייו של אביו הרה"ק ה'אמרי אמת' זיע"א, סיפר **שה'בית ישראל' אמר להם: אאמו"ר אמר, שבצעירותו חשב לעצמו שאם בימי הנעורים אפשר כל כך הרבה לפעול, אם כן כל שכן שבשנים יותר מאוחרות אפשר יותר לפעול. אבל עכשיו הוא רואה שהכח הזה שיש בימי הנעורים הוא גדול מאוד יותר משאר ימי חייו, וצריך לנצלו היטב.** וזהו 'כי עבדך ערב את הנער' היינו הכוח הגדול של ימי הנעורים ('נטעי אשל' לרש"א לידר, פרשת ויגש).

בספרים הקדושים הרחיבו על דברי הפסוק בפרשת השבוע (בראשית מד לד): 'כִּי אֵיכֹה אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶ**תְאָבִי**' שהכוונה היא על ימי הנעורים, והפסוק מצווח בתוכחת מוסר, איך יעלה האדם אל אביו שבשמים כשימי הנעורים אינם איתו.

וראה בלשון קדשו הרה"ק השפת אמת זיע"א (תרל"ו): 'ויגש אליו יהודה'. במדרש בני אם ערבת כו' רש"י פי' ערבת לרעך זה הקדוש ברוך הוא כו' כענין שכ' משביעין אותו תהי צדיק. שהאדם ערב על הנשמה בת מלך להחזירה לאביו שבשמים. ואף שנתלכלך כל כך בחטא. **עכ"ז ע"י תשובה מעומקא דלבא איך אעלה אל אבי כו'.** נהפך עונות לזכיות.

ובספר 'שיח שרפי קודש' הובא בשמו: **בשם השפת אמת זצ"ל שאמר על הפסוק זה 'איך אעלה אל אבי' שבשמים, 'והנער איננו אתי' כל זמן שלא תקנתי ימי הנערות.**

בס"ד

קו 'מחוברים'

שע"י ממלכת התורה עוז והדר

02-803-9999

לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8

ניתן להשיג את הגיליון מדי שבוע בכל סניפי "ספרי אור החיים"

מחוברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • **בית שמש:** שדרות האמוראים 63 | נחל ניצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • **בני ברק:** רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרנוביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • **מודיעין עילית:** שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 **אלעד:** יהודה הנשיא 94 • **אשדוד:** יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנוס 8 **ביתר עילית:** הרן 9 • **חיפה:** מיכאל 27 **נתיבות:** הרמב"ם 1 **נתניה:** הס 18 **פתח תקוה:** רוטשילד 75

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

עיצוב וניתוק: שוקי קנר

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א

בס"ד, גיליון ה'

נטילת ציפרנים ותספורת בערב שבת

א. זמן נטילתם.

א. מצוה ליטול הצפרנים בערב שבת, ולא יטלם ביום חמישי, מפני שהצפרנים מתחילים לחזור ולצמוח ביום שלישי לנטילתם, ואין זה תיקון כבוד שבת שחוזר לצאת בו. [שו"ע סימן רס ס"א, מ"ב סק"ו. ויש אומרים דיכול ליטלם אחת לשבועיים בערב שבת].

ב. איסור גזיזתן מתחיל מהשקיעה של יום רביעי, ומסתיים בצאת הכוכבים של יום חמישי. [תשובת הגר"ח קניבסקי בדולה ומשקה עקמ"ה].

ג. יש שכתבו שלא ליטול צפרני הידים והרגלים ביום אחד מפני הסכנה, והנכון שיטול מהרגלים ביום חמישי, ומהידים בערב שבת. [שו"ע הרב שם ס"ב, מ"ב שם סק"ו]. ובצפרני הרגלים אין לחשוש ממה שחוזר וצומח בשבת, משום שאין ניכר גדילתם. [מחצית השקל שם].

ד. כתב השערי תשובה [סק"ב] שהאריז"ל נטל צפרני ידיו ורגליו בערב שבת דייקא, ולא חשש מליטול צפרני ידיו ורגליו ביום אחד.

ה. הנוטל צפרני ידיו בליל שישי וצפרני רגליו ביום שישי, יש אומרים שלא הועיל במעשיו כלום, דהלילה הולך אחר היום והוי כנוטל ביום אחד. [א"א בוטשאטש תנינא ד"ה אודות]. ויש אומרים דבזה לא אמרינן הלילה הולך אחר היום, והוי כנוטל בב' ימים. [קצוה"ש סע"ג סק"ד].

ב. סדר נטילתם.

א. כתב הרמ"א [בס"א] דכשנוטל צפרניו לא יטול אותן כסדרם, אצבע אחר אצבע הסמוכה לו, אלא מפסיק בין אצבע לאצבע, וקוצץ באצבע אחרת שאינה סמוכה לה.

ב. מתחיל ליטול ביד שמאל באצבע ששמה קמיצה, שהיא אצבע הרביעית הסמוכה לזרת, וימשיך לצד ימין, ויטול באצבע (ששמה אצבע) הסמוכה לאגודל. וסימנך, דבהגא"ה בשמאלו, בדאג"ה בימין, (האגודל-א', אצבע-ב', אמה-ג', קמיצה-ד', זרת-ה').

ג. כתב בתהלה לדוד [סק"ב], דמה שכתב הרמ"א להתחיל בשמאל, הוא מפני הסימן לסדר הנטילה, "קשיא", קמיצה שמאל ימין אצבע, אך למעשה יש ליטול תחילה בשל ימין, כדרך שמצינו בכל דבר שמתחילים בימין. וכן כתב בערוך השולחן [שם ס"ו]: ויקוץ מקודם הצפרנים של יד ימין, ואחר כך של שמאל, ובשם הכלבו הביאו להיפך ליטול תחילה של שמאל, ולא ידעתי טעמו. [יש אומרים שדינו כחליצת הנעלים שמתחיל בשמאל. יש אומרים דיקצוץ בימין לפי סדר אגהב"ד. ועיין בפמ"ג שכתב רמז נאה על סימן בדאג"ה דבהג"א].

ד. בשו"ע הרב [שם ס"ג] ובמשנה ברורה [סק"ח] הביאו בשם המגן אברהם, דהמהר"ם והאריז"ל לא דקדקו בזה ונטלו הצפרנים כסדרם, ומכל מקום כתבו, דלכתחילה יש ליזהר ליטלם כסדרם.

ה. יש אומרים דמה שכתב הרמ"א שלא ליטול הצפרנים כסדרם, הוא דווקא בצפרני ידיו, אך בצפרני רגליו יכול ליטול כסדרם. [קצוה"ש סע"ג סק"ז].

ג. מה יעשה עם הצפרנים.

א. איתא בגמרא [נדה יז.]: השורף צפרניו חסיד, והקוברם צדיק, [וחסיד עדיף טפי מצדיק. רש"י], והרשע זורקם, שמא תעבור עליהם אשה מעוברת ותפיל. [והובא בבאר היטב סק"ב בשם ספר תולעת יעקב טעם הדבר, דקודם חטא אדם הראשון היה מלבושו צפורן, וכשחטא נתפשט ממנו, ולא נשאר ממנו רק צפרנים, ומאחר שהאשה גרמה שנתפשט המלבוש, לכך מה שנשאר מהם יש לחוש שתיענש בו האשה].

ב. נחלקו האחרונים בזרקם לבית הכסא, אי נחשב לקבורה או שריפה. [בספר לקראת שבת ח"א עצ"ד, רצה לתלותו בהטעם דהשורפם חסיד, או משום שמזיק לו, או שמכלהו מהעולם].

ג. כתב בחוט שני [חא"ב עס"ב] אלו ששומרים הצפרנים לזמן ארוך כדי לשרפם כשיזדמן, ובינתיים יכול להיות בהם תקלה, נהי שאינו רשע, מכל מקום צדיק ודאי אינו. וכתב בשו"ת בצל החכמה [ח"ב סל"ה] דמי שאינו יכול לשורפם מיד, מוטב לזרקם לבית הכסא מיד לאחר נטילתם.

ד. נפלו צפרנים על הריצפה ואינו רואה אותם.

איתא בגמרא שם, דסכנת הצפרנים אינו אלא במקום שנפלו, ואם העבירם משם, אין בהם יותר חשש סכנה, לדעת הפרישה, אם כיבד [טאטא] במקום שנפלו והעבירם למקום אחר אפילו באותו חדר, יצא מכלל סכנה, ולדעת האליה רבה, לא יצא מכלל סכנה אלא אם השליכם מחוץ לאותו חדר לגמרי. [מ"ב שם סק"ו].

ה. תספורת לכבוד שבת.

א. כתב הרמ"א [שם סעיף א]: ואם היו שערות ראשו גדולות מצוה לגלחן (בערב שבת). וכתב הבאר היטב [סק"ב] בשם הט"ז שאין לגלח השערות ביום חמישי, מאותו טעם שהובא לעיל גבי נטילת צפרנים דכיון שחוזרים לצמוח בשבת אין זה תיקון כבוד שבת, והקשה על דבריו, א' דאנשי משמר היו מסתפרים ביום חמישי, ב' דמצאנו שהמלך הסתפר בכל יום ועל כרחך שהשיער מתחיל תיכף לחזור ולצמוח ואינו כצפרנים שחוזרים לצמוח דווקא לאחר ג' ימים.

ב. כתב בערוך השולחן [שם ס"ו] הגם שלכתחילה צריך לגלח שערותיו בערב שבת דווקא, דכשמסתפר יותר סמוך לשבת נראה יותר שהוא לכבוד שבת, מכל מקום אם יודע שבערב שבת לא יהיה לו זמן להסתפר, יכול להסתפר ביום חמישי.

ג. בין נטילת הצפרנים ובין גילוח השערות, טוב יותר לעשותן אחר חצות, מפני שניכר יותר שהוא לכבוד שבת. [ערוך השולחן שם]. מאידך בשערי תשובה [סרנ"א סק"א] הביא מהאריז"ל שהקפיד להסתפר דווקא קודם חצות.

ו. שלא להסתפר ולגזוז הצפרנים בראש חודש שחל בערב שבת.

א. כתב המשנה ברורה [סק"ז] בשם המגן אברהם, דבראש חודש שחל להיות בערב שבת, אין להסתפר וליטול הצפרנים, משום צוואת ר' יהודה החסיד.

ב. אלא יטול הצפרנים ביום חמישי. [שערי תשובה סו"ס רנא, וכן מורה הג"ר מאיר סירוטה]. ויש אומרים ליטול הצפרנים ביום רביעי. [הגה"צ רמ"א פריינד זצ"ל].

ג. כתב בכף החיים [שם סקי"ב] דכשהצפרנים גדולים מותר ליטלם גם בראש חודש שחל בערב שבת, וכן פסק בשו"ת אלף המגן [ח"א סי"ב ע"ש].

הדלקת נר שבת

א. טעם מצות ההדלקה ומקום ההדלקה.

א. מתקנת חכמינו זכרונם לברכה, שיהא לכל אדם נר דולק, בכל חדר שהולך שם בשבת, משום שלום בית שלא יכשל בעץ ואבן.

ב. וסעודת הלילה חייב לאכלה גם כן לאור הנר, שזהו בכלל עונג שבת, ולפי שעיקר המצוה הם הנרות שאוכלים לאורם, ראוי שתהא הברכה עליהם.

ג. ויזהר לעשותם יפה, וכל הזהיר בזה זוכה לבנים תלמידי חכמים, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה בא אור תורה. [שו"ע הרב סימן רסג ס"א, מ"ב שם סקמ"ה].

ד. אם דולק בפרוזדור ביתו תאורה שמאירה לכל החדרים, ואין לנו לחשוש שיכשל בעץ ואבן, אינו מחויב להדליק נרות בכל חדר וחדר, דמצות ההדלקה כפי תקנת חז"ל יצא בנרות שהדליק במקום הסעודה, ובשאר החדרים יוצא ידי חובתו באור התאורה שמאיר לתוכם. [שו"ת דברי יציב ח"א סק"כ].

ה. בשבת צריך להאיר הבית כל הלילה, שלא יכשל בדבר, אם יקום באמצע הלילה. [כה"ח שם סקל"א].

ב. זמן הדלקת הנרות.

א. אם רוצה לקבל עליו שבת יכול להדליק כבר מפלג המנחה ולמעלה שהוא שעה ורבע לפני השקיעה.

ב. אם הדליק קודם לזמן זה לא יצא ידי חובת הדלקת נר שבת, דלא ניכר בהדלקתו שהדליק לכבוד שבת, ונמשך זמנה עד סמוך לשקיעת החמה.

ג. מנהג ירושלים להדליק ארבעים דקות קודם השקיעה, ויש נוהגים להדליק שלושים דקות לפני השקיעה, וכיון שרבו השיטות בזה, וכדי שלא יבוא לחילול שבת ח"ו, יש להדליק לפחות עשרים דקות קודם השקיעה. [שו"ע שם ס"ד, מ"ב סימן רסא סקכ"ג, כה"ח סימן רנו סק"ה, קצוה"ש סע"ג סקי"ד, אגרות משה ח"א סצ"ו, שש"כ פרק מג סעיף יא-יג].

ספיר והלום

שבת קודש

פנינים מתוך הספר

וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ
הַהֲכָנָה לְשַׁבָּת

בֵּין רְעוּתֶיהָ מִשְׁבְּצָה

חִדּוּשׁ נוֹסָף, עָצוּם וְנִפְלָא, בְּמַהוּתָהּ שֶׁל הַשַּׁבָּת, יֵשׁ בְּיָדֵינוּ מִתּוֹרָתוֹ שֶׁל בַּעַל **הַ'שְּׁפַת אֱמֶת'**, וְהוּא מַהֲיְסוֹדוֹת הַמְּבֹהָקִים בְּיוֹתֵר שֶׁיִּתְגַּלּוּ לְכָל הַמַּעֲמִיק בִּסְפָרָיו אוֹדוֹת קְדֻשַּׁת יוֹם הַשַּׁבָּת:

הַהֲכָנָה הַפְּשׁוּטָה הָרוֹוַחַת הִיא שִׁשָּׁה יְמֵי הַחֹל הֵם חֲטִיבָה נִפְרֶדֶת מִיּוֹם הַשַּׁבָּת הַקָּדוֹשׁ הַנִּפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. הֲרֵי בְּכִנְיַסַת הַשַּׁבָּת מְקֻדָּשִׁים עַל הַיַּיִן וּבִיצִיאָתָהּ מַבְדִּילִים, וּמַעֲשִׂים אֵלֶּה מַשְׁרָתִים לְחִצּוֹן וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל: שִׁשָּׁה יָמִים בַּשָּׁבוּעַ עֲסוּקִים בִּמְלָאכָה, וּבְשַׁבָּת מְחֻיָּבִים אָנוּ לִשְׁבֹּת וְלָנוּחַ.

אַךְ בָּאֱמֶת, תַּפְקִידוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא לְהָסִיר אֶת הַגְּדֵרוֹת וְהַמַּחְסוֹמִים שֶׁחוֹצְצִים וּמַבְדִּילִים בֵּין הַשַּׁבָּת לִימוֹת הַחֹל, וּלְעָרֵב אֶת קְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת בְּכָל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וּלְהָבִיא לְכָךְ שֶׁהַשַּׁבָּת תַּקְרִין מֵאוֹרָהּ לִימוֹת הַחֹל, וּבְכָל שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה תִּשְׂרֶה עַל הָאָדָם קְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת.

רַעְיוֹן זֶה מוֹפִיעַ בְּבֶר בְּסִפְּרוֹ **'רֵאשִׁית חָכְמָה' לְרַבֵּנוּ אֱלִיָּהוּ דִּי וִידָאש** (שער הקדושה פרק ב), שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַשַּׁבָּת הִיא שׁוֹרֶשׁ לְכָל הַקְּדֻשּׁוֹת, גַּם עַל אוֹדוֹתֶיהָ נֶאֱמַר צַוּוּי הַתּוֹרָה 'קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי', שֶׁמְּמַשֵּׁל עַל הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ עַל עַצְמוֹ אֶת אוֹר הַשַּׁבָּת וְאֶת קְדֻשָּׁתָהּ לְכָל יוֹם וְיוֹם מִימֵי הַשָּׁבוּעַ.

הֵבִיא הָרִאשִׁית חָכְמָה בְּשֵׁם מוֹרוֹ וְרַבּוֹ, **רַבֵּנוּ מֹשֶׁה קוּרְדּוֹבֵּירוֹ** עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁבְּבָךְ נוֹהֵג לְהָבִין אֶת מַאֲמַר **חֲכָמֵינוּ זִ"ל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת** (סט:), שֶׁהַמְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה יוֹם הוּא הַיּוֹם, וְלָכֵן אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָתַי יָחוּל יוֹם הַשַּׁבָּת, דֵּינוֹ שֶׁמּוֹנֶה שִׁשָּׁה יָמִים וּמְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד, וּבְמִלִּים אֲחֵרוֹת: הַמְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר יָכוֹל לְקַבֵּעַ אֶת הַשַּׁבָּת שֶׁלּוֹ בְּאֵיזֶה יוֹם שֶׁיִּצְא לוֹ מִימוֹת הַשָּׁבוּעַ, גַּם אִם יָחוּל בָּאֱמֶת בְּיוֹם שְׁלִישִׁי אוֹ בְּיוֹם רְבִיעִי וְכַדּוֹמֶה.

הֲלָכָה זוֹ אֵינָהּ מוּבָנָת: כֵּיצַד יִתָּכֵן שֶׁיְּקַדֵּשׁ אָדָם עַל הַיַּיִן וְיִשְׁמֹר אֶת הַשַּׁבָּת, בְּשָׁעָה שֶׁבֶּאֱמֶת יוֹם חֹל הוּא הַיּוֹם? אֶמְנָם עַל פִּי הָאֲמוּר יוּבַן, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם מִימוֹת הַחֹל יֵשׁ קָצַת מִקְדֻּשַּׁת שַׁבָּת, הַמַּמְשִׁיכָה אֶת קְדֻשָּׁתָהּ לְכָל הַיָּמִים, לָכֵן יָכוֹל אָדָם לְהַפֵּךְ אֶת יוֹם הַחֹל לְיוֹם הַשַּׁבָּת!

הוֹסִיף עַל כָּךְ בַּעַל 'שְׁפַת אֱמֶת' (בי תבוא תרל"א), שֶׁזּוֹ הַכַּוָּנָה בְּפֵרוּשׁ הַפָּסוּק 'וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת' (שמות לא טז), וְלִכְאוֹרָה אֵין הַצִּוּוּי 'לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת' מוּבָן, הֲלֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּים לִשְׁמֹר אֶת הַשַּׁבָּת אוֹתָהּ קָבַע הַבּוֹרֵא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, וּמַה מָּקוֹם יֵשׁ לְעַשִּׂיָּה זוֹ?

אֶלָּא, הַכַּוָּנָה הִיא לְשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁעַל יְדֵי הַהֲמְשָׁכָה מִקְּדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת לִימֵי הַחֹל, 'עוֹשִׂים' אֶת הַשַּׁבָּת.

זוֹ הַכַּוָּנָה גַּם (שפת אמת תשא תרנ"ב) בַּפָּסוּק 'אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ' (שמות לא יג). הֲרֵי הַמִּלָּה 'אֶת' נִדְרֶשֶׁת לִרְבּוֹת אֶת הַטָּפֵל לַדָּבָר (ראה פסחים כב: ועירובין ד: ועוד), וּמַה בָּאָה הַמִּלָּה 'אֶת' לְרַבּוֹת כָּאן? אֶת יְמוֹת הַחֹל! שֶׁגַּם אוֹתָם יֵשׁ לִשְׁמֹר וּלְהַמְשִׁיךְ מִקְּדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת עֲלֵיהֶם.

בַּבֵּיא **יְחֶזְקֵאל** כָּתוּב (מו א): 'כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים: שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ'. הַלָּשׁוֹן 'יִפָּתֵחַ' שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ הִיא מִכָּאן וּלְהָבָא, אֵינָהּ מוּבָנָת: הֵן צָרִיךְ הָיָה לוֹמַר 'יִהְיֶה פָּתוּחַ'! גַּם אֶת זֹאת הִסְבִּיר **ה'שְׁפַת אֱמֶת'**, שֶׁעַל אַף שֶׁבְּאֹפֶן רִשְׁמִי הַשַּׁעַר הָיָה סָגוּר כָּל שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, וְרַק בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הָיוּ פּוֹתְחִים אוֹתוֹ, מִכָּל מָקוֹם פְּתִיחַת הַשַּׁעַר בְּשַׁבָּת מַשְׁאִירָה רֹשֶׁם עַל כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וְכֻלָּם קְדוֹשִׁים מִקְּדֻשָּׁתָהּ שֶׁל הַשַּׁבָּת.

עַל פִּי מַהֲלָךְ זֶה נָבִין אֶת תְּמִיהָתוֹ וְאֶת פֵּרוּשׁוֹ הַנִּפְלָא שֶׁל בַּעַל **'חִדּוּשֵׁי הָרִי"מ'**, שֶׁהֶעֱלָה שְׁאֵלָה מְקוֹרִית:

בְּכִנְיַסַת כָּל חַג וְחַג אָנוּ מְבָרְכִים בְּרָכַת 'שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה' עַל שֶׁזִּכִּינוּ בְּשָׁעָה טוֹבָה לְחַג זֶה, וּלְכְאוֹרָה, מַדּוּעַ לֹא נְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ גַּם בִּכְנִיסַת כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת? אָמַר הַ'חִדּוּשֵׁי הָרִי"מ': תְּפִקְּדוֹ שֶׁל יְהוּדִי, לְהָאִיר מִקְדֻּשַּׁת הַשַּׁבָּת עַל כָּל שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, וּלְפִיכָךְ אֵין מְבָרְכִים עַל הַשַּׁבָּת 'שֶׁהֶחֱיָנוּ' שֶׁהִיא בְּרָכָה עַל דָּבָר הַבָּא מִזְּמַן לִזְמַן, כִּי הַשַּׁבָּת נִמְצֵאת עִמָּנוּ תָּמִיד, וְאוֹרָהּ חוֹפֵף עָלֵינוּ וּמֵאִיר אֶת נִשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה.

רְאָיָה מְקוֹרִית וּמַפְתִּיעָה מֵבִיא בַּעַל 'שְׁפַת אֱמֶת' (אמור תרנ"א) מֵהַפְּסוּקִים 'שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הוּא לַה' בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם **בְּמוֹעֲדָם**' (ויקרא כג ג-ד).

הַמִּלָּה הָאַחֲרוֹנָה: 'בְּמוֹעֲדָם', כְּתוּבָה רַק לְגַבֵּי זְמַן הַחַגִּים וְהַמּוֹעֲדִים, וְאִלּוּ לְגַבֵּי הַשַּׁבָּת לֹא כְּתוּב 'בְּמוֹעֲדוֹ', וּמַדּוּעַ?

מִכָּאן נִלְמַד, שֶׁהַמּוֹעֲדִים כֹּחָם יָפֶה לִזְמַנָּם בִּלְבַד, וְאַף שֶׁבְּיָמִים אֵלּוּ יוֹרֶדֶת קְדֻשָּׁה גְּדוֹלָה מֵהַשָּׁמַיִם, מִכָּל מָקוֹם קְדֻשָּׁה זוֹ מְיֻחֶדֶת לְיָמִים אֵלּוּ דַּוְקָא, בְּפִי שֶׁהִדְגִּישָׁה הַתּוֹרָה 'בְּמוֹעֲדָם', אַךְ בְּשַׁבָּת לֹא נֶאֱמַר 'בְּמוֹעֲדוֹ', כֵּיוָן שֶׁכָּל מַשְׁרַת הַשַּׁבָּת הִיא שֶׁתְּאִיר אַף לְשִׁשֶּׁת יְמֵי הַחֹל, וְאֵין זְמַן קְדֻשָּׁתָהּ מֻגְבָּל לְיוֹם מְסֻיָּם בִּלְבַד.

מִכְּדֵי הַ'שְּׁפַת אֱמֶת' אֶת הָרְאָיָה, תּוֹךְ כְּדֵי שֶׁהוּא מַעֲלֶה תְּמִיהָה נוֹסֶפֶת בַּפָּסוּק: בְּשֶׁהַתּוֹרָה מְבַקֶּשֶׁת לְצַוּוֹת עַל שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת, דַּי לָהּ אִם הָיְתָה אוֹמֶרֶת 'בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן'. לְשֵׁם מָה הִיא צְרִיכָה לְהַזְכִּיר תְּחִלָּה 'שִׁשֶּׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה', בְּשֶׁהַמְּצָוָה בִּכְלָל אֵינָהּ עוֹסֶקֶת בְּתַפְקִיד הָאָדָם בְּיָמִים אֵלּוּ?

אֶלָּא מֵאוֹתָהּ סִבָּה בְּדִיּוּק שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'בְּמוֹעֲדוֹ' לְגַבֵּי הַשַּׁבָּת, מַזְכִּירָה הַתּוֹרָה אֶת שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בְּתוֹךְ מִצְוַת הַשַּׁבָּת, לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁיְּמֵי הַמַּעֲשֶׂה הֵם חֵלֶק בִּלְתִּי נִפְרָד מִיּוֹם הַשַּׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁעַל הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַקְּדֻשָּׁה לָהּ זוֹכֶה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת לְכָל הַיָּמִים כֻּלָּם.

רֵאשִׁית עֲרִסַתְּכֶם חַלָּה
הַפְרָשַׁת חַלָּה

צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה

מִצְוַת הַפְרָשַׁת חַלָּה, נוֹהֶגֶת בְּכָל זְמַן וְעֵת, אַךְ דּוֹמֶה שֶׁמָּקוֹם נִתְיַחֵד לָהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כַּאֲשֶׁר בְּכָל בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל אוֹפִים חַלּוֹת לִכְבוֹד הַשַּׁבָּת, וּנְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל הַצַּדְּקָנִיּוֹת מְקַיְּמוֹת אֶת מִצְוָתָן.

הָרַב הַקָּדוֹשׁ **רַבִּי יוֹאֵל מִסַּאטְמָר** זי"ע, הָיָה מִתְמָרְמֵר עַל הַקּוֹנִים חַלּוֹת מוּכָנוֹת, וּמְוַתְּרִים עַל הַמִּצְוָה הַמְיֻחֶדֶת שֶׁל הַפְרָשַׁת חַלָּה שֶׁנִּתְּנָה לַנָּשִׁים.

וּפַעַם אָמַר הָרַבִּי בִּשְׁמוֹ שֶׁל הַחָסִיד **ר' אֶלִיעֶזֶר רוּזְמַאן**, שֶׁעוֹד זָכָה לְשַׁמֵּשׁ בְּקֹדֶשׁ אֵצֶל הָרַב הַקָּדוֹשׁ **רַבִּי מֶנַדְּבוֹרְנָה** זי"ע, שֶׁשָּׂח לוֹ מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק עַל הַפָּסוּק 'צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה' (בראשית ו טז):

'לַתֵּבָה' רוֹמֵז לַחַלּוֹת, שֶׁכֵּן אָמְרוּ **חֲכָמֵינוּ** (מנחות צד:) שֶׁהָיָה לֶחֶם הַפָּנִים עֲשׂוּי כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה.

וְרָמַז הוּא בַּכָּתוּב שֶׁבִּזְכוּת אֲפִיַּת הַחַלּוֹת, נִתַּן לְזִכּוּת לְ'צֹהַר' – אוֹר הַשַּׁבָּת. (דברי יואל)

וְיֵשׁ סִפֵּר עוֹד, שֶׁפַּעַם נָסַע הָרַב הַקָּדוֹשׁ **רַבִּי אַהֲרֹן מִקַּרְלִין** זי"ע בַּעַל **'בֵּית אַהֲרֹן'** לְאַחַת הֶעָרִים. בְּהַגִּיעוֹ בְּיוֹם שִׁשִּׁי בְּשָׁעַת בֹּקֶר מֻקְדֶּמֶת, הִבְחִין בְּעָשָׁן הַמִּתַּמֵּר וְעוֹלֶה מֵאֲרֻבּוֹת הַתַּנּוּרִים שֶׁבְּבָתֵּי הַיְהוּדִים, בָּהֶם נֶאֶפוּ הַחַלּוֹת לִכְבוֹד שַׁבָּת.

נֶעֱנָה בַּעַל 'בֵּית אַהֲרֹן' וְאָמַר לִבְנוֹ הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי אָשֵׁר: "רוֹאֶה אַתָּה בְּנִי אֶת הַמַּלְאָכִים הַיּוֹצְאִים מִתּוֹךְ אֲרֻבּוֹת הָעָשָׁן?

בְּכֹחַ הָאֲפִיָּה וְהַהֲכָנָה לִכְבוֹד שַׁבָּת, נִתַּן לְזִכּוּת לְמַדְרֵגוֹת גְּבוֹהוֹת, אוּלָם בִּגְלַל הַבַּעַס בְּיוֹם זֶה מְאַבְּדִים אוֹתָן..." (פרי ישע אהרן)

להזמנת הספר עד הבית: 1800-22-55-66

מִילְתָא חַדְתָא

מילין יקירין וחידושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

חַדְתָא דְאוֹרַיְיתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

יוסף ובנימין חיברו שמים וארץ ולכן זכו לבתי מקדש בחלקם

וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו (מה יד). פירש רש"י מחז"ל (מגילה טז: ב"ר צג יב) יוסף בכה על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, ובנימין בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב.

הקשה **הרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר ע"ה** (ויגש ד"ה מאא"ז) הרי עכשיו נפגשו שני האחים הקדושים לאחר שלא ראו זה את זה שנים רבות, ואם כן מה זה שנתעוררו דווקא עכשיו לבכות על חורבן בית המקדש, וכי כך הוא דרכו של עולם כשיפגשו אחים אחרי הרבה שנים להיות ראשית מעשיהם לערוך תיקון חצות, והלוא בשעת חדוה - חדוה. ועוד צריך להבין, מפני מה בכו כל אחד על חורבן המקדש שבחלקו אחיו ולא על חורבן המקדש שבחלקו. ויותר מזה צריך ביאור, איך בכלל בכה בנימין על חורבן מקדש שילה שבחלקו של יוסף, והרי לא יבנה המקדש בחלקו של בנימין כל זמן שלא יחרב המשכן שבשילה.

וביאר הרה"ק ע"ה שהענין כך הוא, דהנה חטא מכירת יוסף באה על ידי קנאה ושנאת חינם, ולא זו בלבד אלא גם בזמן שבית המקדש היה קיים עדיין השטן הזה של שנאת חינם ריקד בינינו וגרם לחורבנה (יומא ט:), על כן היתה ראשית עבודתם של יוסף ובנימין לתקן ענין זה של שנאת חינם, ומטעם זה בכו על חורבן בית המקדש שכן רצו לפעול ולעורר שלא יחרב על ידי שנאת חינם. ולא עוד אלא דווקא בגלל הדבר הזה בכו כל אחד על החורבן של השני ולא על החורבן שבחלקו, כי התיקון לשנאת חינם הוא אהבת חינם, אהבה אמיתית שכואב לו צערו של חברו יותר מצערו, ויוסף ובנימין הרבו באהבת חינם ובכו על הצער של השני בכדי לתקן ענין השנאת חינם. ומגודל אהבה אמיתית שביניהם היה כל אחד סבור ומקובל שלא ייחרב המקדש שבחלקו אחיו, אף שבגלל זה לא יבנה מקדש בחלקו.

המשמח חתן וכלה מרבה אהבת חינם

על פי דבריו יבואר בטוב טעם מאמרם ז"ל (ברכות ו:) כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, כי כשהוא משמח את החתן והכלה ומשתתף ושמח בשמחת השני הרי בכך מרבה אהבת חינם, ומתקן בזה השנאת חינם שגרם לחורבן בית המקדש, וממילא הוא כאילו בנה את הבית המקדש שנחרב בירושלים.

בכו על הצווארים שמסמלים את הבית המקדש

והנה מה שבכו יוסף ובנימין דווקא על הצוואר, כי הוא מסמל את הבית המקדש, כמו שפירש רש"י בפסוק (שיה"ש ז ה) 'צווארך כמגדל השן', 'צווארך' - ההיכל והמזבח שהם זקופים וגבוהים ולשכת הגזית גם היא שם עשויה לחוזק ולמגן כמגדל השן. ונראה לבאר שלכן נרמז הבית המקדש בצוואר, כי תכלית הצוואר לחבר את הראש ללב ושאר אברי הגוף, שהוא מעביר את השכליות מהמוח אל הלב, ואת המאכלים מהפה אל הגוף, וכן להיפך, שהוא מעביר את הכוח החיוני מהלב לראש. כך מהותו של בית המקדש שהוא שער השמים, והוא מקום ההתקשרות וחיבור הגמור של בני ישראל לאביהם שבשמים, גם על ידי השפע שיורד שם לבני ישראל מהראש, אבינו שבשמים, וגם על ידי ששם מוסיפים כוח ממטה למעלה בעבודת הקרבנות, וממנו יוצאת הוראה לישראל.

ויובן בזה מה שזכו יוסף ובנימין שבתי המקדש והמשכן יהיו בחלקם דווקא, כי דרך כל הצדיקים העובדים את השם יתברך בשלימות שהם מקשרים את כל הגשמיות בעולם הזה עם השמים, וממשיכים אדנותו ומלכותו יתברך בכל עניני העולם ובכך הם מחברים שמים וארץ תמיד, אם כן אפוא יוסף ובנימין שהיו צדיקים גמורים, בודאי חיברו את השמים ואת הארץ יחדיו תמיד, ומדה כנגד מדה קיבלו על כך שכרם מן השמים וזכו בחלקם לבתי המקדש והמשכן, המקומות שחיברו שמים וארץ, עליונים ותחתונים.

מִילְתָא דְפְלִיאָה

כפרת חטא מכירת יוסף-ועשרה הרוגי מלכות

וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיכֶם (מד יז).

חטא מכירת יוסף מתגלגל והולך בכלל ישראל [ואף על פי שבקשו ממנו השבטים מחילה, באמרם (בראשית נ יז) 'שא נא פשע אחיך', וגם הוא הוסיף להם דברי ניחומים כמו שכתוב (שם פסוק כא) 'וינחם אותם וידבר על ליבם', מכל מקום כיון שלא השיב להם בפה מלא שהוא מוחל על כן נותר העון להתכפר בענין עשרה הרוגי מלכות (רבינו בחיי שם נ, יז)], ועיקר כפרתם של השבטים הייתה בהריגתם של עשרה הרוגי מלכות, והיו עשרה הרוגי מלכות כנגד עשרת השבטים שהשתתפו במכירה, וזהו שנרמז בדברי יוסף אל אחיו 'ואתם עלו לשלום אל אביכם', וכתב **רבנו בחיי** שהוא רמז לעשרת הרוגי מלכות שיעלו בשלום לאביהם שבשמים, **ובריקאנטי** (בראשית לז כז) כתב רמז לכך, ששמות הרוגי מלכות עולים כמנין שמות השבטים.

והיינו כשנחשוב עשרת השבטים מלבד יוסף ובנימין, וזבולן עם וא"ו אחת, והוא עולה למנין ב' אלפים תתנ"ח, ויהיו עשרת הרוגי מלכות רבן שמעון, ורבי ישמעאל, ורבי עקיבה, ורבי חנייה [בן תרדיון], ורבי טרפון, ורבי יהודה [בן בבא], ורבי אלעזר [בן שמוע], ורבי ישבב [הסופר], ורבי יהודה [הנחתום], ורבי חוצפית [התורגמן], ושמותם עולים גם כן למנין ב' אלפים תתנ"ח, [ובלבד שיהיה רבי חנייה בשני יודי"ן].

שמות הקדושים המסוגלים לפרנסה

וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ (מה כג). **פירש רש"י: 'שלח כזאת' - כחשבון הזה וכו'.**

ואינו מובן איזה חשבון יש כאן, הרי בסך הכל שלח לו עשרה חמורים ועשר אתונות, ומה היה צריך לחשב. בכדי להבין מה הוסיף רש"י בפירושו, נביא בהקדם את דברי **האריז"ל** הידועים שיש ג' שמות של פרנסה, והם פא"י סא"ל חת"ך, וכולם רמוזים בפסוק (תהלים קמה טז) 'פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן', פא"י נוטריקון 'פ'ותח א'ת י'ד'ך', והסופי תיבות של 'פ'ותח א'ת י'ד'ך' עולה חת"ך, שהוא שם המלאך הממונה על הפרנסה, על דרך מה שאומרים (בפיוט לראש השנה ויום הכיפורים) 'החותך חיים לכל חי', ובא"ת ב"ש השם חת"ך הוא השם סא"ל.

יוסף הצדיק שלח לאביו לכוון בשם חת"ך

והנה מובא (בספר יפרח בימיו צדיק) בשם **הרה"ק העטרת צבי מזידיטשוב ע"ה** שאמר גם כאן בדרך זה, 'כזאת' גימטריא 'חת"ך', וזהו שפירש רש"י כחשבון הזה, שהרי היו אז שנות רעבון, ויוסף הצדיק הרי הוא המשביר המשפיע פרנסה לכל העולם, ולכן שלח לאביו שיכוון בשם חת"ך שעולה כמספר כזא"ת, ועל ידי זה לא יחסר לו לחם.

על ידי הכוונה בשלשת השמות נשפע שפע רב

והוסיף **הרה"ק החקל יצחק מספינקא ע"ה** (ויגש ד"ה ולאביו) פנינים יקרים על פי הנ"ל, שהרי הן השם פא"י והן השם סא"ל עולים בגימטריא צ"א, ושניהם יחד עולים קפ"ב כמספר יעק"ב, ומטעם זה 'ולאביו שלח כזא"ת' עולה חת"ך, דהיינו ששלח לו גם את השם השלישי, ועל ידי כל הג' שמות יתמשך שפע רב בעולם.

והרחיב עוד להמתיק את הדברים על פי המובא (אמרי יוסף חיי שרה אות כו) בשם **הרה"ק ר' בעריש ע"ה מזידיטשוב** בפירוש הגמרא (שבת קנא:) 'גמירי דצורבא מרבנן לא מיעני, ומקשה הא חזינן דמיעני, ומתרץ אהדורי אפתחא לא מיהדר'. ודקדק הוא ז"ל, הרי אנו רואים מעשים בכל יום שגם תלמידי חכמים מחזרים על הפתחים ל"ע. ולכן פירש בגמרא דרך אחרת, שהרי ידוע שצריך האדם להתפלל בכל יום על הפרנסה ולבקש מזונותיו מאת השם יתברך, וצריכין לכוון בכוונת פותח את ידך לשמות הפרנסה כנודע, וזהו שהקשתה הגמרא 'והא חזינן דמיעני', ומתרץ 'אהדורי אפתחא לא מיהדר', כיון שרואים אנו שהם עניים על כרחנו נאמר שזה מחמת שאינם מחזרים על הפתחים, דהיינו שלא כוונו 'בפתחא' היינו בפסוק 'פותח את ידך', עכדה"ק.

לפיכך כאשר ראה יוסף הצדיק שהם רעבים ללחם שלח להם שמות הפרנסה ובכך יהיה להם שובע, וכאשר בא יעקב והמשיך שמות הפרנסה נתבטל הרעב ונשפע שפע רב בעולם.

ביאור דברי הגמרא בטעם אמירת תהלה לדוד בכל יום

על פי דבריו הפליא ה**אמרי יוסף** (חיי שרה אות כו) לבאר מה שאמרו חז"ל בגמרא ברכות (ד:): אמר רבי אלעזר אמר רבי אבינא, כל האומר תהילה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא, מאי טעמא, אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת נימא 'אשרי תמימי דרך' דאתיא בתמניא אפין, אלא משום דאית ביה 'פותח את ידך', נימא הלל הגדול דכתיב ביה 'נותן לחם לכל בשר', אלא משום דאית ביה תרתי. ופרש"י: דאתי באל"ף בי"ת, ויש בו שבח הכנת מזון לכל חי. אולם האמרי יוסף פירש דאית ביה תרתי על דרך הנ"ל, שבפסוק 'פותח את ידך' מופיעים שני השמות פא"י וחת"ך, ואילו בפסוק 'נו'ת'ן ל'ח'ם ל'כ'ל בשר' נרמז רק שם חת"ך באותיות האמצעיות, ולכן אומרים 'תהילה לדוד'.

בפסח נידונים על התבואה

על דרך זה פירש **הרה"ק העטרת צבי מזידיטשוב ע"ה** (הובא באמרי יוסף אמור ד"ה ולקחת סולת סט:), מה דאיתא במסכת ראש השנה (טז.) שבחג הפסח נידונין על התבואה, שהפירוש הוא על פי הנ"ל, שהראשי תיבות של השמות פ'א"י ס'א"ל ח'ת"ך עולה פס"ח, וכיון שעל ידי שלשה השמות אלו נמשך השפע לעולם, לכן בפסח נידונים על התבואה שהוא הפרנסה, ומחג הפסח ימשך שפע רב לעולם.

יוסף שלח רמז שהשמחה סגולה לפרנסה

באופן אחר ניתן לבאר דברי רש"י, על פי העצה הטובה שלמדונו רבותינו כיצד בידינו להמשיך ההשפעה, כאשר אמר **הרה"ק רבי ברוך ממעז'יבוז' ע"ה** שעצבות מקלקלת את הפרנסה, ולכן יראה כל אדם שיהיה בשמחה. ונרמז הדבר בתורה, שסופי תיבות 'והיי'ת א'ך שמ'ח' (דברים טז טו) הם 'חת"ך', שהוא השר הגדול של פרנסה. והנה מיום שנפרד יוסף מאביו היה יעקב אבינו שרוי בצער ועל ידי זה התרחק ממנו השר הממונה כי אינו שורה אלא במקום שמחה, וכעת ששלח לו יוסף הבשורה שהוא חי, על ידי זה 'ותחי רוח יעקב אביהם' ונתמלא שמחה שלימה, וממילא בכוח הבשורה ששימח אותו חזר אליו השר של פרנסה, וזהו הפירוש 'ולאביו שלח כזא"ת' כחשבון הזה שהוא חת"ך, שביחד עם הבשורה הטובה שלח לו גם השם חת"ך שהוא השר הממונה על הפרנסה.

השמחה בחג הסוכות משפיע פרנסה לכל השנה

בכלל דברי הרבי ר' ברוך ע"ה ניתן לומר, שדווקא משבעת ימי הסוכות נמשך פרנסה לכל השנה על ידי שם חת"ך, מאחר שימים אלו הם זמן שמחתינו, שנצטווינו עליהם בתורה הקדושה שלש פעמים לשמוח בכל שבעת הימים, ומזה נלמד גם אנחנו לתמיד שהדרך להמשיך השפע הטוב ממרום הוא על ידי שהאדם בשמחה.

רמז בברכת 'פרנסה ברווח'

גם מה שרגיל בפי העולם לברך איש את רעהו בברכת 'פרנסה ברווח', המתיק **הרה"ק ר' יוסף מקאסאן ע"ה** (בני שלשים וילקט יוסף אות קד) בדרך רמז, כי כשהפרנס"ה מתרחבת דהיינו שכותבים פרנס"ה במילוי כזה פ"א רי"ש נו"ן סמ"ך ה"א, המילוי לבד בלי הראשי תיבות עולה בגימטריא שם הפרנסה חת"ך. ולא זו בלבד אלא גם ברו"ח נוטריקון ב' רו"ח, ב' פעמים רו"ח בגימטריא חת"ך.

עיקר מסירות נפש - כשיש לאדם כל טוב ולא בעת צרה

וַיֶּאֱסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל צַוְּארָיו עוֹד (מו כט). רש"י כתב לפרש 'עוד' מלשון רבוי, שהרבה יוסף והוסיף בבכי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו הטעם שהיה קורא את שמע.

ונתקשו המפרשים דממה נפשך אם לא היה אז זמן קריאת שמע מדוע קרא יעקב אבינו, ואם כן היה אז הזמן לקרוא את שמע מדוע יוסף הצדיק לא קרא.

ונראה לתרץ, על פי הידוע ומבואר בספרים הקדושים מעלת ודרגת הצדיקים, אשר בעבודתם את השם יתברך בדביקות עצומה בקדושה ובטהרה ובסילודין כשרפים ומלאכים זוכים להתפשטות הגשמיות, עד היותם קרובים להיבטל ממציאות ולהסתלקות נשמתם מחמת רוב כיסופין והשתוקקות ואהבת השם אשר בערה בהם, וכדי להציל את נפשם חייבים הם להתעסק בדבר גשמי או שיעמדו עליהם אנשי ביתם לשמור עליהם בשמירה יתירה ולעוררם לבל יסתלקו מן העולם הזה בשעת דביקותם.

יוסף שמר על אביו שלא יסתלק לעולמו מרוב דביקות

בדרך זו ניתן להבין מדוע יוסף לא קרא קריאת שמע, שכן אם בצדיקי הדורות נאמר כך, על אחת כמה וכמה יעקב אבינו ע"ה בחיר האבות בוודאי היה בבחינה זו, ולכן הוצרך יוסף להשגיח על אביו בשעה שהוא קרא את שמע שלא תצא נפשו מרוב דביקות, ועל כן נפל על צווארו כדי להחזיקו בעולם הזה, ויתכן להוסיף שגם זה בכלל דברי הנחלת יעקב שיוסף היה עסוק במצות כיבוד אביו לשמור ולהשגיח עליו.

אך עדיין צריך ביאור, מדוע דוקא עכשיו הוצרך יעקב אבינו להשגחה, ואם קודם לכן גם היה לו השגחה, אם כן איפה המשגיח הקודם.

אמנם נראה לומר שרק עכשיו היה צריך שמירה ולא קודם, על פי מה שכתב בעל **דברי אמונה ע"ה** (ויגש) שהאדם אשר צרות רבות סבבוהו וממילא אין לו שום נחת מזה העולם, אין רבותא בזה שהוא חושב תמיד למסור נפשו על קידוש השם, כי אין זה מסירות נפש האמיתית כמובן. רק עיקר הרבותא הוא כשיש לו לאדם כל טוב הן עושר וכבוד והן נחת מבניו ועם כל זה הוא מוכן ומזומן כל רגע למסור נפשו על קידוש שמו יתברך, זוהי מסירות נפש האמיתית.

לכן כל זמן שלא ראה יעקב אבינו את יוסף חי וקיים היה חושש שקבלת מסירות נפשו אינה באמת לאמיתה, בהיות שסבל צרות רבות ורעות וצרת יוסף העולה על כולנה, אולם כשראה שעוד יוסף חי והייתה לו מזה שמחה גדולה, אז דייקא אמר 'אמותה הפעם' (מו ל), כי עתה כבר יכול לקבל עליו מסירות נפש באמת לאמיתה למות במיתת הצדיקים, כמו שתרגם יונתן 'די במיתותא דמייתין בה צדיקיא אנא מיית', שמדבקים עצמם באהבה עזה עד כלות הנפש. לפי זה יבוא על נכון שרק עכשיו היה יוסף חושש לפטירת אביו ולכן השגיח עליו.

קבלת עול מלכות שמים שלימה כשהלב מלא אך ורק באהבת השם כדרך החסידים

בכלל דבריו הקדושים שמאז ומתמיד רצה יעקב אבינו לקבל על עצמו עול מלכות שמים שלימה במסירות נפש, אולם אי אפשר להגיע למדרגה זו רק כשהלב בוער כאש כשהוא מלא אהבת השם עזה ששום רוחות שבעולם לא יוכלו לכבותה. יסוד דבריו מושתת על המובא בספר **גור אריה למהר"ל** (מו כט) מדוע נתייחד הזמן לקריאת שמע שהיה קורא, לפי שכאשר בא יעקב וראה את יוסף בנו מלך, נתמלא לבו אהבת וירא השם בהכרה מלאה איך מידותיו הם טובות ושלימות ומשלם שכר טוב ליראיו, והיא מידת החסידים אשר יקרה להם טוב מיד הם מתדבקים אל הקדוש ברוך הוא על הטובות והאמת שעשה עמהם, והנה זהו קריאת שמע בקבלת עול ויחוד מלכות שמים ואהבתו, ולכן היה ראוי ליעקב לקרוא קריאת שמע כאשר בא אליו יוסף וראה אותו מלך אחר הצער הגדול שהיה לו בעבורו.

אהבת השם מבטל אהבה גשמית וכן ההיפך

דיבורים נשגבים אלו של המהר"ל עשויים להתפרש בכמה פנים, ולאחר שהביאם **השפת אמת** (ויגש תרל"ז ד"ה נודע) פירש הענין כפשוטו, כי היה ירא לנפשו שעל ידי זה האהבה שנתמלא לבו ליוסף בנו ישכח ממנו אהבת הבורא יתברך, לכן לפני ששמח והתענג מראיית יוסף שכל כך ציפה וחיכה לראותו, מקודם התדבק בהקדוש ברוך הוא ועל ידי זה נשכח ממנו האהבה הגשמית.

וכענין זה מסופר על **החפץ חיים ע"ה** שאמר בעת הסתלקות בנו חביבו הצדיק ז"ל כי כעת יוכל לקיים ביתר שלימות את הפסוק (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך' ולעבוד את השם יתברך באהבה יתירה, כי גם האהבה שחיבב את בנו כבר יוכל גם כן להקדישה לקדושת שמו יתברך.

מעשה אבות סימן לבנים גם באהבת השם יתברך

והנה גם במסכת זו של אהבת השם קיים הכלל 'מעשה אבות סימן לבנים' (ראה תנחומא לך לך ט), ואנו נקראים בזה לאמץ את דרכי האבות הקדושים וללמוד את מידותיהם התרומיות. רבות ניתן ללמוד בענין זה מפגישת יעקב ויוסף, כמו שהביא **השפתי צדיק** (ויגש לא) ששמע מזקינו **החידושי הרי"מ ע"ה** ששיבח את דברי המהר"ל הנ"ל, אמנם **הרבי מקאצק זלה"ה** התבטא על כך שהוא דבר קטן למעלת קדושת האבות, וליישב דברי זקינו ז"ל כתב השפתי צדיק שנראה כוונתו שיעקב אבינו הכין דרך עבודה זו עבור כל כלל ישראל, שבכל עת שיתעורר בליבם איזה אהבה וחיבה שיוכלו להטותה להשם יתברך, ולכך מובא ברש"י כוונה זו שנעשה מזה פירוש הפשוט ואז יוכל כל איש ישראל לבוא למדרגה זו, וכן היה רוב עבודת האבות הקדושים להכין דרכי עבודה לכלל ישראל, אכן האבות הקדושים עצמם אין לשער גודל דביקותם ומסירות נפשם תמיד להשם יתברך עד שמלאכי השרת נתקנאו בהם.

יצא לאור ע"י מכון אור לישרים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או לצטט ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישרים

אַגָּדוֹת לְשַׁלְמַן שַׁבָּת

פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא

כס"ד, גליון רפ"ד

לֹא כְהָתָה עֵין הָאַחְוָה

אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה (מה ד).

הַסַּבָּא קַדִּישָׁא מִסְלוֹנִים זי"ע הָלַךְ פַּעַם אַחַת לְבַקֵּר בְּחָלְיוֹ אֶת הָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי יוֹסֵף דְּלָאטִישְׁץ' ז"ל, אֲשֶׁר עוֹד זָכָה לְהִסְתּוֹפֵף בְּצֵל הַסַּבָּא קַדִּישָׁא מִלְכוֹבִיץ זי"ע, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהַזְכִּיר אֵיזֶה דִּבּוּר שֶׁשָּׁמַע בְּלֶכוֹבִיץ.

פָּתַח רַבִּי יוֹסֵף וְאָמַר: בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ כָּתוּב 'אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה', וּפֵרֵשׁ בְּאוֹר הַחַיִּים הַכָּוָּנָה שֶׁאֶפְלוּ בְּשָׁעַת מְכִירָה גּוּפָא לֹא כָּהֲתָה עֵין הָאַחְוָה בֵּינֵינוּ, כִּי הָיִיתִי בִּבְחִינַת "אֲחִיכֶם" בְּלִי שִׁנּוּי אַף בְּשָׁעָה זוֹ מִמָּשׁ שֶׁמְּכַרְתֶּם אוֹתִי מִצְרַיְמָה, וְעַל כָּךְ הוֹסִיף הָרַבִּי מִלְּכוֹבִיץ' שֶׁאִם הָאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ פֵּרֵשׁ כֵּן בְּכַוָּנַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק, בְּוַדַּאי גַּם הוּא עַצְמוֹ [הָאוֹר הַחַיִּים] בַּעַל מַדְרֵגָה כְּזֹאת.

מַעֲשֶׂה זֶה סִפֵּר עַל יְדֵי הָרַב הַקָּדוֹשׁ **הַבַּיִת אַבְרָהָם מִסְלוֹנִים** זי"ע, וְהִמְשִׁיךְ: אָמְרוּ עַל **הָרַב הַקָּדוֹשׁ מִלֶּכוֹבִיץ** זי"ע, שֶׁכְּשֶׁהוֹלִיכוּהוּ אֶל בֵּית הַכֶּלֶא אָסוּר בְּכַבְלֵי בַּרְזֶל עֵקֶב מַלְשִׁינוּת, הָיָה הוֹלֵךְ בְּשִׂמְחָה כָּל כָּךְ כְּמוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלִיךְ אֶת בִּתּוֹ לַחֻפָּה. אָמְנָם כָּל זֶה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, וּפִשִׁיטָא שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ קָשֶׁה יוֹתֵר, אֶלָּא אִם הֵעִיד הָרַבִּי מִלֶּכוֹבִיץ' עַל הָאוֹר הַחַיִּים כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, בְּוַדַּאי אַף הוּא עַצְמוֹ הָיָה בְּאוֹתָהּ מַדְרֵגָה. (תורת אבות)

לְשַׁלֵּם בְּכֶסֶף מָלֵא...

וְאֶת רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (מו ו).

אֲבָל מַה שֶּׁרָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם נָתַן הַכֹּל לְעֵשָׂו בִּשְׁבִיל חֶלְקוֹ בְּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, אָמַר נִכְסֵי חוּצָה לָאָרֶץ אֵינָן כְּדַאי לִי. וְזֶהוּ אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי, הֶעֱמִיד לוֹ צְבוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין כָּרִי, וְאָמַר לוֹ טֹל אֶת אֵלּוּ (רַשִׁ"י)

בָּעִיר פְּרֶשְׁבּוּרְג נִפְטַר אֶחָד מֵעֲשִׁירֵי הַקְּהִלָּה, וְהַיּוֹרְשִׁים שֶׁהָיוּ מֵהָאֲנָשִׁים הַתְּקִיפִים שֶׁבָּעִיר בָּאוּ בִּדְרִישָׁה שֶׁיְּקַבְּרוּ אֶת אֲבִיהֶם הַמֵּת בְּאוֹתָהּ שׁוּרָה שֶׁשָּׁם טָמוּן הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי מְשֻׁלָּם אִיגְרָא זַצַ"ל, אֶלָּא שֶׁפַּרְנְסֵי הַקְּהִלָּה דָּרְשׁוּ מֵחִיר רַב בְּעַד קֶבֶר זֶה. בָּאוּ הַבָּנִים הַיּוֹרְשִׁים לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם לִפְנֵי הָרַב הַקָּדוֹשׁ הַחֲתָם סוֹפֵר זי"ע.

שָׁמַע הָרַב אֶת טַעֲנוֹתֵיהֶם שֶׁל שְׁנֵי הַצְּדָדִים, נָעָנָה וְאָמַר: אֵצֶל אַבְרָהָם כָּתוּב 'וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת הַכֶּסֶף אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף', אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ (מדרש רבה) 'נִבְהָל לְהוֹן אִישׁ רַע עַיִן' זֶה עֶפְרוֹן, אוּלָם אֵצֶל יַעֲקֹב מֵבִיא רַשִׁ"י הַקָּדוֹשׁ בְּשֵׁם הַמִּדְרָשׁ שֶׁנָּטַל יַעֲקֹב 'כָּל כֶּסֶף וְזָהָב' שֶׁהֵבִיא מֵחוּצָה לָאָרֶץ וְעָשָׂה אוֹתוֹ כְּמִין כְּרִי וְאָמַר לְעֵשָׂו טֹל זֶה בִּשְׁבִיל חֶלְקִךְ בַּמְּעָרָה.

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ, מַדּוּעַ רַק עַל עֶפְרוֹן שָׁקַל אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף נָתַן אֶת הַתֹּאַר 'רַע עַיִן', וְאִלּוּ עַל עֵשָׂו שֶׁלָּקַח בְּעַד הַקֶּבֶר כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהֵבִיא יַעֲקֹב מִבֵּית לָבָן לֹא אָמְרוּ כֵּן? אוּלָם הַתְּשׁוּבָה פְּשׁוּטָה הִיא, בְּשָׁעָה שֶׁמָּכַר עֶפְרוֹן אֶת הַמְּעָרָה לְאַבְרָהָם, הֲרֵי הָיוּ קְבוּרִים שָׁם רַק אָדָם וְחַוָּה, וְגַם אוֹדוֹתָם לֹא יָדַע עֶפְרוֹן דָּבָר, וְאִם הוּא לָקַח בְּעַד קֶבֶר שֶׁלְּפִי יְדִיעָתוֹ לֹא קָבוּר שָׁם צַדִּיק כָּלָל סְכוּם שֶׁל אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל, הֲרֵי הוּא 'רַע עַיִן', אוּלָם כְּשֶׁמָּכַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אֶת קִבְרוֹ בְּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, הֲלֹא כְּבָר יָדוּעַ הָיָה שֶׁקְּבוּרִים שָׁם צַדִּיקִים וְצַדְקָנִיּוֹת כְּאָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, וְאִם כֵּן עַל אַף רִבּוּי הַכֶּסֶף שֶׁקִּבֵּל אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַמְּחִיר הָיָה גָּבוֹהַּ בְּיַחַס לַמָּקוֹם הַנִּבְחָר.

הִפְנָה הַחֲתָם סוֹפֵר אֶת פָּנָיו אֶל הַיּוֹרְשִׁים בְּהַפְטִירוֹ, עַל כֵּן הֲלֹא תָּבִינוּ, אִם רוֹצִים לְהִקָּבֵר בְּשׁוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים נִצְרָךְ בֶּאֱמֶת לְשַׁלֵּם בְּכֶסֶף מָלֵא... (חוט המשולש)

בֶּן יָחִיד - וּמִמֶּנּוּ הִתְבָּרֵךְ בְּצֶאֱצָאִים לָרֹב

וּבְנֵי דָן חֻשִׁים (מו כג)

אֶל **הַסַּבָּא קַדִּישָׁא מֵרַדוֹשִׁיץ** זי"ע הִגִּיעַ חָסִיד בְּשֵׁם רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק מִבְּרִיזִין שֶׁיִּלָּדָיו אֲשֶׁר נוֹלְדוּ לוֹ מֵתוּ זְמַן מָה אַחַר לֵדָתָם.

נִכְנַס רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק אֶל הַקָּדֹשׁ פְּנִימָה וְגוֹלֵל בִּפְנֵי הָרַבִּי אֶת צָרוֹתָיו. הוֹרָה לוֹ הָרַבִּי שֶׁבַּפַּעַם הַבָּאָה יָבוֹא אֵלָיו קֹדֶם הַלֵּדָה. כְּשֶׁהִגִּיעַ וְהִתְקָרֵב זְמַן הַלֵּדָה, נָסַע רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק אֶל הָרַבִּי. שְׁאָלוֹ הָרַבִּי לְשֵׁם אָבִיו, וְהֵשִׁיב שֶׁשְּׁמוֹ הָיָה יִרְמְיָה. הוֹרָה לוֹ הָרַבִּי שֶׁיִּקְרָא לְיֶלֶד חַיִּים יִרְמְיָה. לִפְנֵי נְסִיעָתוֹ לְבֵיתוֹ בֵּרְכוֹ הַצַּדִּיק שֶׁהַיֶּלֶד יִהְיֶה בַּר קַיְמָא, וְסִיֵּם אֶת בִּרְכָתוֹ בַּמִּלִּים 'וּבְנֵי דָן חֻשִׁים'.

לֹא עָמַד הֶחָסִיד עַל פֵּשֶׁר מִלִּים אֵלּוּ וְלֹא הִצְלִיחַ לַעֲמֹד עַל הַקֶּשֶׁר לְעִנְיָנוֹ. כָּךְ תָּהָה הֶחָסִיד מֶשֶׁךְ שָׁנָה וְיוֹתֵר.

לְבַסּוֹף אָמְרוּ לוֹ חֲבֵרָיו שֶׁהָרַבִּי הִתְכַּוֵּן לִרְמֹז שֶׁאַף-עַל-פִּי שֶׁלִּדָּן הָיָה רַק בֵּן אֶחָד, בְּכָל-זֹאת מִכֹּחַ אוֹתוֹ הַתּוֹרָה 'וּבְנֵי' דָן וְלֹא בֵּן דָּן, מְשׁוּם שֶׁמִּהַבֵּן הַזֶּה יָצְאוּ צֶאֱצָאִים רַבִּים. וְכָךְ יִהְיֶה אָצְלוֹ, אָמְנָם יֵהָא זֶה בֵּן יָחִיד, אֲבָל מִמֶּנּוּ יִוָּלְדוּ צֶאֱצָאִים רַבִּים. וְאָכֵן נוֹלַד לוֹ בֵּן יָחִיד בַּר קַיְמָא וּמִמֶּנּוּ הִתְבָּרֵךְ רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק בְּצֶאֱצָאִים לָרֹב.

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

חידון אַגָּדוֹת - נושא פרסים **מִי הֵם הַקְּרוֹבִים בְּפָרָשָׁתֵנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שֵׁם זֶהֶה?**

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו אי"ה בגליונות הבאים

הפותרים נכונה יכנסו להגרלה אי"ה
על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר".
את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני
למספר פקס: 077-470-26-81
או למייל: magdenot@gmail.com
נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון.
בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

פתרון החידה - פרשת האזינו:
ש. איזו אות בפרשה זו נכתבת כמילה שלמה?
ת. האות ה – במשמעות 'האם...?'
נכתבת כמילה בפני עצמה בדברים לב ו.

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":
פרשת האזינו:
ה' יצחק נתן קופרשטוק מירושלים.

בסייעתא דשמיא

מקושרים

גיליון שבועי בעניני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון י"א

פרשת ויגש | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וַיִּקַּם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם" וגו' (מו, ה).

ואמר 'וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע', לרמוז שעמד שם כורע על ברכיו, מודה על העבר ומתפלל על העתיד וקם מכרוע על ברכיו. ולפי ששהה שם זמן רב להתפלל ולהתחנן על בניו, כמעט שבזקנותו ובחלשת גופו אינו יכול לעמוד על רגליו (צרור המור).

"וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָיו וַיִּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד" (מו, כט).

ואמרו רבותינו ז"ל (מדרש אגדה) שהיה קורא קריאת שמע. והקשו למה יוסף לא קרא קריאת שמע, כיון ששעת קריאת שמע היה.

אמנם יש לדעת ענין קריאת שמע שהיה קורא, ובזה יתורץ מה שלא היה קורא יוסף קריאת שמע. לפי שכאשר בא יעקב וראה את יוסף בנו מלך, **בא בלבו אהבתו וירא‌תו של הקדוש ברוך הוא, איך מידותיו הם טובות ושלימות, ומשלם שכר טוב ליראיו. וזהו מדת החסידים אשר יקרה להם טוב מתדבקים אל הקדוש ברוך הוא על הטובות והאמת שעשה עמהם.** וזהו קריאת שמע שבו נזכר ייחוד מלכות שמים ואהבתו. וראוי היה לקרות קריאת שמע כאשר בא אליו יוסף אחר הצער הגדול אשר היה לו בעבורו, ועתה ראה אותו מלך, היה אוהב את הקדוש ברוך הוא אשר עושה לו זה, וקבל מלכותו ואהבתו ויראתו, וזהו נכון למבין (גור אריה).

צהר לתיבה

הארת מושגים ומונחים בתפילה

בריך שמיה

בזֹהר הקדוש (פרשת ויקהל, ח"ב רו, א) מובא כי עת פתיחת ארון הקודש הינה עת רצון מיוחדת במינה, שערי שמים נפתחים ומתעוררת האהבה למעלה, לפיכך זמן נשגב הוא זה בו יש להתעורר בכל לב ויש בכוחו לבקוע רקיעים.

כך גם מובא בזוה"ק כי בשעה זו יש לומר נוסח מיוחד, המכונה 'בְּרִיךְ שְׁמֵהּ' בשל התיבות הפותחות אותו, ואשר עוסקות בברכה לשמו יתברך, לכתרו ולמקומו העליונים והנשגבים למעלה מכל תפיסה.

המשך התפילה מוקדש לבקשות שונות על ישועת ישראל, קבלת תפילות ישראל והיכללות בתוך צדיקי האומה, לצד הצהרה בוטחת על אמונה ביסודות דת ישראל - מלכותו ושלטונו יתברך באופן מוחלט בעולמו והעובדה שהוא זן ומפרנס כל בריה.

לאחר מכן באה הודאה בכך שאנו עבדי המקום ב"ה המשתחווים לפניו ולפני תורתו הקדושה בכל עת, איננו סומכים על אף גורם מלבדו יתברך ולפניו אנו אומרים שירות ותשבחות.

בחתימתה אנו מבקשים כי יפתח את לבנו להבין את תורתו הקדושה, יעניק לנו בנים זכרים שיקיימו רצונו וימלא את משאלות לב המתפלל וליבותיהם של כל ישראל.

במרבית קהילות אשכנז נהוג לומר נוסח זה מדי שני וחמישי, שבתות ומועדי ישראל בעת פתיחת ארון הקודש, כמובא בזוה"ק (וכך אכן מובא במשנ"ב סי' קלד), יש שאומרים נוסח זה אך ורק בימים בהם מתפללים תפילת מוסף, ואילו במקצת קהילות נאמרת תפילה זו אך ורק בשבתות, בימים טובים וביום הכיפורים.

עם זאת, הגם שתפילה זו נתקבלה במרבית תפוצות ישראל ונאמרת בסילודין ובחיל, היו שעוררו על אמירתה. לא משום פקפוק בקדושתה או ערעור על תוכנה חלילה, כי אם בשל אי-הבנה העלולה לנבוע בפירוש המילים, מה שיכול להוביל ח"ו לסילוף האמונה.

בתוך התפילה נאמר: "וְלֹא עַל בַּר אֱלָהִין סְמִיכְנָא". בתרגום נכון מתפרש המשפט: 'ולא על אף גורם מלבד אלקים אנו סומכים', כשכוונת המילה 'בר א-לקין' הינה: 'מלבד אלקים'. אולם לעומת זאת, תרגום שגוי של השפה הארמית יכול להביא לסילוף הכוונה ועיוות האמונה, כביכול נאמר כאן: 'ולא על בן אלקים אנו סומכים'.

מסיבה זו היו שנמנעו מלומר נוסח זה, ביניהם הגאון ר' יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' זצ"ל, בנוסח קהילות גרמניה ועוד.

ואני תפילתי

בעת פתיחת הארון במנחה של שבת קודש, מלבד שאר הפסוקים והתפילות הנאמרות בפתיחת הארון בכל עת, נהגו להוסיף ולומר את הפסוק (תהלים סט, יד): "וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ ה' עֵת רָצוֹן אֱלֹקִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ".

בענין זה מנהגים חלוקים, כל עדה ומנהגה הקדום אשר יסודו בהררי קודש. במרבית קהילות ישראל נהגו להקדים פסוק זה לאמירת פרשת "וַיְהִי בְּנָסֹעַ הָאָרֹן" (במדבר י, לה), ואילו בנוסח הספרדים לא נהוג לומר 'ויהי בנסוע' אלא להתחיל תיכף לאחר פסוק זה באמירת "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלָם" (ישעיהו ב, ג).

בנוסח גאורגיה מקובל להקדים ולומר (עמוס ד, יב): "הֵכוֹן לִקְרַאת אֱלֹקֶיךָ יִשְׂרָאֵל", ורק לאחר מכן לומר פסוק זה, ואילו בנוסח רומניא ואיטליה מוסיפים פסוקים נוספים **לאחר** אמירת פסוק זה, בטרם אמירת 'ויהי בנסוע הארון'.

אחד הטעמים לאמירת פסוק זה הובא בתשובות הרשב"א, וזו לשונו (ח"ה א): "לפי דעת בעלי חכמת הכוכבים, לפי שכבר נודע, דמזלו של שבת הוא שבתאי, והוא המסבב ברצון הבורא ענינים קשים, כידוע לבעלי חכמה זאת. ואמר החכם רבי אברהם בן עזרא (עה"ת שמות כ, ח): על כן נצטוו ישראל לנוח בו מכל מלאכה, כדי שיתעסקו למלאכת שמים ובעבודתו, ובזה ינצלו מפגעיו... ועל כן תקנו לומר 'וַאֲנִי תְפִלָּתִי' וגו', שנתפלל ונתחנן לפניו: יהי רצון מלפניו, שתהא תפילתנו בו בעת רצון, ושתקובל תפילתנו ועבודתנו לפניו".

ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

סלוצק. עיר לא גדולה בבלארוס, בה פיכה בעוז מעיין חי של תורה וקדושה ושמה יצא לה בשל היותה חלקת אלקים ומגדלור רוחני של ממש וכזו שמקרבה יצאו גדולי ישראל ומאורי הדורות האחרונים.

אולם לצד הפריחה הרוחנית שלה זכתה העיר, עם עלות הקומוניסטים לשלטון הפכו החיים בסלוצק מאתגרים וקשים מנשוא.

ביד ברזל ובחמה שפוכה דיכאו הללו כל ניסיון לערער את היסודות והרעיונות הסוציאליסטיים הרעועים גם כך, וכל פעולה שיכולה היתה להתפרש כנוגדת את עקרונות המפלגה נידונה כמרד של ממש.

פשיטות פתאומיות באישון ליל על בתיהם של אברכים יקרים שפעלו להפצת תורה; הגליית פעילים שהפשירו את הכפור הרוחני בלהבת הרוח שבערה בהם; מאסרים ממושכים וחקירות צולבות תוך שימוש במיטב האמצעים האכזריים ביותר, כל זה הפך לשגרה, למשהו מוכר ורגיל ולהווי יומיומי.

אולם כששלחו הרשעים הארורים את הטלפיים בכלי הקודש, כשפשטו על ביתו של הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל רב העיר והגלוהו לסיביר הקפואה, או אז כשל כח הסבל.

דבר מאסרו של ר' יחזקאל בא לאוזני הכהן הגדול מאחיו, רבם וליבם של ישראל החפץ חיים זצ"ל, וליבו לא עמד בכך. הוא ניגש לבית המדרש, עלה על הבימה והחל נואם בסערת רוחו כנגד מלכות הרשעה שהעזה לשלוח ידה בקדושי ישראל, ועתה הגדילו לעשות בהגליית רבה של סלוצק לארץ גזירה.

לצידו נכח באותה עת תלמידו הגאון ר' הלל גינזבורג זצ"ל, ובראותו עד כמה נוגע הדבר ללב רבו, נענה מיד בנימה מעשית ואמר: 'הבה נאמר אפוא כעת כמה פרקי תהלים'.

'נאמר כמה פרקי תהלים?!' הזעזוע נשמע היטב בקולו של החפץ חיים, **'וכי מה אנחנו, חברת תהלים?'** כשכוונתו לאותה חבורה קדושה שנהגה לומר בתורנות פרקי תהלים על יד גופות הנפטרים טרם הלווייתם.

'לא ולא!' הטון היה כאוב, נחרץ ומיוסר בו זמנית, **'כעת יש לזעוק תהלים! לצעוק מקירות הלב ולעורר רחמי שמים, עד שיאמר לצרותינו די ויושיענו הקב"ה מצרתנו!'**

הזעקה שיצאה מלבו שותת הדם של החפץ חיים עשתה רושם וסחפה אחריה את כל בני בית המדרש, אשר התייצבו תיכף למעמד נורא של זעקות ותחינות, פרקי תהלים נאמרו בלהט בזה אחר זה והדמעות זלגו ללא הפוגה.

לא חלף כי אם זמן מועט לאחר אותו מאורע מרטיט. הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל ישב ועסק בעומקה של סוגיא בחברותא עם רבו החפץ חיים, והנה לפתע נשפכה נהרה על פני החפץ חיים והוא קרא שוב ושוב מתוך קורת רוח ובנימה של נצחון: 'לא עלה בידם של הבולשביקים לבצע את זממם! זה עתה נאלצו

המשך בעמוד הבא

ספר ויהלום
אוצרות ורעיונות במעלת התפילה

"וַיֵּאָסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד" (מו, כט), **ופירש"י: "ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע".**

יעקב אבינו לא נפל על צווארו יוסף בנו, למרות חביבותו הרבה בעיניו, השנים הרבות בהן לא פגשו והצער הנורא שהיה מנת חלקו בשנים אלה, מסיבה פשוטה. הוא לא יכול היה להפסיק, היות ובאותה העת קרא קריאת שמע.

בגודל האיסור להפסיק בשיחת חולין בתפילה, ולו אף בחלקי התפילה בהם אין האדם מתפלל בעצמו כי אם מאזין לשליח הציבור, ידועה ביותר לשונו החריפה של המחבר (או"ח קכד, ז): **"לא ישיח שיחת חולין בשעה ששליח ציבור חוזר התפלה, ואם שח הוא חוטא, וגדול עוונו מנשוא".**

אולם מידה טובה מרובה, ולצד החטא הנורא והאיום שבהפסקת התפילה לצורך שיחת חולין - ידוע ומפורסם בשער בת רבים עד כמה גדולה ועוצמתית סגולתה של השמירה על הפה בשעת התפילה, וכבר המליצו כי השותק בשעת התפילה זוכה לאריכות ימים, ונוטריקון 'שֵׁיבה': **'שתיקה יפה בשעת התפילה'.**

לפני הרה"ק ר' יעקב יוסף מסקווירא זי"ע הופיע יהודי כאוב ומיוסר, ובמר לבו תינה את צרתו לפניו כי זה שנים רבות מנישואיו ועודנו לא זכה לפרי בטן. הרופאים אמרו זה מכבר נואש, וכל השתדלות בדרך הטבע עלתה בתוהו, והוא למה לו חיים.

'ולמה באת אליי?' תהה הרבי.

הלא לא הבין את פשר השאלה. 'הלא חסיד נאמן אני, ברבי אני דבוק בכל לב ומאמין אני בכל לבי בכוחו הגדול לפעול עבורי'.

'ואם הייתי מציע לך לשטוח את כאבך ותחינתך לפני צדיק אחר' המשיך הרבי ושטח הצעה מעניינת, 'כזה שהנני מעיד עליו שבכוחו הגדול לזכותך לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות שירוו אותך נחת לרוב?'

'מי הוא אותו צדיק?!' הלהט נשמע היטב בקולו של החסיד.

'רבנו הגדול בעל 'תוספות יום טוב'' ציין הרבי בפשטות.

'הוא אשר תיקן וייסד 'מי שברך' מיוחד לשומרים על פיהם ולשונם מלשוחח בדברי חולין בשעת התפילה, וכלל בברכותיו את ההבטחה הבאה: **"יראה זרע כשר חיים וקיימים".** היש לך גדול ממנו להבטיח את ישועתך?!'

'לא נותר לך כי אם דבר אחד' סיים הרבי, **'והוא - לקבל על עצמך להישמר ולהיזהר בענין זה מכל וכל, וקרובה ישועתך לבוא!'**

החסיד הנאמן שמע וקיבל, וכעצת רבו - קיבל על עצמו בקבלה איתנה לנצור פיו בשעת התפילה. למותר לציין כי אכן, כדברי הצדיק כן היה ואותו חסיד ראה דורות נאמנים, זרע ברך ה'.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון **רבי מנחם מנדל פומרנץ** שליט"א

המשך מעמוד קודם

הקומוניסטים בעל כרחם לשחרר את רבה של סלוצק'.

ר' אלחנן, אשר ידע כי עיניו הטהורות של רב צופות למרחוק, חקק בליבו את הרגע. כעבור זמן-מה התברר כי אכן, בדיוק באותה שעה שוחרר ר' יחזקאל אברמסקי ממאסרו בסיביר ויצא לחופשי.

בפרשתנו מספרת התורה הקדושה אודות פגישתו של יוסף הצדיק עם אחיו, על הרגעים המרגשים בהם התבררה להם זהותו לאחר שנות גלותו הארוכות ובתום מסע מייסר וציפייה מתמשכת.

והנה אנו מוצאים בפסוקים את התיאור הבא (מה, א - ב): "וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו: וַיִּתֵּן אֶת קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה".

היה מצופה מיוסף, כמשנה למלך האמון על נימוסי המלכות וגינונים דיפלומטיים כאלה ואחרים, לנצור בלבו את ההתרגשות ולא להיסחף אחר רגש כזה או אחר. מקסימום, ניתן היה לצפות שהוא יתנסח באופן חמים ומקרב, אך לבכות? לצעוק עד כדי כך שישמעו בכל בית פרעה ואף במצרים?

הסבר מיוחד לכך מצאנו בדברי הרה"ק ר' פנחס בעל ההפלאה זי"ע, וזו לשונו (פנים יפות כאן): "יש לפרש ענין הבכי, שהיה יודע שירידת מצרים הוא התחלת הגלות שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים". מסתבר כי אכן כן, ישנם מצבים בהם אין מקום לתגובה רגילה, מאופקת ושגרתית. לפעמים יש לצעוק, ליילל ולבקוע רקיעים, ורק כך ניתן לפעול ולהביא לישועה.

בזאת גם מנחמנו המדרש (מדרש אגדה כאן): **"וכשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא מתוך בכייה, כך כשיגאל הקדוש ברוך הוא את ישראל הוא גואלם מתוך בכייה, שנאמר** (ירמיהו לא, ח)**: "בְּבֶכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אוֹלִיכֵם"".**

פנינה לשבת
מבית מדרשם של רבותינו

בעת שנפגשו יעקב ויוסף, מובא בחז"ל (והובא ברש"י מו, כט) כי באותה שעה קרא יעקב קריאת שמע. על כך הקשה רבנו הט"ז (סי' סו ס"ק א) מדוע לא קרא גם יוסף קריאת שמע באותה שעה, כשם שקרא יעקב אבינו.

תירוץ נפלא מתרץ החתם סופר, על פי דברי חז"ל (ברכות ט, ב) כי כל הסומך גאולה לתפילה - אינו ניזוק כל אותו יום, וביארו הראשונים (עיי' תוס' שם) דהיינו הסומך גאולה לתפילה **בשעת הנץ החמה** - קריאת שמע קודם הנץ, ותיכף לאחר מכן תפילה.

אך הנה יש מקום לדון - האם שייכת הקפדה זו גם קודם מתן תורה, ואם כן היה על יעקב אבינו ובניו אחריו להקפיד לסמוך גאולה לתפילה בשעה זו דייקא, או שמא באותו הזמן שטרם מתן תורה לא היה תקף ענין זה.

בדרך זו ניתן להסביר, כי אכן הקפידו על כך בבית יעקב אבינו, אולם יוסף הצדיק סבור היה שאין בזמנם ענין זה. והראיה - שאף שנהג כן בהיותו בבית אביו, ואף ביום מכירתו על ידי אחיו, הרי שאין הדבר מגן מפני הנזק והפורענות, ומכאן שאין ענין בכך אלא אך ורק לאחר מתן תורה. על כן לא ראה יוסף הכרח לקרוא קריאת שמע דווקא באותו רגע של פגישתו עם יעקב אביו, משום שלא יארע מאומה אם לא יקפיד על הזמן המסוים הזה.

לעומתו, יעקב אבינו הקפיד שלא להחמיץ את הרגע המדויק בו יש לסמוך גאולה לתפילה ולקרוא קריאת שמע, כיון שהוא מצידו סבר שיש להקפיד על כך.

סברתו של יעקב אבינו מובנת היטב, לנוכח דברי הגמרא (ברכות שם) אודות ר' זירא שסמך גאולה לתפילה ולטענתו הוא דווקא כן ניזוק, בכך שנאלץ להביא הדסים לבית המלך. על כך נאמר לו כי אין זה כלל נזק, שהרי היה עליו אפילו לשלם עבור הזכות לראות פני מלך, ונמצא שלא ניזוק כלל.

אם כן, דווקא יעקב אבינו שזכה לראות פני בנו, יוסף הצדיק השליט במצרים והיה במעמד של מלך, ועוד שנמצא יוסף בצדקותו ובקדושתו לאחר שנותיו במצרים, הרי שהוכח ליעקב כי אכן אין ניזוק הסומך גאולה לתפילה, ואם כן יש ענין בכך.

הלכה ופשרה
נידון בפרשה בענייני תפילה

הפרעה למתפלל אחר

"וַיֵּאָסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד" (מו, כט), **ופירש"י: "ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע".**

על כך הביא בשפתי חכמים את תמיהת העולם, מנין לנו שקרא יעקב קריאת שמע., שמא התפלל באותה העת? ומתרץ - כי אילו היה יעקב אבינו מתפלל באותו רגע, לא היה יוסף הצדיק רשאי ליפול על צווארו ולהסיחו מכוונתו, שהרי אסור להפריע למתפלל בתפילתו. לא כן כשקרא קריאת שמע - בה עיקר חובת הכוונה הינה בפסוק הראשון, ואם כן בשאר הקריאה יכול היה יוסף ליפול על צווארו.

הלכה זו, לפיה אין לאדם מן הצד לנקוט בפעולה שיש בה משום הפרעה למתפלל והסחתו מכוונת התפילה, מקורה בדברי האמורא רבי יהושע בן לוי (ברכות כז, א): "אסור לעבור כנגד המתפללין".

כך אכן נפסק בשלחן ערוך (או"ח קב, ד): "אסור לעבור כנגד המתפללים", וזאת בתנאים הבאים שממשיך המחבר ומפרט: "בתוך ד' אמות, ודווקא לפניהם, אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד". אמנם, בהלכה זו נחלקו הפוסקים אם היא אכן משום **כוונת המתפלל** (דעת רוב נו"כ השו"ע) או שמא משום **חציצה בינו לשכינה** (חיי אדם ועוד).

פרטי דינים לרוב מצאנו בהלכה זו, ובמסגרת זו נזכיר מקצתם (והחפץ יעיין וימצא נחת בדברי הפוסקים ובנו"כ השו"ע שם).

ראשית, האיסור תקף אך ורק לגבי **לעבור** כנגד המתפלל, משום שתנועה זו מסיחה את כוונתו, אולם מותר מעיקר הדין **לעמוד** מולו בעודו מתפלל. כל זאת במידה והאדם ניצב שם מלכתחילה, אולם לבוא במיוחד ולעמוד מול המתפלל אסור, שהרי לשם כך יצטרך לעבור מולו במקצת.

לענין ההיתר שמביא המחבר על **צדי** המתפלל, הביאו הפוסקים את דברי הזוה"ק (חיי שרה שיג) כי אף דבר זה אסור כל שעושה זאת בתוך ד' אמותיו של המתפלל. ואף לדעות שמותר הדבר, חלק מהפוסקים נקטו כי היתר זה תקף רק במידה ואינו עובר הלאה, אל שדה-הראייה של המתפלל, גם אם באלכסון, שהרי אם יעשה כן יסיח הדבר את כוונתו.

היות וסיבת הדבר בהסחת דעת המתפלל, התירו מקצת פוסקים לעבור לפניו במידה והמתפלל עצמו עטוף בטלית המכסה את פניו, שהרי אז לא יראה את העובר כנגדו.

לשכני תדרשו
פולמוס, דרישה וחקירה בנושא התפילה

מדי בוקר לאחר תפילת שמונה-עשרה של שחרית, אנו אומרים קטעי תפילה שונים המהווים מעין השלמה לתפילה, וזאת על פי המקובל בידינו מפי הקדמונים.

ממש בחתימת התפילה, טרם אמירת פרשת הקטורת שקודם 'עלינו', נאמר נוסח אשר בעיקרו הינו פיוט לכל דבר: 'אֵין כֵּאלֹקֵינוּ'. במילים נשגבות אנו מפרטים בזה אחר זה את ייחודיותו ואחדותו של אלקי ישראל, אדונינו, מלכו ומושיעו, כשחלקו השני של הפיוט מוקדש להודיה וברכה להשי"ת.

בחתימת הפיוט נאמרת תחינה לישועה השלימה: 'אַתָּה תוֹשִׁיעֵנוּ', כשלכך נוסף בנוסח ספרד הפסוק (תהלים קב, יד): "אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד", וכך גם - במקצת קהילות מדי יום ובמרבית העדות רק בשבתות וימים טובים, מעין פתיחה לפרשת פיטום הקטורת: "אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים".

התפילה נזכרת לראשונה בטור (או"ח קלג) בשם 'סדר רב עמרם גאון', כתפילה המקדימה לתפילת הקטורת.

רבי יהודה בן יקר, מגדולי חכמי ספרד ורבו של הרמב"ן, מציין את טעם אמירת פיוט זה, וזאת על פי דברי חז"ל (יומא כו, א) כי הקטרת הקטורת גורמת לעשירות. לכך אנו מבהירים מעל לכל ספק כי הכל מאת ה', הכל שלו ואין מלבדו, זאת כדי להסיר מלבנו כל שמץ הרהור של 'כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי' אם זכינו לעשירות ולבטא את אמונתנו כי העושר והממון הינם אך ורק ממנו יתברך.

דעה זו אינה מוסכמת על כל הראשונים, ואכן מצאנו בשבלי הלקט (סי' א) שכתב כי עיקר תקנת פיוט זה הינה בשבת ויו"ט - וזאת על מנת להשלים למאה ברכות בימים אלה שאין בהם מאה ברכות מעיקרם בשל תפילות שמו"ע בעלות שבע הברכות לעומת תשע עשרה ביום-יום].

השלמת מאה הברכות, מבאר השבלי הלקט, מתבטאת בכך שראשי התיבות של חלקו הראשון של הפיוט הינם 'אמ"ן' - 'אין... מי... נודה', ואילו תחילת הקטעים הבאים מבטאת את חלקן האחר של הברכות: 'ברוך' ו'אתה'. אם כן יוצא שהמתפלל אומר שנים-עשר שבחים המוגדרים כברכה, והם באים במקום שנים-עשר הברכות החסרות בתפילת שמו"ע של שבת ויו"ט.

נראה כי לדעה זו נטו רוב הפוסקים (מלבד השבלי הלקט - רוקח, כלבו, רמ"א ועוד), שלא הזכירו אמירת פיוט זה כי אם בשבת ויו"ט. על פי זה גם קבע הרמ"א (או"ח תרכב, א בשם ספר המנהגים) כי אין לאומרו ביום הכיפורים - הן משום שהפיוט 'אהללה בקול רם' משלים ביום הכיפורים למאה ברכות, והן בשל תפילת נעילה המשלימה מנין זה.

מילתא חדת"א
פניני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

השפעת מעשים טובים

הבאר מים חיים (פר' משפטים) כותב כי מכל דבר ואפילו ממידות מגונות כמו גאווה ושאר מידות אסורות שהם כוחות היצר הרע, ניתן להביאם אל הקדושה, לקחת מהן מוסר ודרך לעבודת ה', והכיצד, כי כאשר האדם רוצה לעשות מצוה או לעמוד להתפלל, הנה אם ידמה בנפשו שכל מצותיו ותפילותיו כמעט לריק הם חס ושלום ואינם פועלים כלום, אזי ממילא לא ידקדק בהן לעשותן כראוי ולכוין מוחו ולבו אליהן כי לא נחשב אצלו אם יעשם או לא, למיעוט ערכן לפי דעתו. וכמה פעמים לא יעשה כלל איזה מצות מן המצות אחת או שתים למיעוט חשיבותן בעיניו.

אבל אם יאמר האדם בלבו כי הלא השפעות כל העולמות וחיותם וברכתם תלוי בתפילתי ומצותי ותורתי, וכמאמר חז"ל (סנהדרין לז.) ש'חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם' וכו', וממילא כמה תענוג ונחת רוח מגיע לבוראנו ברוך הוא וברוך שמו מזה כשמתברכין כל העולמות וכמה קישוטין וייחודי השכינה תלוי במצות אדם מישראל, אזי לא יהיה קל בעיניו מצוה אחת ממצות התורה וכארי ישאג וכנשר ידאה לרוץ אולי יזכה לעשות אחת ממצות האל.

'מרבה לסלוח'

אנו מברכים שלוש פעמים ביום 'חנון המרבה לסלוח', ויש לעיין בדבר מהו הלשון 'מרבה', ואף אם הרבה בחטאים הלא גם הם נכללים בסליחה אחת, שהרי כשסולח נסלח הכל.

תירוץ נורא כתב על כך בזרע קודש (חנוכה ליל ה' ד"ה מאי חנוכה) , וביאר ש'מרבה' פירושו ללא גבול וללא שיעור וערך, והיינו שבעמדנו לבקש מחילה איננו יודעים כלל מה הוא הערך של החטא ומה היא גודל הסליחה הנצרכת על חטאינו, וכל מה שאנו מבקשים הוא רק כפי קוצר השגתנו, וה' יתברך בטובו מרבה לסלוח אף על סליחה שאין אנו מבקשים כלל מקוצר השגתינו.

ממשיל על כך הזרע קודש משל, לבן כפר שזרק אבן בפלטרין של מלך ושבר את החלון המשובח והמפואר המשובץ באבנים טובות ממינים שונים לאין שיעור, והנה לבן הכפר הרי אין מושג בערך וחשיבות האבנים הטובות, ומשהתחרט על מעשיו הביא למלך חלון מזכוכית פשוטה, וביקש מהמלך שימחול לו, והמלך בטובו קיבל ממנו ומחל לו, וצוה לעבדיו שישבצו את החלון הפשוט באבנים טובות כבתחילה, לאחר שראה בן הכפר את החלון המשופץ הבין שמה שהביא למלך, הוא כאין וכאפס למה שהזיק ושבר, ומשהבין זאת נפל לפני המלך להתחנן בפניו שוב שימחול לו.

וזה ביאור לשון התפילה 'המרבה' לסלוח, שאף שבני ישראל אמנם שבים בכל לב, אך אין לנו כלל מושג מה הוא חטא ועד היכן פגמנו, אך אנו עושים את אשר בהשגתינו וה' 'מרבה' את המחילה גם לדברים שאין לנו השגה ואיננו יודעים כלל את ערכם שנתחרט עליהם, ואז בשעה שהקדוש ברוך הוא מקבלנו בתשובה אף שהיא במדרגה נמוכה, ומקרבנו אליו ומתקן לפי האמת יותר ממה שהאדם משיג ופוקח את עינינו בכל עת יותר ויותר, אנו מבינים יותר מה פגמנו ועד כמה בקשת המחילה שביקשנו עדיין היא רק תחילתה של חרטה שעדיין אינה תשובה הראויה הנצרכת על עונותינו.

קרבת אלוקים
לאורם של גדולי הדורות

ידוע המעשה אודות הגה"ק ר' אליהו הכהן מאיזמיר בעל 'שבט מוסר' זצ"ל, אשר באחד הימים נעמד בחיל וחרדת קודש להתפלל, מתוך כובד ראש ודביקות עילאית כיאה לחסידים ואנשי מעשה בדרגתו.

חפץ ר' אליהו לחגור מותניו באֵזור, משום 'הכון לקראת אלקיך', ואכן כרכו סביב מותניו ועמד להתפלל בלהט, בשלהבת אש יוקדת של אהבת ויראת ה'.

בתום תפילתו חש תחושה מוזרה סביב מותניו, חיכוך בלתי-מוסבר, ולחרדתו נכח לראות כי ה'אזור' אינו אלא נחש ארסי אותו כרך לתומו בחושבו שמדובר באֵזור, וזה האחרון השתלשל בניחותא וסר ממנו, זוחל לו לדרכו. על שם הנס הגדול שארע לו, כשלא הכישו הנחש במשך הזמן שהתפלל, קרא לספרו 'אזור אליהו'.

הסיפור ידוע, אך לא כך ההתבטאות המיוחדת שהתבטא הרה"ק ר' משה מקוברין זי"ע אודותיו.

'אינני מתפעל מכך שהנחש לא הכיש את ר' אליהו הצדיק' הבהיר בפשטות, 'אך מכך שהוא היה מסוגל להעפיל לכזו דרגה וברוב דביקותו לכרוך נחש על מותניו מבלי שישים לב - מזה אני אחוז התפעלות של ממש!'

פרשה למעשה
הלכות תפילה לאור הפרשה

את המילים הפותחות את הפרשה: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", מבאר המדרש (בראשית רבה מט, ח) כי זוהי "הגשה לתפלה", והיינו שניגש יהודה להתפלל באותה שעה. בהמשך דבריו מתייחס המדרש ללשון: 'בוא קרב והתפלל', בה מקובל בבית הכנסת לפנות לשליח הציבור ולבקשו שיירד לפני התיבה.

אך בעוד שאופן הפנייה לשליח הציבור פשוטה למדי, דווקא תגובתו היא שמעוררת ענין ומורכבת למדי. וזו לשון חכמינו ז"ל (ברכות לד, א): "תנו רבנן, העובר לפני התיבה - צריך לסרב. ואם אינו מסרב - דומה לתבשיל שאין בו מלח. ואם מסרב יותר מדאי - דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח. כיצד הוא עושה - פעם ראשונה יסרב, שניה מהבהב [כלומר - מראה כביכול הינו מתחיל להתפשר ונוטה להסכים לכך], שלישית - פושט את רגליו ויורד".

אכן, הלכה זו נוגעת רק לאדם שאינו שליח ציבור קבוע, וכך נפסק למעשה בשלחן ערוך (או"ח נג, טז): "מי שאינו שליח ציבור קבוע, צריך לסרב מעט קודם שיירד לפני התיבה, ולא יותר מדאי, אלא פעם ראשונה מסרב וכשיאמרו לו פעם שניה, מֻכָּן עצמו כמו שרוצה לעמוד, ובפעם שלישית יעמוד". לצד זאת מבהיר המחבר: "ואם האומר לו שיירד הוא אדם גדול, אינו מסרב לו כלל".

בִּיאוּר לִפְנִיוּ - בְּנִדְיָעָה

הכרת קטעי התפילה – מתוך סידור עוז והדר

טרם שאנו ניגשים לתפילת שמונה-עשרה עצמה, הלא היא גוף התפילה מעיקר הדין, תיקנו חכמינו (ברכות ט, ב) לומר את הפסוק (תהלים נא, יז): "ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ".

בטעם הדבר כתב רבנו יונה (ברכות שם), כי דוד המלך ע"ה אמר פסוק זה בתפילותיו כי יתכפר לו חטא בת-שבע, כיון שלא יכול היה להביא קרבן שיכפר לו על כך - היות ולא נעשה הדבר בשוגג. כך גם אנו, כיון שאין בידינו להקריב קרבנות, ראוי לנו לומר פסוק זה שיעורר רחמי שמים ויביא לקבלת תפילתנו הגם שאיננה אלא תחת הקרבן.

בסידור הקדום 'מגיד צדק' הוסיף וביאר באופן שונה, על פי דברי הגמרא (יומא כח, א - ב) שקודם תחילת עבודת התמיד בבית המקדש היה הכהן מברר אם האיר המזרח 'עד שבחברון', וזאת כדי להזכיר זכות אבות הטמונים בחברון.

כך גם כאן - אנו מזכירים שם 'אדנות' טרם התפילה, כדי לעורר זכותו של אברהם אבינו שהיה הראשון שקרא לקב"ה 'אדון' (ראה ברכות ז, ב). אגב, מקובל כי הגאון מוילנא קילס ושיבח עד מאד את הסידור 'מגיד צדק', לאחר שנכח לראות ביאור זה בסידור.

אם כי לכאורה מפסיק פסוק זה בין גאולה לתפילה, מבואר בגמרא (ברכות שם) כי לאור תקנת חכמים לאומרו - הרי שהוא נחשב כחלק מהגאולה או חלק מהתפילה.

יָד וָשֵׁם

פסוקי שמות והטמון בהם

גרשון

"גַּם בְּנֵי אָדָם גַּם בְּנֵי אִישׁ יַחַד עָשִׂיר וְאֶבְיוֹן" (תהלים מט, ג).

במדרש מבוארת הלשון 'יַחַד עָשִׂיר וְאֶבְיוֹן', כתוכחה גלויה ונוקבת לכל אדם באשר הוא - למען יעסוק בתורה ככל יכולתו, בד בבד עם שמירה לבל יסטה מדרך הישר.

וזו לשון המדרש (מדרש תהלים): "עשיר בתורה ואביון בתורה, כולם יורדין לגיהינום, עשיר בתורה, זה דואג ואחיתופל, ולפי שלא שמרו את התורה, נפלו מגדולתן וירדו לגיהינום, ואף על פי שראשי סנהדראות היו. ואביון בתורה, כל מי שיש סיפק בידו ולא למד".

סִדְרָא דְצַלּוֹתָא

קווים היסטוריים לסידורי התפילה הקדומים

במסגרת מדור זה, בשבועות האחרונים סקרנו מעט את נוסח האר"י והסידורים שיצאו לאור במהלך הדורות על בסיס נוסח זה וכוונותיו. לצד זאת מצאנו לנכון לציין את העובדה הידועה, כי במקהלות החסידים לדורותיהם נהגו להתפלל בנוסח האר"י.

עם זאת, דווקא בנוגע לנוסח בו התפלל מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב זי"ע בעצמו, נתון הדבר בדיון מרתק, לאור העובדה שקיימים שני סידורים שונים אותם הוציאו לאור שניים מבאי היכלו ורואי פניו הקדושות של הבעל שם טוב.

השבוע נסקור במדור זה את אותם סידורים, נתייחס בקצרה לתוכנם ונעמוד על נקודות עיקריות שבהם.

סידור הבעל שם טוב

גיסו הגדול של הבעל שם טוב ותלמידו המובהק, הלא הוא הרה"ק ר' גרשון מקיטוב זי"ע, כתב בכתב יד קדשו סידור שלם אשר שימש לתפילת רבו הקדוש, והוא כולל את נוסח התפילה לצד כוונות שונות וטמירות.

רק בשנת תרס"ה, כעבור קרוב למאה וחמישים שנה מעת פטירת הבעל שם טוב, התפרסם דבר קיומו של הסידור ונחשף לציבור. בגיליון נחשפו בו גילויים מרגשים למיניהם, כגון כתמי דם - ככל הנראה דמו של הבעש"ט, בדפי הכוונות לתקיעת שופר, וכך גם שמות תלמידיו הקרובים הבעש"ט, בני היכלא קדישא, אשר נכתבו בכתב יד קדשו לצד ברכת 'שומע תפילה' שבשמונה-עשרה.

על פי המסורת, עבר הסידור בירושה להרה"ק ר' צבי בן הבעש"ט זי"ע, וממנו לנכדו ר' ישראל, וברבות הימים הועבר הסידור לאדמו"רי בית טשערנאביל. כעבור כמה דורות התגלגל הסידור לידיו של אחד מנכדי הבעש"ט, וזה האחרון מכרו לאדמו"ר הריי"ץ מליובאוויטש זי"ע.

סידור ר' אברהם שמשון מראשקוב

בין רואי פניו הקדושות של מרן הבעל שם טוב, נמנה הרה"ק ר' אברהם שמשון מראשקוב זי"ע, בנו של הרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע.

הסידור כולל את כוונות האר"י, לצד כוונות ייחודיות שהטמיע הבעל שם טוב עצמו, והוא נכתב בשני חלקים - כשכתיבת האחד הסתיימה עוד בחיי הבעש"ט, והנוסף בא לכדי סיום בדיוק שלשה עשר ימים לאחר הסתלקותו.

כ"ק מרן האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א, בהתייחסו לסידור, מסר בשם חכמי המקובלים בירושלים כי הסידור זהה בתוכן כוונותיו ל'סידור הרש"ש'.

יש שאף הסתמכו על נוסח הסידור עד כדי כך שפקפקו במנהג החסידים לומר קטעי תפילה שונים - כגון 'כגוונא' ומזמור ק"ז בתהלים ['הודו'] טרם תפילת מנחה בערב שבת, היות והמנהגים הללו אינם מוזכרים בסידור זה.

הִפְלָא וּפְלָא

שאלות וחידות בנבכי הפרשה ומפרשיה

תשובה מגליון קודם
פר' מקץ:

פרק מא פסוק מו.

לשון רש"י: "שבר לשון מכר ולשון קנין הוא".

שם הזוכה בגיליון פר' תולדות:

הרב שכנר ישראל אריה, אשדוד

היכן בפרשתנו מבהיר רש"י כי לשון הכתוב אינה במשמעותה הפשוטה הנראית לעין?

א) פרק מה פסוק ב.

ב) פרק מה פסוק טו.

ג) פרק מז פסוק יט.

ומנגד - היכן ציין רש"י שאכן כן - המשמעות הפשוטה הנראית לעין היא הנכונה?

א) פרק מו פסוק טו.

ב) פרק מד פסוק כט.

ג) פרק מה פסוק טז.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב
לכתובת מייל: m028039999@gmail.com
או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה:
1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
2. לציין בראש הדף **עבור חידון 'מקושרים'**.
3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

בס"ד, גיליון רצ"ב | פרשת ויגש | תשפ"ה

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

שולחן שבת עם האור החיים

יצירת פאר של ממש הוא היה, התְּלִיון המלכותי.

אבן חן נדירה ויקרת-המציאות, שקערוריות וגומות מעטרות אותה במעטפת שכולה הדר, ניצוצות אור ניתזים ממנה משל היתה כוכב לכת מאיר ושילוב מפעים של צבעים מתמזג בה ויוצר מראה שאין שני לו.

בחלל טבעי שנוצר באבן, מעין גומה פנימית חבויה, הטמין אבי האומה ומלכהּ הראשון את הקֶמַע, אותו קמע בעל הילה קסומה ומסתורית אודותיו נפוצו אגדות לרוב, ואמונות תפלות נכרכו בו והפכו לחלק מהמורשת.

'על צווארך תְּלֵה אותו' ציווה המלך לנסיכו על ערש דווי, תוחב בידו את האוצר שערכו לא יסולא בפז, ובכך הותיר אחריו מורשת, מסורת שעברה מדור לדור וממלך לנסיך.

'אל תהין להסיר אותו מעליך' הוסיף המלך הבא בבואו להעביר את השרביט הלאה, לדור הבא, 'שמור עליו מכל משמר ועשה הכל, אבל הכל, כדי להגן על התליון'.

חלפו שנים, עברו דורות, והנה אירע הנורא מכל.

קרב אכזרי ניטש בין כוחותיו של המלך לצבאותיו של היריב ממזרח המדינה, ובלהט הקרבות כשלו שומרי הנסיך בהגנתו. הנסיך, אשר ברוב מסירותו לממלכה בחר לשעט בראש המערכה ולשמש מופת ודוגמה, שילם על כך בחירותו.

העלבון היה צורב, חד כתער. כעבור שעות ספורות הופיע שליח ובידו האיגרת הצפויה. המלך קיבל דרישת שלום קצרה, בוטה, ממנה נשבה צינה של ממש.

'הַפקר את הממלכה והנח לנו לכבוש אותה' נאמר לו, 'או שתיאלץ לראות את בנך נמק במחבוש במשך העשורים הקרובים'.

אולם לא איש כמותו ייכנע, ירים ידיים וייתן ללחצים מכל סוג שהוא להכתיב את מהלכיו ולקבוע עבורו באופן שרירותי כיצד ינהג. אם אפשר לנקוט בדרך של שלום ופיוס ולעומתה בדרך של מלחמה עזה, הוא מבחינתו מעדיף את זו האחרונה.

מיטב הלוחמים זומנו לארמון, הפלוגות המובחרות התייצבו דום, והמלך נשא נאום קצר אך חד משמעי: 'צאו לקרב, ואל תחזרו בלעדיו'.

שוב חלפו חודשים של לחימה עזה, רבבות הרוגים משני צדי המתרס ואינספור אבדות גם בעורף, בקרב האזרחים, אולם למלך כל זה לא נגע כהוא זה. כפי שהוא ראה זאת - המלחמה לא תסתיים עד שישוב נסיכו אהובו הביתה, בריא ושלם ובעיקר חופשי.

מלחמה, כמו מלחמה, מסתיימת לבסוף.

בגַו זקוף צעדו להם כוחותיו של המלך בעיר הבירה של המדינה השכנה, נהנים להביט סביב להישיר מבט לאוכלוסייה הנכבשת. מגפיים צבאיות השמיעו נקישות קצובות, החצוצרות הריעו בצליל מלכותי והדגלים הונפו אל על, אינם מותירים מקום לספק בדבר זהות המדינה המנצחת.

המלך, נרגש כולו, כשהלחלוחית שבעיניו כמעט בוגדת בו בפומבי ורגליו כושלות מהמעמסה הרגשית, פסע בסך בין טורי החיילים שלופי החרבות ועשה את דרכו אל בית הכלא המחוזי בו הוחזק בנו עד לרגע זה.

מאי שם נגרר סוהר-לשעבר, חבול עד זוב דם ומוכֶּה מכף רגל ועד ראש, ותוך שהוא מושיט למלך את צרור המפתחות החווה בחולשה לעבר אחד התאים.

המלך ניגש, המפתחות השמיעו רשרוש קולני כביכול חשו בהתרגשות הגואה, ודלת המתכת הכבדה נעה על צירה בחריקה צורמנית.

או אז ניגש המלך אל הדמות השרועה על הרצפה, שבר כלי שדוף וחי אך בקושי, הושיט לו את ידו ותמך בו בקומו. לאחר מכן הישיר אליו את מבטו, נתן בו את עיני הפלדה הקפואות שלו ובירר: **'בני, האם שמרת על התליון?'**

ההלם הכה את כולם. הנסיך חי, חופשי לנפשו ומשוחרר מאימת שוביו, והתליון - זה מה שחשוב כרגע?!

החיים, המוות - ומה שביניהם

לאחר עשרים ושתים שנה בהם נעדר יוסף הצדיק מחייו של יעקב אבינו, לאחר תהום הכאב והיגון שאפף אותו במשך כל אותו זמן, הגיע הרגע המיוחל ויעקב מקבל את הבשורה המרגשת (מה, כו): "וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם".

לאחר שהשתכנע יעקב באמיתות הדבר, עשה את דרכו מצרימה כדי לפגוש את הבן האובד, זה שהיה חביב עליו יותר מכל בניו. פגישתם מתוארת בתורה כמאורע מרטיט, מיוחד במינו ונשגב ביותר (מו, כט): "וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד".

בפסוק הבא אנו מוצאים כי אמר יעקב ליוסף: **"אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי"**, ועל כך תמה האור החיים הקדוש: **"נִרְאֶה לוֹמַר 'אַחֲרֵי רְאוֹתִי פָּנֶיךָ', וְהַדָּבָר מוּבָן כִּי חַי**

המשך בעמוד הבא

תורת חיים

נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה" (בראשית מז, כג).

פרט מעניין מציין האור החיים, בעומדו על כך שהפסוק מפסיק בתיבת 'הַיּוֹם' בין קנין העם המצרי לבין קנין אדמותיהם, כמו גם על עצם הזכרת תיבה זו שאין לה לכאורה מובן, וזו לשונו: **"טַעַם אָמְרוֹ 'הַיּוֹם', גַּם הֵטִיל תֵּבַת 'הַיּוֹם' בֵּין קְנִיָּתָם לְקִנְיַּית הָאֲדָמָה"**.

ומבאר האור החיים בסיבת הדבר, כי לשון זו נועדה להבדיל בין דרכי הקניינים השנים באמצעותם קנה יוסף את העם, ואת אדמתם.

"כִּי קְנִיָּתָם הוּא עַל יְדֵי מְשִׁיכָה, כְּדִין קְנִיַּת עֲבָדִים (עיי' קידושין כב, ב), **וּבְמַעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה שֶׁהֶעֱבִיר הָעָם לָעָרִים מִקָּצֶה וגו' זוֹ הִיא קְנִיָּתָם, לָזֶה אָמַר: 'הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם', פֵּירוּשׁ בְּמָה שֶׁהֶעֱבַרְתֶּם אָז לָעָרִים. אֲבָל הָאֲדָמָה אֵין זֶה דֶּרֶךְ קְנִיָּנָהּ, וּכְשֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה: 'וַיְקַן יוֹסֵף אֶת אַדְמַת מִצְרַיִם', שָׁם נִרְמַז כִּי קְנָאָהּ בְּאֶחָד מִדַּרְכֵי קִנְיַן הָאֲדָמָה"**.

ביאור אחר מצאנו בספר פרדס יוסף (כאן), כי יוסף קנה את המצרים ב'קנין אגב', דהיינו שהם נקנו לו יחד עם הקרקעות - בהן עשה קנין חזקה. אולם נראה כי דעת האור החיים לא נוחה מביאור זה, אלא נקט שאין אפשרות לקנות עבדים אגב קרקע.

למעשה, ענין זה נידון באריכות בסוגיית הש"ס. הגמרא (בבא קמא יב, א) מתייחסת לנידון של קנין מטלטלין אגב קרקע, ומכריעה למסקנה כי ישנו הבדל מהותי בין **'מטלטלי דניידי'** - היינו מטלטלין שאינם קבועים במקומם, לבין **'מטלטלי דלא ניידי'** - כאלו שכל מהותם הינה שאינם זזים ממקומם.

בעוד שהאחרונים אינם נקנים אגב קרקע אלא אם כן הינם צבורים ועומדים בקרקע, הרי הראשונים שהוזכרו נקנים בהחלט אגב הקרקע, אף אם אינם צבורים ומונחים בה.

הגדרת עבדים כ'מטלטלי דניידי' נעוצה בכך שיש להם דעת משלהם, **ומבחינה טכנית ופיזית** הם יכולים למעשה ללכת להיכן שיחפצו, אם כי רשות האדון עליהם.

על פי זה ניתן להבין את הדעה לפיה במצרים דווקא כן יכולים היו העבדים להיקנות אגב קרקעותיהם, שהרי במצרים שלטו מכשפי פרעה וחרטומיו, עד כדי כך שהיה בידם להגביל באופן ממשי את יכולת התזוזה של העבדים. משכך, ייתכן ואלה לא נידונו כ'מטלטלי דניידי', והיו יכולים להיקנות אגב קרקע.

דוגמה דומה לסברא זו - לפיו יתכן מצב בו אף עבד אינו מוגדר כ'מטלטלי דניידי' ניתן למצוא בחידושו של הגאון ר' נתן לוברט זצ"ל, שחידש כי עבד קטן שאין בו דעת נידון כ'מטלטלי דלא ניידי', והוא יוכל אכן להיקנות בקנין אגב. כשהרצה את חידושו זה בפני רבו הרה"ק ה'אמרי אמת' מגור זי"ע, הכה הרבי בתגובה באצבע צרדה לאות התפעלות והסכמה.

המשך מעמוד קודם

הוּא. גַּם צָרִיךְ לָדַעַת, לָמָּה לֹא אָמַר יַעֲקֹב כֵּן כְּשֶׁבִּשְּׂרוּהוּ הָאַחִים כִּי יוֹסֵף חָי".

רבנו מקדים ומתייחס לתכונתו של הצדיק, אשר לצד היותו הורה רחום - הוא גם ובעיקר עבד ה' באמת ובתמים החפץ בקידוש שמו יתברך בעולם. אין בכך כדי לגרוע מאהבת אָב לבֵן, כי אם אדרבה - מרוב אהבת כלפיו הוא חפץ שיצמח לתפארת וידבק בדרך המסורה.

עם כל אהבתו של הצדיק לבנו, על אף הרגשות הגואים באָב למראה ילדו והגעגועים שצפים בו בכל אימת שהם רחוקים זה מזה, מגמתו העיקרית הינה יישום מעשי של אותה דרך בה נתייחד אברהם אבינו: **"כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו - וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה".**

נקודה נוספת מחדד האור החיים, על פי קביעת חז"ל (ראה ברכות יח, א-ב) **כי הצדיקים - אף במיתתם קרויים 'חיים', ואילו הרשעים לעומתם - אפילו בחייהם קרויים 'מתים'.**

לאור קביעה זו, עדיף בהחלט לאדם שבנו חביבו לא יהיה ח"ו בחיים מבחינה גשמית, אולם חי במלוא מובן המילה מבחינה רוחנית, לעומת מצב בו בנו מתדרדר חלילה למצב בו הינו בגדר 'חי' ככל שמדובר במישור החומרי והנראה לעין, בעוד שלמעשה הוא מת מבחינה רוחנית.

אי לכך, מבאר רבנו: **"כַּוָּנַת דִּבְרֵי יַעֲקֹב הֵם, כִּי הֲגַם שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר כִּי עוֹדֶנּוּ חַי, זֶה הוֹעִיל לָדַעַת שֶׁיִּשְׁנוֹ בַּמְּצִיאוּת. אֲבָל עֲדַיִן לִבּוֹ דַּוַי עָלָיו לְצַד הֱיוֹתוֹ בֵּין הָאֲמוּתוֹת, שֶׁפַּל עֶבֶד מוֹשְׁלִים, אִם עוֹדֶנּוּ בְּצִדְקוּתוֹ וְלֹא כָּהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵיחוֹ. אוֹ לְצַד הֱיוֹתוֹ מֻבְדָּל מִמֶּנּוּ וְנָתוּן תּוֹךְ הַקְּלִיפוֹת וּבְפֶרֶט טֻמְאַת מִצְרַיִם".**

יעקב אבינו אכן ידע שיוסף בחיים, על כל פנים במישור הגשמי. אולם הוא חשש ולבו היה נתון בחרדה קיומית - שמא חלילה איבד יוסף את צדקותו, את חייו האמיתיים, **"וְדָבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הַצַּדִּיקִים יוֹתֵר יַחְפְּצוּ בְּהֶעְדֵּר הַבֵּן, בִּהְיוֹתוֹ בֵּן מֵבִישׁ"**, ומצד יעקב - אם אכן יתברר שיוסף נטש ח"ו את דרך אבותיו - מוטב שלא יהיה בחיים.

ממשיך רבנו ומפרש לפי זה את לשונו של יעקב אבינו ופשר דבריו: **"אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא הָיְתָה שִׂמְחָתוֹ שְׁלֵימָה, מִסָּפֵק זֶה, עַד 'וַיַּרְא אֵלָיו' וְהִכִּיר בּוֹ בְּפָנָיו... לָזֶה כְּשֶׁהִכִּיר בּוֹ אָמַר אֵלָיו: 'אָמוּתָה הַפַּעַם', פִּירוּשׁ, הַפַּעַם הַזֹּאת בְּרְאֹתְךָ, וְלֹא מִקּוֹדֶם כְּשֶׁנִּתְבַּשַּׂרְתִּי. וְהַטַּעַם, אַחֲרֵי רְאוֹתִי פָּנֶיךָ וְהִכַּרְתִּי בָּהֶם שֶׁעוֹדְךָ חַי, פֵּירוּשׁ, צַדִּיק כְּמִקּוֹדֶם, וְלֹא נִשְׁתַּנֵּה דְּיוֹקְנְךָ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה אֶלָּא עוֹדְךָ חַי, כִּי הַצַּדִּיקִים קְרוּיִים חַיִּים".**

יעקב אבינו נפגש עם בנו יקירו וחביבו לאחר שנים של פרידה מייסרת, בתום עשרים ושתיים שנה של חוסר וודאות ואי-השלמה עם המצב, ולמרות הכל - הדבר הראשון שמעניין אותו הינו - **התליון.** או במקרה דנן - מידת יהדותו ומעלתו הרוחנית של יוסף.

מי לחיים ומי להיפך

ניצב לו על השידה בשלווה אקווריום, בתוכו משייטים בשלווה דגיגים במגוון צורות וצבעים, מעלים בועות ועוקבים בעיניהם הגדולות אחר המתרחש במים.

הכל נראה כה שליו, כל כך פסטורלי, אך הנה - שבר. חפץ כבד נפל על האקווריום ממקום גבוה, חבט בו בעוצמה וגרם לסדק ארוך ומכוער לכל אורך דופנו. המים מתחילים לנזול החוצה, להישאב לאיטם בדרך אל הרצפה, וכעבור אך רגעים ספורים הופך הזרזיף לשיטפון והאקווריום מתרוקן באחת.

הדגים, כשלעצמם, עושים רושם כביכול זכו בפיס. הם קופצים, מכרכרים, רוקדים להם במעין שמחת-חיים מתפרצת על השידה ומשתובבים להנאתם. כך זה נראה בכל אופן.

חולף במקום אדם פיקח, התבונן בנעשה וצעק: **'אוי, הם מתים!'**

מסתבר כי היו אלו פרפורי גסיסה, לא ריקוד.

לעתים קרובות דווקא אלה שנראים כלפי חוץ שקטים, חייהם חיוורים משהו וכל הליכותיהם רחוקות מהתסיסה המתמדת שבחוץ, הם אלה שחיים במלוא העוצמה. לעומתם, אלה המפזזים במרץ ונראה כביכול חיים את חייהם בטוב ובנעימים, פעמים שהינם מתים לכל דבר וענין.

יתכן ועל כך ניתן להמליץ את מאמר חז"ל (עיי' תמיד לב, א): **'הרוצה שיחיה - ימות, והרוצה שימות - יחיה'.**

כל אדם רוצה להיות מקובל, אהוד בחֶברה ומוקד משיכה לחברים וידידים. אין אחד שלא מעונין להתחבב על סביבתו, לדעת שאנשים אוהבים ומעריכים אותו ולמצוא את הנתיב לליבם של בני האדם שסביבו. אך כיצד עושים זאת?

ישנם אנשים שהדבר בא להם באופן טבעי. מטבעם, הם מכּכבים בראש המדברים ומשמשים 'מסמר הערב', לא רק בערב אלא גם בבוקר ובצהרים. לעומתם, אחרים מתאמצים ומנסים בכל כוחם, ואפס. משהו לא עובד. במקרים גרועים יותר הם אף נתפסים לצעדים נואשים, 'נדבקים' לזולת ויוצרים לעצמם סטיגמה של טרדנים וטרחנים ללא תקנה.

מסופר על החמור, אשר ישב בערבו של יום עבודה מתיש וערך את חשבון נפשו.

'מה יש לי בחיי?' קונן בעודו לועס בקול זנב-שיבולת מזדמן, 'אני עובד, איך לומר - כמו חמור, מתאמץ ללא הרף ומשרת את אדוני נאמנה, ומה אני מקבל בתמורה? מעט קש ותבן?'

לצד החמור השתרע לו בתנוחה עצלנית הכלב, בן תפנוקיו של האדון. הלה, שָׁעיר ופרוותי, מזיל ריר מפיו ואוזניו שמוטות ברישול, זכה ליחס של בן-מלכים.

'אמור נא' פנה אליו החמור בטרוניה, 'על מה ולמה אתה זכאי למלונה חמימה ונעימה, לאומצת בשר עסיסית ולטיול יומיומי עם האדון, בעוד שאני נמק תחת העול ואיני זוכה לכל זאת?!'

הכלב התהפך על צידו באדישות והפטיר: 'אני יודע ללקק, אתה לא'.

'מה?' תהה החמור.

'אסביר לך' הואיל הכלב לתרום מניסיונו העשיר וחכמת החיים הכלבית שלו, 'כשהאדון שב הביתה מן השדה, אני שש לקראתו ומזנק אל על בתנועות של חיבה, מלקק אותו בפניו ומסביר לו פנים. ואילו אתה, מה אתה עושה שיצדיק יחס ותמורה?'

שמע החמור, נהר לאות הסכמה, הרהר בדברים והסיק את המסקנות הנדרשות.

כבר למחרת, בעת ששב האדון הביתה בתום יום העבודה, יישם החמור הלכה למעשה את מה שלמד אך אמש. הוא זינק על האדון, התנפל עליו ובעט בו בברוטליות, הפילו ארצה וליקקו בכל פה.

האדון, למותר לציין, פחות התלהב מהרעיון.

'איפה טעיתי?!' התיז החמור במרמור הולך וגובר, שופך את זעמו על הכלב. 'רימית אותי, נכון? הפכת אתי ללעג וקלס!'

'לא ולא' השיב הכלב נחרצות, 'הנני עומד במילתי כי הסוד הוא ללקק את האדון, אך גם ללקק - צריך לדעת איך'...

בכל הנוגע ליכולותיו של האדם להתקבל בחברה, להתחבב על הסביבה וליהנות מיחס חם ואוהד, מלמדנו האור החיים שיטה בדוקה ומנוסה, ואלו דבריו: **"וּבְדַרְכְּךָ דָּרַשׁ יִתְבָּאֵר אוֹמְרוֹ 'וַיִּגַּשׁ אֵלָיו', עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ** (משלי כז, יט)**: "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם".**

"וְלָזֶה נִתְחַכֵּם יְהוּדָה לְהַטּוֹת לֵב יוֹסֵף עָלָיו לְרַחֲמִים, וְהִקְרִיב דַּעְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ אֵלָיו לְאָהֳבוֹ וּלְחָבְבוֹ, כְּדֵי שֶׁתִּתְקָרֵב דַּעְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵלָיו לְקַבֵּל דְּבָרָיו וּפִיּוּסוֹ. וְהִכְרַח לַעֲשׂוֹת כֵּן, לְצַד שֶׁמִּן הַטֶּבַע לֹא יְחַבְּבוּ בְּנֵי יַעֲקֹב עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה...וּמִמֶּזֶג נַפְשָׁם לִשְׁנוֹא [את אשר] **אֲשֶׁר בְּשֹׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם, לָזֶה הוּצְרַךְ לְפִי שָׁעָה לְהַפֵּךְ הַמּוּטְבָּע וּלְהַגִּישׁוֹ בִּלְבָבוֹ, וְלַהֲשִׁיבוֹ בְּתַוֲואֲנֵי דְּלִיבֵּיהּ** [בחדרי לבבו]**".**

במילים אלה מלמדנו רבנו את הדרך הנכונה והמוצלחת ביותר לגרום להערכת ואהדת הזולת אותך, והיא - עֲשֵׂה כן אתה עצמך כלפיו, והדבר ישפיע אף להיפך. פשוט, גם אם לא תמיד קל.

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

בנתיבי החיים
פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

חיים שיש בהם
בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

רבנו האור החיים הקדוש מפנה את תשומת לבנו לתמיהה הבאה: **"רָאִיתִי לָתֵת לֵב בְּעִנְיַן יוֹסֵף, אֵיךְ לֹא חָשׂ עַל צַעַר אָבִיו כַּמָּה שָׁנִים, וְהֵן אֵמֶת בִּימֵי עַבְדוּתוֹ נוּכַל לוֹמַר כִּי עָשָׂה וְלֹא הִצְלִיחַ, אֶלָּא אַחַר שֶׁעָלָה לְגְדוּלָה לָמָּה לֹא כָּתַב אִגֶּרֶת לְאָבִיו לְהָפִיג צַעֲרוֹ, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה יוֹסֵף גּוֹדֶל הַפְלָגַת חִיבַּת יַעֲקֹב בּוֹ, וְיִתְאַבֵּל עָלָיו יָמִים רַבִּים, וְלָמָּה לֹא שָׁלַח לְבַשְּׂרוֹ. וְתִגְדַּל עוֹד הַקּוּשְׁיָא עַל יְמֵי הָרָעָב, שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים וְשָׁבִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנַעַן** [ויכול היה לשלוח איגרת באמצעות אחד העוברים ושבים], **וְלֹא חָשׂ עַל צַעֲרוֹ. וְעוֹד, מִי הִתִּיר לוֹ אַחַר שֶׁבָּאוּ אֶחָיו, לְהַאֲרִיךְ לוֹ יְמֵי צָרָה שֶׁלֹּא לְהוֹדִיעוֹ תֵּכֶף וּמִיָּד".**

רבנו משיב על כך באריכות, תוך שהוא מנתח את הנהגתו של יוסף הצדיק לעומקה. אולם בין דבריו כותב רבנו דבר מבהיל: **"אַף עַל פִּי כֵן נִמְנַע מֵהוֹדִיעַ לְאָבִיו וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל** (בבא קמא נט, א) **'מוּטָב שֶׁיִּפֹּל אָדָם עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ', וְחָשׁ עַל כְּבוֹד הָאַחִים מִלְבַיְּישָׁם לִפְנֵי יַעֲקֹב וְיִצְחָק וְכָל זֶרַע יַעֲקֹב, וְסָבַל שֶׁיִּשָּׁאֵר אָבִיו בְּצַעֲרוֹ, מִלְבַיְּישָׁם".**

לעתים קרובות יד האדם קלה על ההדק, מדי קלה, ככל שמדובר בכבוד הזולת. הוא מוצא היתרים דחוקים ותירוצים מפוקפקים, נתלה בחצאי-אמירות שאולי נאמרו מפי גדולי ישראל וככל הנראה הוצעו מהקשרם, וכל זה כדי לספק את יצרו הבלתי מרוסן ותאוותו הבלתי נשלטת להכפיש את הזולת ולשפוך את דמו.

פעמים שהאדם אף מוצא לכך הצדקה, כביכול, בעודו מוצץ בתאוותנות ועד העצם פרשייה עסיסית כזו או אחרת ומנמק את התנהגותו הבזויה והקלוקלת בכך שהוא פועל 'לשם שמים'. אין ספק, הכל לשם שמים כמובן. עוד לא קם אדם, התייצב קבל עם ועדה והכריז כי הוא מבייש את פלוני סתם, ללא סיבה. תמיד יש לך הצדקה רוחנית, טוהר המידות במיטבו.

כדאי אפוא להקדיש כמה רגעים, ללמוד דברים אלה של האור החיים הקדוש ולתת את הדעת למשמעות המבהילה שלהם.

יוסף הצדיק וויתר על כיבוד אב, לא יום ולא יומיים אלא כמה וכמה שנים. היו לו אינספור הזדמנויות להקל את הצער מעל אביו, לבשר לו את הטובה שבבשורות ולהחזיר את השמחה לחייו, אך לא, הוא נמנע מכך בכל תוקף. לו היה עושה זאת - היתה לו הצדקה לכך. היתה לו סיבה אמיתית וטובה לפעול כך, אולם על אף הכל - הוא נמנע מכך שוב, ושוב ושוב.

וכל כך למה? מסיבה פשוטה בתכלית: **"מוּטָב שֶׁיִּפֹּל אָדָם עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ', וְחָשׁ עַל כְּבוֹד הָאַחִים מִלְבַיְּישָׁם לִפְנֵי יַעֲקֹב וְיִצְחָק וְכָל זֶרַע יַעֲקֹב, וְסָבַל שֶׁיִּשָּׁאֵר אָבִיו בְּצַעֲרוֹ, מִלְבַיְּישָׁם"**. זהו, לא צריך מעבר לכך אף סיבה נוספת.

אם מפנימים את ההוראה הזו, את המשמעות העמוקה **והמעשית** שלה, אזי אין שאלות ואין תירוצים, אין סיבות ואין נימוקים. פשוט לא מביישים, וזהו. נשמור על כבוד הזולת, נעשה עבודה עם עצמנו ונחשוב פעם, פעמיים ואפילו עשר פעמים לפני שאנו נוקטים בצעד כזה או אחר העלול לפגוע במישהו. זו דרכו של יוסף הצדיק, וזו דרכה של תורה.

רבנו הקדוש, בדומה לגדולי ישראל רבים ובפרט בארצות המערב, בחר להתפרנס מיגיע כפיו ושלא להשתמש בכתרה של תורה. לשם כך עסק במלאכת הצורפות, אומנות נקייה וקלה שאפשרה לו להתפרנס די צרכו בנחת.

עם זאת, כלל היה לו לרבנו, ממנו לא זע. במלאכתו כצורף עסק אך ורק כאשר תמה וכלתה הפרוטה מן הכיס, או אז נקט רבנו בהשתדלות זו כדי להביא פת לביתו. בשאר הזמן היה רבנו יושב והוגה בתורה בחשק ובדבקות עילאית, כשהוא אינו מניח להבלי העולם הזה ולטרדות הפרנסה לנתקו מחשקת התורה העצומה שלו.

ויהי היום, ובבית מלך מרוקו נזקקו בדחיפות למלאכת מחשבת של שזירת חוטי זהב בבגד מסוים, לכבוד נישואי בתו של המלך. הבירורים המקיפים שערכו אנשי המלך, העלו כי רבנו הינו האדם המתאים ביותר למלאכה.

פנו אפוא הללו לרבנו, והוא מצידו לקח את הזהב והניחו בצד למשמרת, עד שתכלה הפרוטה מכיסו רק אז יגש למלאכה כמנהגו מקדם. דא עקא, כששב רבנו לביתו בתום שעות ארוכות של עמל התורה, פרח הדבר לחלוטין מזיכרונו.

כך מצאו אותו שלוחי המלך, אשר באו כעבור ימים ספורים לאסוף את התכשיט המוגמר, נבוך ומתנצל על כך שעדיין לא התחיל במלאכה.

תיכף ומיד שבו ישמעאלים צמאי דם יהודי אלה אל המלך, ודיווחו לו בהגזמה פרועה כי רב היהודים המשמש גם כצורף בז למלך ומורד במלכותו. המלך מצידו לא חשב פעמיים, אלא ציווה על אתר כי ישיתו על רבנו את העונש האכזרי, הברברי והמבעית ביותר הקיים חוק - השלכה לגוב האריות.

כשהופיעה בבית רבנו פלוגת השוטרים וציוו עליו להתלוות עמם, פסע בשלווה יחד עמם, לא לפני שצרר בחיקו טלית ותפילין, תהלים וספרי לימוד, משל יוצא הוא לטיול קצר.

אך הגיע רבנו בליווי השוטרים אל פתחו של גוב האריות, והנה אירע דבר פלא.

השוטרים ואנשי המלך, אשר בתחילה בזו לו על היעדר פחדו מפני העונש המר, נדהמו לראות כי לא זו בלבד שהאריות המורעבים אינם עטים לקראתו בשיניים חשופות ושאגות רמות, אלא שהם עוד קשקשו בזנבותיהם במחווה של כבוד, כביכול הופיע במעונם אורח רם המעלה.

רבנו מצידו התיישב על יד האריות, שלף מחיקו את ספר התהלים והחל קורא בנעימה מזמור אחר מזמור, בקול נעים ובמתיקות שאין כמותה.

כשנכח המלך לראות כן, קם והכריז קבל עם ועדה כי אין כאלוקי ישראל, ונפל לרגליו של רבנו בדמעות שליש כשהוא מפציר בו שימחל לו על חטאו ופגיעתו בו. לאחר מכן שלחו המלך לביתו בכבוד גדול, ונתקדש שם שמים ברבים.

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

על הפסוק (מה, ח): "וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹקִים" כותב רבנו כך: **"פְּרוּשׁ, לָתֵת טַעַם לְהֶסֵּר מִלִּבָּם חֵשֶׁשׁ הַשִּׂנְאָה, לְבַל יַחְשְׁבוּ כִּי יוֹסֵף יִשְׂטֹם אוֹתָם וְיִשְׂנָאֵם עַל אֲשֶׁר נִתְאַכְזְרוּ עָלָיו, וְיִהְיֶה בְּעֵינֵיהֶם דָּבָר רָחוֹק שֶׁיִּהְיֶה לֵב יוֹסֵף נָכוֹן עִמָּם.**

"לָזֶה אָמַר לָהֶם, הֵן אֱמֶת כִּי בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם הָיוּ הַדְּבָרִים זָרִים בְּעֵינֵיכֶם אֵיךְ יִהְיֶה כָּל הָאַכְזָרִיּוּת בְּלֵב אַחִים עַל אֲחֵיהֶם, וּרְאוּיִם הֵם לִהְיוֹת שְׂנוּאִים אֲצִלוֹ.

"אֲכָל עַתָּה אַחַר רְאוֹתוֹ כָּל הַנִּמְשָׁךְ מֵיְרִידָתוֹ מִצְרַיִם, יָדַע כִּי הַמַּעֲשֶׂה הָיָה מֵאֵת ה', וְהֵם שְׁלִיחוּתוֹ יִתְבָּרַךְ עָשׂוּ וְלֹא שְׁלִיחוּת עַצְמָם, וּבָזֶה אֵין מָקוֹם לִשְׂמֹר לָהֶם אֵיבָה וְלֹא לְהַרְחִיק מִדַּת הָאַחְוָה מֵהֶם".

אין דברים אלה כי אם ביטוי לדבריו של בעל החינוך (מצוה רמא - לא תקום): "משרשי המצוה, **שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא**, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב".

יש כאן מסר מטלטל, לקח הגון של אמונה תמה בהנהגתו יתברך והשגחתו המדוקדקת בעולמו. נתבונן אפוא בכך, נאמין בזאת ונדע כי יד ה' היא המכוונת, המנווטת והגורמת לכל דבר.

מתיבתא אור החיים

כתב רבינו (בראשית מד לד)**: כי איך אעלה וגו'. פירוש בלא טעם האמור שאמר וחטאתי וגו' איך אעלה וגו'. ועוד אולי שנותן טעם למה שאמר בתחלה הננו עבדים גם אנחנו וגו', כי איך אעלה וגו' פן אראה ברע, וכשלא יעלו כולן לא יראה וגו'. עוד יכוין להשיב לטענת אשה חכמה ששלח יואב לדוד** (שמואל ב' י"ד) **כי קמה המשפחה להרוג את מכה אחיו ותמיתהו בנפש אחיו וגו', והנה הוא הנדון שלפנינו כי כשיגיד יהודה לאביו כי אנוס הוא ואינו יכול להציל בנימין מיד המלך פשיטא שלא יתאכזר יעקב וישכל גם שניהם יהודה ובנימין ויתיר לנידויו של יהודה, לזה אמר טענה שנית כי איך אעלה וגו' כי חושש לסכנת מות אביו:**

מבואר מדברי רבינו, שטענת יהודה היתה שחושש למיתת אביו אם בנימין לא ישוב עמו. ומקשה השפת אמת (ויגש תר"מ), שהרי טענת איבוד עולמו היא טענה חזקה יותר מאשר צערו של אביו. והצבי והצדק (פאנט) מוסיף להקשות, שהרי הוא סותר דבריו, מפני שמטענתו הראשונה שאמר (לעיל פסוק לב) 'כי עבדך ערב את הנער', משמע שדאגתו היא על איבוד עולמו שלו, ואילו כאן הוא אומר שדאגתו היא לשלום אביו. ויישבו בכמה אופנים:

א. השפת אמת מיישב, שצערו של אביו היסב ליהודה צער גדול יותר מכך שלא ימלא את ערבותו ויפסיד שני עולמות, והראה זאת ליוסף כדי שיראה כמה גדול בעיניו הצער על אביו, אולי גם בליבו תתעורר רחמנות על אביו.

ב. הצבי והצדק מתרץ, שעיקר טענת יהודה היתה רק שלא יהיה צער לאביו, ואילו טענתו שערב לבנימין, לא באה אלא רק כדי לתת טעם מדוע נכנס לטעון יותר משאר אחיו, שמכיון שמסר נפשו על הדבר והפקיר עצמו בשני עולמות, יכול הוא לטעון יותר משאר אחיו. לפי זה מובן מדוע התוודע יוסף אל אחיו רק לאחר הטענה השניה על חשש מיתת יעקב, משום שהזכרת הערבות לא היתה כלל טענה שבגללה על יוסף להשיב את בנימין, אלא התנצלות מדוע נכנס לטעון יותר מאחיו, ורק כשהזכיר את הסכנה לחיי אביו, לא היה יכול יוסף להתאפק.

ג. בלבב חכמה (עמ' צח) מתרץ, שהנה מובא בגמרא (מכות יא:) שנידוי על תנאי צריך הפרה ודבר זה נלמד מיהודה, וקשה שאם כן מה היתה טענת יהודה ליוסף שישלח את בנימין מחמת ערבותו ליעקב, הרי יאמר לו יוסף שיפר את נידויו, ועוד, שאם נידוי על תנאי צריך הפרה, אזי גם אם יקיים את תנאו יהיה עליו להפר את הנדר. ואם יטען יהודה שחושש שיעקב לא ירצה להפר לו את הנידוי, מה טענתו על יוסף, הרי יאמר לו יוסף שאם אביו אינו חס עליו, מדוע שהוא יחוס עליו. אמנם לפי דברי רבינו מיושב, שכשיגיד יהודה לאביו שנאנס ולא היה יכול להציל את בנימין, לא יתאכזר אליו יעקב ויתיר את נידויו, ולכן טען יהודה את הטענה השניה שחושש לסכנת מות אביו.

מצא חיים
חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

מצאנו פעמים רבות בחז"ל אודות תנא או אמורא מסוימים שהתבטאו בביטוי הנשמע כקללה ח"ו, ונתקיים הדבר בבחינת (קהלת י, ה)**: "כִּשְׁגָגָה שֶׁיֵּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט".**
מי בפרשתנו חשש שיתקיים בו כך, ומה עשה כדי להבטיח שהדבר לא יקרה?

תשובה מגליון קודם: פרק מב פסוק לז, עיי' אוה"ח ובמדורי עוז והדר.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com
או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - בארי ישראל
על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף **עבור חידון 'ובחרת בחיים'**. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.
בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מכון אור ישרים - ירושלים - נדרים
עוז והדר
ישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה
נהריה

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

בס"ד, גליון ל"ח | פר' ויגש תשפ"ה

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה בהלכה

פניני הלכה למעשה, בעניינא דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

באר ישראל
בית מדרש להוראה ודיינות

מכתלי בית ההוראה
תשובה ממורינו הרב שליט"א

שריפת השמן והפתילות שנשתיירו מנרות חנוכה

ידוע המנהג לשרוף את הפתילות שנשארו מנרות חנוכה ביום 'זאת חנוכה'; רצינו לדעת האם ענין זה לשרוף את הפתילות הוא מנהג חסידים ואנשי מעשה, או שזהו חיוב הלכתי; כמו כן רצינו לשאול מה עושים עם צינוריות המתכת של הפתילות, וכן עם הכוסיות שנותרו ואין בהם צורך, האם גם עליהם יש הלכות כיצד צריך להתנהג איתם, או שאפשר להשליכם לאשפה:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

המנהג לשרוף את הפתילות ביום 'זאת חנוכה' נובע מהדין שהשמן הוקצה למצוותו ואסור להשתמש בו לצרכים אחרים, ולפיכך פסק להלכה בשולחן ערוך (סימן תרעז ס"ד) שצריך לשרוף את השמן, ועוד הוסיפו הפוסקים (שם בטור) שאף אסור להשהות את השמן מחשש שמא יבוא להשתמש בו; ונבוא לדון במקור הלכה זו, ואלו דברים נכללו בדין זה שנאסרו בהנאה וחייבים שריפה.

הנה מקור דין זה הוא בדברי חז"ל במדרש תנחומא (פרשת נשא כח-כט, וכ"ה בשאילתות דרב אחאי וישלח שאילתא כו), שם מבואר כי יש לשרוף את מותר השמן אך אינו מבואר לענין הפתילות אם גם אותן צריך לשרוף, זה לשונו: ילמדנו רבינו, נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום הראשון מהו להדליק בה בשני, כך שנו רבותינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון, מוסיף עליו כל שהוא ומדליקו בשני, וכן בשאר ימים. אבל הנותר ביום השמיני, עושה לו מדורה בפני עצמו ושורפו. וכן פסקו הראשונים (במרדכי שבת פ"ב סימן רסו, וברא"ש, שם פ"ב ס"ט), וכן נפסק להלכה בטור ובשולחן ערוך (סימן תרעז ס"ד).

טעם שריפת השמן

את טעם הדבר ביארו הראשונים (הרמב"ן והר"ן שבת כא:) שהוא משום שהשמן נאסר בהנאה מפני שהוקצה למצוותו. והנה הראשונים הקשו על דין זה משני מקומות, מדוע נאסר השמן אף לאחר שעבר שעת מצוותו; הרמב"ן והר"ן הקשו (שם) מדוע אינו דומה לעצי סוכה ונויה, שאף שבחג אסורים בהנאה משום שהוקצו למצווה, אמנם הם מותרים לאחר החג שכבר עבר זמן המצווה, ותירצו; כי עצי סוכה מאחר

המשך בעמ' ב'

הלכה למעשה
משולחן מורנו הרב שליט"א

מריחת שמן מנר חנוכה כסגולה

בספרים מובא ('שיח שרפי קודש' חנוכה אות לו) **סגולה לרפאות שושנה ברגל; למרוח מהשמן שנשאר בחנוכייה על השושנה שברגל והיא מתרפאת בדרך פלא;[1] השאלה היא, האם אין בזה משום ביזיון מצווה, להשתמש בשמן של שיירי מצווה ולסוך ממנו כעין משחה על הגוף:**

תשובת מורנו הרב שליט"א:

נראה שאין זה משום ביזוי מצוה, אלא להיפך,[2] כי אין לך מצוה גדולה מרפואה, והרי זה חשיבות למצווה, אמנם מלבד חשש ביזיון, יש חשש אולי הוקצה השמן למצווה, ולכן עדיף להתנות קודם ההדלקה שהנותר מן השמן לא יהיה מוקצה למצוותו.[3]

חלבי שנאפה בתנור בשרי

בביתי נאפו אתמול לחמניות, ואחד הילדים הכניס שוקולד חלבי בתוך הלחמנייה, אחר כך הלחמנייה נאפתה עם שאר הלחמניות בתנור הבשרי. א. מה דין הלחמניות[4]. ב. מה דין התנור:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

א. לגבי הלחמניות, אם נאפו כשהן מגולות בתנור בשרי 'בן יומו', כלומר שבאותה יממה נאפה בתנור מאכל בשרי, הלחמניות נאסרו. אולם אם לא נעשה בתנור שימוש בשרי ביממה האחרונה והוא נקי מבשר; השולחן ערוך (יורה דעה סימן קג סעיף ה) פסק שקדירה שאינה בת יומה חשובה טעמה לפגם ואינה אוסרת. אמנם זה דווקא בדיעבד, ולכתחילה אסור לבשל במין השני אף בבליעות פגומות. כמו כן, ההיתר הוא רק כשאין ממשות אוכל בעין. בנידון דידן, מאחר שהתנור נקי והבליעות פגומות, הלחמניות החלביות מותרות באכילה.[5]

ב. לגבי דין התנור, השולחן ערוך (יורה דעה סימן קכב סעיף ב) אוסר לכתחילה לבשל מאכל חלבי בכלי בשרי שאינו בן יומו, גזירה אטו בישול בבן יומו. בתנור שלפנינו יש בליעות בשר פגומות ובליעות חלב, ולכן אסור לכתחילה לבשל בו חלבי, ולאחר שנאפו בו הלחמניות החלביות אסור מדינא לבשל בו בשרי תוך מעת לעת.

אופן הכשרת התנור נעשית בדרך ליבון, שמועילה גם בתנור בן יומו, כיוון שהליבון מכלה כל הבליעות ואין חשש שיחזרו ויבלעו. בתנור פירוליטי, מצב הניקוי העצמי שמגיע לחום של כחמש מאות מעלות נחשב כליבון חמור. בתנור רגיל, הפרי מגדים (אורח חיים סימן תנא משבצות זהב סק"ז) כתב שמספיק ליבון קל על ידי ניקוי וחימום בגריל לחום מקסימלי כחצי שעה עד שעה, או הנחת תבנית מים כשאין גוף חימום גלוי. את ההכשרה יש לעשות רק לאחר כ"ד שעות שלא השתמשו בתנור.

המשך בעמ' ג'

1 ראה ב"ספיר ויהלום" לחנוכה בדבר הסגולה: סגולה מפורסמת היא לרפואת זיהום ברגל - המחלה המכונה 'שושנה', לסוך את מקום הזיהום בשמן מנרות החנוכה. והיה הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע אומר, שהסגולה היא למשוח מהשמן שנותר בכלי דוקא, וכך אומרים בפיוט המפורסם 'מעוז צור' - 'ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים', מנותר השמן שבקנקן, נעשה נס למחלת השושנה ('שיח שרפי קודש' חנוכה אות לו). וכך אמר הרב הקדוש רבי אברהם יצחק הכהן מתולדות אהרן זיע"א, לסופר הסת"ם המפורסם רבי ישראל רוזנצוייג זצ"ל שחלה ב'שושנה' ברגלו, ששאלו כיצד עושים את הסגולה. אמר לו הרבי, שישפוך כמה טיפות מהשמן שנותר בנרות החנוכה לתוך כד השמן, ואחר יסוך את השמן על מקום הזיהום ('זכור לאברהם' ח"ד עמ' עא). והעסקן המפורסם ר' יחזקאל בסר ז"ל סיפר, על אחות אמו, בתו של החסיד ר' ישראל משה קושיצקי ז"ל, שחלתה במחלת השושנה ברגלה, בימים ההם היתה זו מחלה מסוכנת ביותר וחשוכת מרפא, ובבית החולים בעיר ברסלאו, אליו נלקחה החולה, קבעו הרופאים כי יש לקטע את הרגל החולה במהירות. בני המשפחה מיהרו לשלח מברק לסוסנובצא, אל רבם הרב הקדוש רבי שלמה חנוך מראדומסק הי"ד, שצווה למשוח על הרגל החולה שמן שנותר מנרות החנוכה. אמו של ר' יחזקאל, שהתגוררה בקטוביץ הסמוכה לברסלאו, מיהרה מביתה לבית החולים, ועמה צנצנת שמן שנותר מנרות החנוכה, ופנתה לרופא בבקשה לקיים את מצות הרבי, אך הרופא הגוי כעס ורגז לשמע הדרישה המוזרה, ומאן בתקף להרשות להם לסוך מהשמן על הרגל, כל הפצרותיהם ותחנוניהם של בני המשפחה לא הועילו, והוא עמד בסרובו. לבסוף הצליחו לשחד את האחות בבית החולים, שמשחה מהשמן על הרגל החולה, ולמחרת, כאשר הובאה החולה אל שולחן הניתוחים, השתוממו כל הרופאים לראות כי הרגל הבריאה לחלוטין... ('מלכות בית רדומסק' עמ' 206).

2 ראה מה שכתב הפמ"ג (משב"ז אות ד) שלהדליק בביהכ"נ לכבוד ה' מבלי להתפלל לאורו, מותר, אך להתפלל כנגדו צידד להתיר רק ע"י ביטולו בששים. ובחכמת שלמה כתב דמותר אף להתפלל כנגדו משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ועוד שהרי אף בנר חנוכה דולק יש שהתירו להשתמש לאורו תשמיש של קדושה (עי' ש"ע סימן תרעג ס"א), וגם משום דיותר ביזוי מצוה הוא לשרפו מלהדליקו בביהכ"נ.

3 במשנ"ב כתב דמה שנשאר יותר משיעור חצי שעה אינו אסור בהנאה, אולם יש דעות בין הפוסקים שאם נותן שמן בסתם, הוי מוקצה גם יותר מהשיעור, ועוד, שיש לחשוש לדעת הגרי"ז מברייסק שכיום שהולכים ברחוב עד שעה מאוחרת, כל זה בכלל עד שתכלה רגל מן השוק, ואם כן גם שיעור השמן של עד שעה מאוחרת זה כבתוך חצי שעה, ובספר גנזי הקודש (פרק יט הערה כא) הביא בשם הגר"נ קרליץ שצריך לעשות תנאי, ובלי זה אין להשתמש בזה לסגולה, מאידך בקובץ הלכות כתב (חנוכה פרק יד סעיף יג) דמי שרגיל בכך, יכול לסוך ממנו אפילו אם לא התנה, כי מאחר שרגיל לשמור נותר השמן בשביל זה, אנן סהדי שלא הקצה השמן שהוא יותר מן השיעור.

4 יש לציין שכאשר אופים פת חלבית צריך לעשות שינוי בפת שיהיה ניכר שאינה פרווה אלא חלבית או בשרית, שגזרו חז"ל ונפסק בשו"ע (יו"ד סימן צז ס"א) שלא לאפות לחם או שאר דברי מאפה כאשר עורבב בבצק חלב או שאר דברים חלביים ולא ניכר כלפי חוץ, מחשש שמא יבואו לאוכלו עם מאכלי בשר. וכן להיפך שלא לאפות פת ולערבב בו דבר מאכל בשרי שאינו ניכר מחשש שמא יאכלוהו עם דברי חלב. וכאשר לש את העיסה בחלב בצורה רגילה, אך בכמות מועטת כדי אכילה לאותה סעודה, מותר. ולדעת הרמ"א אף אם אופה בכמות לאותו היום.

5 אם הלחמניות היו מכוסות היטב, יש שני טעמים שניתן להתיר בגללם גם בתנור בן יומו: שיטת הרמב"ם בדין 'זיעה' שלא נאמר דין זעה באוכלין כלל, ודין זה נאמר רק במשקין, (הביאה הפתחי תשובה יורה דעה סימן צב סק"ז). לפי שיטה זו, אין לחוש לזיעה העולה מהלחמניות. טעם נוסף, לפי הרמ"א (יורה דעה סימן צב סעיף ח) שפסק שכאשר המחבת מכוסה, הכל מותר, כמו בשתי קדרות הנוגעות זו בזו, שאינן אוסרות זו את זו בנגיעה, וכל שכן בזיעה. עוד מבואר בשו"ע (סימן קה סעיף ז) שבלוע אינו יוצא בלא רוטב, אלא בבלוע של שומן. לכן אם הבליעה לא הייתה של שומן, יש עוד טעם להתיר התנור, אלא שבד"כ הבלוע יש בו שומן. לגבי השוקולד, בט"ז (סק"ג) מבואר שחלב אינו שומן, וכן דעת הרבה פוסקים.

לשאלות בהלכה: rav@abiryaakov.com | שלוחה 8 02-803-9999
לתגובות: 9917936@gmail.com

שהם נשארים אף לאחר החג, לכן מעיקרא אינו מקצה אותם רק לקיום מצוות סוכה אך דעתו עליהם לאחר שבעה, אבל בנרות חנוכה, דעתו שיכלה השמן שבנר בשעת ההדלקה, וכיון שדעתו שיכלה למצווה נאסר השמן לעולם, וכמו שהקדישו לשמים.

על קושיה נוספת עמד התוספות (שבת מד.), מדוע בנרות שבת לא נאסר השמן הנותר מההדלקה, ומאיזה טעם נשתנה דינו של נר חנוכה שאסור אף הנותר, ותירץ זה לשונו: ואומר ר"י, דנר חנוכה עיקרו לא להנאתו בא אלא לפרסומי ניסא, ומשום חביבותא דנס אינו מצפה שיכבה אלא מקצה לגמרי למצוה, אבל נר שבת להנאתו בא, יושב ומצפה שיכבה ולכך מותר'.

ועל פי זה ביארו בנושאי כלים והביאם במשנה ברורה (סקי"ח), כי כל מה שנאסר השמן, זהו כאשר לא נתן תחלה רק כשיעור הדלקה ונכבה באמצע ונותר, ושמן זה אכן הקצה מדעתו לגמרי למצוותו ואסור להנות הימנו, אולם אם נתן הרבה שמן יותר מהשיעור ונותר, מותר להשתמש בו לכתחלה. והוסיף במשנ"ב: 'ודע דיש פוסקים שסוברין, דאם נתן השמן בסתם, הוקצה כל השמן, אם לא שהתנה לכתחלה שלא יאסור אלא כשיעור' ע"כ.

דין מותר הפתילות

והנה כל זה הוא לגבי השמן הנותר, אך בשולחן ערוך לא כתב אודות הפתילות מה דינן. ולכאורה לפי הדעות הללו שלא נאסר השמן רק אם נתן שמן כשיעור הדלקה ומשום שהקצהו למצותו, יש לומר שאין דין שיירי הפתילות כדין מותר השמן, שאת השמן שנן בשיעור שהיה אמור להתכלות הוא מקצה אותו לגמרי למצווה, אבל הפתילות אינן מתכלות בהדלקה, והרי ידע שהן ישארו לאחר ההדלקה, וממילא אינו מקצה אותן לגמרי למצווה, ואם כן מהיכי תיתי שצריך לשורפם במדורה בפני עצמן.

אך הטור (שם) כתב להדיא גם לענין הפתילות: 'הנותר מן השמן **והפתילות** בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב', נותר בליל ב' מוסיף עליו ומדליק בג', וכן בכל הלילות, נותר ממנו בליל ח' עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו וכו', **ואסור גם כן לשהותו לשנה הבאה לנר של חנוכה דחיישינן שמא יבא ליהנות ממנו כיון ששוהה אותו לזמן מרובה ואפילו אם נותנו בכלי מאוס חיישינן הלכך אין לו תקנה**'. מדברי הטור מוכח שגם **את הפתילות** יש לשרוף.

ומילתא אגב אורחא יש לומר על פי המבואר בדברי הטור, שקיים **איסור להשהות לשנה הבאה**, וזה מהטעם שבימים קדמוניות לא היה כשפע שמצוי כיום, וגם לפתילות שנשארו הייתה חשיבות, ולכן חששו שיבואו להשתמש בהן.

ולאור זה, בוודאי יש בנותן טעם לשבח לומר, כי מטעם זה נגזר מנהג ההחסידים למהר לשרוף הפתילות ואף עשו מזה שמחה גדולה, שהרי יש **איסור** להשהות את הפתילות ומותר השמן, ואם כן בוודאי מצוה למהר לשורפן, כדי שלא יבואו לידי מכשול.

ביאור מחלוקת הראשונים אם צריך לשרוף הפתילות

מכל מקום מבואר כי לכאורה יש כאן מחלוקת בין הפוסקים לגבי הפתילות, ויש לברר אם אכן נחלקו בדבר, ואם כן מהו שורש המחלוקת.

והנה באמת מצינו בראשונים שהבינו שיש מחלוקת גם לגבי מותר השמן, כמו שהבין הרשב"א שדעת הרי"ף (שבת ט. מדפי הרי"ף) דלא הוה מוקצה כלל שהרי לא הקצה אותו אלא למצותן, ואם כבו מותר, כמו נוי סוכה לאחר סוכות. והרשב"א (שם כא: ד"ה אי נמי) הביא לדקדק כן מדברי הרי"ף: ונראה מדבריו שאם כבתה מותר להסתפק ממותר השמן שבנר וכל שכן הוא **שלא הקצה אותו אלא למצותן כל זמן שדולקת והולכת**, הא כבתה מותר, דומיא דעצי סוכה ונויי סוכה שמותרין לאחר החג.

והביא את דעת מקצת הגאונים שחולקים ואוסרים וכתב: ולפי דבריהם **יש לחלק בין זה לעצי סוכה ונוייה דהתם לא מקצה להו אלא לימי החג לפי שעשויין להשאר אחר החג ולא מקצה להו למצותן לגמרי, אבל שמן ופתילה שעשויין להתבער לגמרי**, כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצותן, דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו, ואם נשתיירו הרי הן אסורים שהרי הקצה אותן לגמרי למצותן, ודומה לעצי סוכה ונוייה שנפלו בתוך החג שאסורים כדמוכח במסכת ביצה בפרק המביא (לז:). עכ"ל. הרי שלפי שיטה זו הביא **שגם הפתילות יש לשרוף בפני עצמן, מאחר ואף הן מוקצים**.

והנה בגוף העניין שהבין הרשב"א, וכן הוא בר"ן, שיש כאן מחלוקת בין הרי"ף לגאונים, צריך להבין, כי הנה דברי הרי"ף הם דאם היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו, ומזה נראה שדקדק הרשב"א שמותר השמן אין צריך לשרוף בפני עצמו, ולכאורה הרי גם לפי השיטות שצריך לעשות מדורה בפני עצמו, אין כוונתם אלא למותר של השמן של שיעור הזמן שצריך להדליק, אבל מה שהוא יותר מן השיעור, גם לדבריהם מותר להשתמש בזה. והלשון שכתב הרי"ף דמותר להשתמש, הלא זה נמצא גם ברא"ש (סי' ג) דאם אחר שדלקה כשיעור הזה רצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו, ואעפ"כ הביא הרא"ש דברי השאילתות דהמותר יש לי לעשות מדורה בפני עצמו.

ועל כרחך לומר שיש חילוק בין מותר השמן של שיעור הדלקה, למותר השמן של יותר משיעור הדלקה, וצריך להבין במה נחלקו.

קושיא וחילוק זה כבר כתב הבית יוסף (סימן תרעז), והביאו כתשובה לסתירה שיש לכאורה בין שני הדינים הנזכרים, שמופיעים ברא"ש וכן בדברי הטור ושאר הפוסקים, וכן לפי מה שהבין הר"ן שיש מחלוקת בין הגאונים לרי"ף בדבר זה, וכתב כך: וא"ת והרי כתב רבינו בסימן תרע"ב צריך ליתן בה שמן כזה השיעור ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן **וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן שעבר עיקר מצותה** וגם הרי"ף (ט.) והרא"ש (סי' ג) כתבו כן בפרק הנזכר ודברים אלו סותרים זה את זה, וכן כתב הר"ן (ט. ד"ה אי נמי) שהגאונים שאומרים שאם כבתה ונשאר שמן ביום הראשון מוסיף עליו ומדליק ביום שני וכו' נשאר בה ביום אחרון עושה לו מדורה ושורפו במקומו שהרי הוקצה למצותו **הם חולקים על מה שכתב הרי"ף** שאם היתה דולקת והולכת עד כשיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו, אבל אין נראה כן מדברי הרא"ש שאף על פי שכתב סברא זו דעושה לו מדורה בשם השאילתות, אם איתא שהיה סובר שהיא חולקת על הסברא הראשונה, הוה ליה לכתבן סמוכות זו לזו, ורבינו פשוט הוא שסובר שאינן חולקות שהרי כתב לשתיהן סתם.

והביא בבית יוסף שני חילוקים: א. לחלק בין נתן השמן סתם לאם נתן והקצהו רק לשיעור ההדלקה, כן כתב בשם מהר"י אבוהב: 'שיש לחלק ביניהם, שכשנתן השמן בנר ולא הקצהו אלא לשיעור זמן הדלקה, יכול אחר כך להסתפק ממנו אם ירצה, אבל כשנתן השמן בנר בסתם, אז הוקצה למצות נר חנוכה וצריך לעשות לו זה התיקון.

ב. עוד כתב הבית יוסף לחלק ביניהם שהדבר תלוי בכמות השמן שנתן בנר: 'ולי נראה לחלק ביניהם בענין אחר, שמה שכתב בסימן תרע"ב מיירי שנתן בה שמן יותר מכשיעור, ואחר שדלק כשיעור מותר ליהנות ממנו דלא הוקצה למצוה אלא כדי שיעור הצריך בלבד, ומה שכתב בסימן זה מיירי בשנותר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה הוא הוקצה למצותו, ולפיכך צריך לעשות לו מדורה דכיון דמשיעור הדלקה הוא הוקצה למצותו ואסור ליהנות ממנו.

והנה בבית יוסף מבואר שהבין שאין מחלוקת בדבר, אלא לדברי הכל השמן שנותר מהצריך לשיעור אסור בהנאה וצריך לשורפו בפני עצמו, והשמן שהיה יותר מהשיעור אפשר להנות ממנו, והכל מודים בזה ואין חולקים.אלא שלפי זה מותר הפתילות, שיודע שעתידות להשאר לאחר ההדלקה, א"כ אינו מקצה אותן לגמרי, ואין זה דומה לשמן שהוא כדי שיעור הדלקה שהקצהו כי היה סבור שזה עומדת להתכלות, לכאורה לא היה צריך לשרוף. אלא שהבית יוסף מביא אח"כ דברי הגהות מיימוניות (פ"ד אות ד), ושם מבואר מדברי הר"ן שיש לשרוף גם השמן וגם הפתילה, ואף נתן טעם אחר לבאר מדוע אסור השמן לאחר זמן ההדלקה ואינו דומה לעצי הסוכה לאחר החג 'דהתם לא מקצה להו אלא לימי החג לפי שעשויין להשאר אחר החג ולא מקצה להו למצותן לגמרי, אבל שמן ופתילה שעשויין להתבער לגמרי כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצוה דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו, וזה הרי נכון גם לגבי מותר השמן שמחוץ לשיעור, שהרי אינו מצפה מתי תכבה. וא"כ הדבר צריך ביאור, איך עירב בין הדברים.

ולפי סברא זו, קשה עוד דלכאורה מאחר שהפתילה היא כמותר השמן שיותר מהשיעור, א"כ לא נתיישבו דברי הטור שהשווה כאן את הפתילות למותר השמן, ולפי דברי הב"י הרי מדובר בשמן של השיעור הצריך להדלקה, ואיך השווה הטור את הפתילות לשמן.

והאמנם שהבית יוסף בשולחן ערוך לא הזכיר פתילות, ושמא שטעמו שאכן אין צריך לשורפן בפני עצמן. אבל הטור הרי סובר שיש לשרוף הפתילות. ואם כנים דברינו שהפתילות דינן כמותר השמן שחוץ לשיעור ההדלקה, אם כן עדיין קשה קושית הבית יוסף אמאי מותר להשתמש במותר השמן שיותר מהשיעור.

דין הפתילות תלוי בדין מותר השמן שיותר משיעור המצווה

אמנם לפי החילוק הראשון שכתב הבית יוסף בשם מהר"י אבוהב שהדבר תלוי אם נתן השמן סתם אז הוקצה כל השמן כולו למצות נר חנוכה ואסור, אבל אם לא הקצהו אלא לשיעור זמן ההדלקה לא הוקצה למצותו אלא כדי שיעור הצריך בלבד. [וראה בב"ח שכתב ששני החילוקים נכונים להלכה. ונראה שהבין שאין סתירה בין שני התירוצים. אולם למעשה, אם נקבל את החילוק הזה, אם כן, כל שהקצה את השמן סתם ולא נתכוון להקצותו רק לשיעור הדלקה, הרי כל מותר השמן אסור וכן הפתילות, וממילא צריך לשורפן בפני עצמן]. לדבריהם יובן גם הטעם שצריך לשרוף את הפתילות, והוא משום שהקצה להן למצותו בסתמא ולא חשב להשתמש בהן לאחר ההדלקה.

וכן המגן אברהם (סק"י) הביא את חילוק זה וכתב שהב"ח פסק כשנתן השמן בסתם הוקצה כל השמן, וכך מבואר בהג"מ ובר"ן ובתוס' שבת דף מ"ד.

המשך בעמ' הבא

לשאלות בהלכה:
rav@abiryaakov.com | 02-803-9999 שלוחה 8
לתגובות:
9917936@gmail.com

ומסיים על כך המגן אברהם: ומיהו אין מוכרח כל כך. ולכן טוב להתנות לכתחלה שלא יאסר אלא כשיעור. [וגם הביא ספק מעניין מהשלטי גיבורים שצ"ע אם נתן השמן שיעור חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה אם מותר להסתפק ממנו. ולכאורה ספק זה הוא רק לפי השיטה הראשונה שמותר בכל אופן במותר שמחוץ לשיעור, ואפילו בסתמא].

גם החיי אדם (כלל קנ"ד סל"א) ובקיצור שולחן ערוך (סימן קלט ס"כ) כתבו לחוש לדעה שאוסרת גם את מותר שמן שמחוץ לשיעור אם נתן את השמן בסתם, ואכן כתבו לאסור גם את הפתילות, אלא אם כן התנה מתחלה שאינה מקצה את מה שישאר.

אמנם הט"ז (סימן תרעב סק"א) אינו מסכים עם חילוקו של מהר"י אבוהב להלכה. לדעתו כולם מודים שמותר השמן שמחוץ לשיעור ההדלקה אינו מוקצה ואין צריך לשורפו בפני עצמו, גם אם הדבר היה בסתמא ולא חשב שלא להקצות את מותר השמן. והר"ן שהביא מחלוקת של הרי"ף עם הגאונים, כוונתו לומר שהם חולקים על מותר השמן של שיעור ההדלקה, באופן שכבתה הנר בתוך השיעור, שבזה לדעת הרי"ף מותר להשתמש בשמן הנותר, ואילו לדעת הגאונים צריך לשרוף את השמן בפני עצמו.

ומכל זה נראה, דלכאורה לדעת המחבר כפי שביאר גם בבית יוסף, אין איסור רק על מותר השמן של שיעור הדלקה, וגם הפתילות אין צריך לשורפן בפני עצמן, אמנם הטור ועמו הרבה פוסקים סבירא להו להדיא כדעת הגאונים שיש לשרוף גם הפתילות, ואפשר כי בהא תליא נמי לחוש גם למותר השמן שיותר משיעור הדלקה כאשר נתנו בסתם, שדין שיירי השמן שנתן ביותר משיעור ההדלקה, תלוי במחלוקת הפוסקים בדין שיירי הפתילות.

חילוק חדש בין הפתילה לשמן

אמנם חשבתי כי אולי יש לחלק בין הפתילות למותר השמן שמחוץ לשיעור באופן אחר והוא, כי על אף שידוע לו שאין הפתילה מתכלית ועתיד להשאר ממנה, אף אל פי כן היא נאסרת לגמרי ואינה דומה למותר השמן שמחוץ לשיעור, והטעם, כי את מותר השמן הרי אינו חייב כלל להכניסו בתוך הנר, והיה לו די בשמן כשיעור; אבל לגבי הפתילה שהרי מוכרח להשתמש בפתילה זו, ואם כן נמצא איפה, כי זו היא הפתילה שהשתמש בה למצוה וזו היא הפתילה שנשארה לאחר זמן המצוה, ולכן יש שלא שייך לומר בזה פלגינן, וממילא כל הפתילה למצותה הוקצתה.

ויש להוסיף בזה, כי לכאורה בעצי הסוכה מצינו שאף שהם המשמשים למצווה ועם כל זה לאחר החג הם מותרים, ומהכי תיתי לאסור את פתילות הנרות גם לאחר שנשארו, אלא שבדין מותר השמן של נרות חנוכה, מצינו חידוש מיוחד, וכדרך שביאר הגרש"ז אויירבאך (מנחת שלמה תנייאנא סימן נח אות ו) על פי דברי בעל המאור והר"ן (שבת פ"ב שם) שהנרות הם זכר לנרות ולשמן של היכל ועשאוה כמנורה, ועל כן עשאום כהקדש, ומטעם זה גם לאחר החנוכה אסור משום דהוי כהקדש, אמנם זה רק לגבי השמן והפתילות הנצרכים לגוף קיום המצווה, מה שאינו בשמן שיותר מזמן המצווה שאינו נאסר.

ולכן אף להדעות דמותר השמן שמחוץ לשריפה אין צריך לשרפה בפני עצמה, מכל מקום לגבי הפתילות יודו שיש לשורפן בפני עצמן. [אמנם לפי"ז יל"ע בפתילה גדולה, כשהיה יכול לחותכה ולהשתמש בפתילה קטנה יותר].

דין כוסיות השמן והצינוריות

ולעניין אם גם כוסיות השמן והצינוריות נאסרו בהנאה, הנה, הן עצמן אינן בכלל האיסור, כיון שדין זה נאמר לגבי השמן והפתילות שבהם מקיים את ההדלקה ומקצה אותם למצוה, לא כן באלו שאינם באים אלא לסייע בקיום המצווה אך אינם חלק מקיום המצווה, אלא שיש לדון אם אפשר להשתמש בכוסיות לצרכים אחרים ולחשוש משום שבלעו מחום של יד סולדת בו ; ונראה שבדרך כלל אין היד סולדת בו, ורק בפתילה עבה ובכוסית צרה מסתבר שהיד סולדת, ונראה שכיון שאינו משתמש בשמן בעין והנידון הוא רק לענין הבליעות, לא נאסר זה משום שהוקצה למצווה, שזה נאמר רק לענין השמן שבעין, שאותו ייחד להשתמש בו למצווה בלבד, אבל מה שיבלע, מעיקרא לא היקצה מדעתו, כיון שמהבליעות כבר אינו יכול להשתמש בהן להדלקה, ולכן אפשר להשתמש בכוסיות לצורך אחר.

אמנם אין לנהוג בהם מנהג ביזיון, על דרך שכתב המשנה ברורה (סי' כא סק"ו) שלכל תשמישי מצוה, כגון סוכה ולולב ושופר, וכל כהאי גוונא, לאחר שנתבטלו ואין עומדין עוד למצותן. אין לזורקן לאשפה וכל כהאי גוונא, דבר שאינו כבוד למצוה שעברה. ויש לזורקם בצורה מכובדת, כגון לעוטפם בשקית ולהשליכם לאשפה. [ראה פסקי תשובות סימן כא אות ב שהביא מפוסקים שאין לנהוג מנהג ביזיון לכל דבר שהשתמשו בו לצורך מצווה].

להלכה:

א. שיירי השמן של נרות חנוכה אסורים בהנאה, ואין לשומרם לשנה הבאה אלא יש לשורפם מיד. ב. נחלקו הראשונים אם נאסר כל השמן שהכניס לנר או רק שיעור השמן הצריך למצווה, וכבו הנרות בתוך הזמן. וטוב להתנות שאינו מקצה אלא כשיעור. ג. נחלקו הראשונים אם צריך לשרוף גם את הפתילות, ונוהגים שגם אותן שורפים. ד. לא נאסרו רק השמן והפתילות, אבל הכוסיות והצינוריות לא נאסרו, ונראה שאף אין לחשוש לבליעות השמן, אמנם יש לזורקן בדרך כבוד ולא בביזיון.

הלכה למעשה
משולחן מורנו הרב שליט"א
המשך מעמ' א'

בשר בין השיניים

אדם שקם בשבת בבוקר ומצא שנתקעו בין שיניו חתיכות בשר מסעודת ליל שבת; האם יכול לשתות קפה עם חלב, או שעליו להמתין 6 שעות לאחר שינקה את שיניו:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

מצד הדין אין צריך לחפש ולבדוק את השיניים אם נקיים, משום שלפי הרמב"ם כבר הוא מעוכל ואינו נחשב בשר, אבל לכתחילה אם מצא צריך לנקר בין השיניים, כמו כן אם יודע שיש אפשרות שיהיה בין השיניים ראוי לנקותן, בפרט אם אכל בלילה וקם בבוקר, שהפה לא היה פעיל, ולאחר שניקה את שיניו אין צריך להמתין[6].

דם במרק

הכין מרק ותוך כדי חיתוך הירקות לתוך הסיר, חתך בשגגה את ידו ודם ניתז לעבר סיר המרק: האם המרק נאסר:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

דם אדם אינו אסור באכילה רק משום מראית העין, ולכן אינו אסור בתערובת, והמרק מותר באכילה.[7]

קריאת ספרי קומיקס בשבת

האם מותר לקרוא בספרי קומיקס שבהם יש מילים המשולבות בתוך התמונות והאיורים, או שזה דומה ממש לדין 'כתב שתחת הצורה' שאסרו חז"ל בגזירה משום שטרי הדיוטות:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

לא מצאנו שגזרו חז"ל את האיסור לקרוא 'כתב שתחת הצורה' על ספר מודפס שלם שכולו תמונות וכיתובים. אולם ראוי לדעת שהקריאה בשבת ברוב ככל הספרים שאינם ספרי קודש נאסרה בעצמה משום 'שטרי הדיוטות', (שו"ע סי' שז סעיפים טו-טז), ואף שהיו שהורו להקל כדברי רבינו הרמ"א (שם) שהאיסור לקרוא בשיחת חולין וספרי מלחמות הוא דווקא בשפות לועזיות אך בלשון הקודש מותר, כבר כתב המשנה ברורה (ס"ק ס"ד) בשם האחרונים שהורו להחמיר בזה. בנוסף, יש מאחרוני זמננו שטענו כי גם לדעת המתירים - בזמננו ובמקומותינו שעיקר הקריאה והכתיבה היא בלשון הקודש אין להקל כלל מסיבה זו. לכן יש לברר היטב האם עיקר הסיפור שבספר קומיקס זה ראוי לקריאה בשבת, כגון ספרים שיש בהם מוסר השכל וחינוך למידות טובות ויראת שמים, כפי שמצוי בסיפורים מגדולי ישראל, ובספרים מותרים כעין אלו נראה כאמור שאין לאסור מצד הכיתוב שבקומיקס.

להוריד פח בשבת

במהלך השבת הפח עלה על גדותיו, ויש צורך להחליף בשקית אחרת; האם מותר להוריד את שקית האשפה לפח שברחוב:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

אם הפח מדיף ריח רע, והדבר מאוס על בני הבית, מותר להוציא את האשפתון למקום שאין אנשים, כדין גרף של רעי, אולם אם הצורך הוא להחליף אשפתון כדי שיהיה מקום לזרוק את הזבל, אסור להוציא את האשפתון מתוך מיכל האשפה כדי להחליפו באחר משום מוקצה.[8]

6 יש שני טעמים לכך שצריך להמתין שש שעות בין בשר לחלב. הרמב"ם כתב הטעם משום שהבשר שבין השיניים אינו מתעכל עד שש שעות, ולדבריו היה מותר אחר שש שעות גם אם יש עדיין בשר בין השיניים. והטור כתב הטעמף משום שהבשר מוציא שומן ומושך טעם זמן ארוך, ולדבריו אם לועס את הבשר אינו צריך להמתין, וכתב הטור (שם) שיש להחמיר כשני הפירושים, וכן פסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן פט סעיף א) שאפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השיניים, צריך להסירו. וראה בכנסת הגדולה שכתב (הגהות הטור אות ו) שמשמע מדברי המחבר שדווקא אם יודע שיש בשר בין השיניים צריך להסירו אבל בסתם אינו חושש, אבל מהרש"ל כתב מהרשב"א להחמיר גם בספיקו עיין שם. ובספר יד יהודה כתב (הפירוש הקצר סימן פט ס"ק ב) בשם ה'כל בו' שגם בספק יש להחמיר לנקור שיניו ושכן עיקר לדינא, כי הוא בדוק ומנוסה שאם לא ינקר שיניו יפה ישאר גם אחר ששה שעות בשר בין שיניו עיין שם. ובספר וויכוח מים חיים כתב (על הת"ח כלל עז דין ב) שאותן בני אדם שהתליעו שיניהם ויש בהם נקבים נקבים, יש להם לזהר ביותר לחטט יפה בין אותן הנקבים. אמנם בהגהות 'הכתב סופר' על יו"ד כתב שמצא בכתביו של אביו בעל החתם סופר שכתב (וכ"כ בספרו חת"ס חולין, קה. ד"ה בשר שבין השיניים), שהאוכל שבשיניים החלולים נמאס ונפסל מיד ואין צריך כלום. (דרכי תשובה סימן פט סק"ז). וראה בדי השולחן (סי' פט) מה שדן בזה באם בלע את מה שמצא בין השיניים.

7 שו"ע (יורה דעה סי' סו ס"י) דם אדם, אם פירש ממנו אסור משום מראית עין, לפיכך אם נשך הככר בשיניו ויצא דם משיניו על גבי הככר, צריך לגרדו. וברמ"א: וכל דם דגים ודם אדם, הואיל ומדינא שרי אינו אוסר תערובתו. אבל אסור לערבו לכתחלה, (ת"ח כלל סב ד). ואם נתערב ועדיין הדם ניכר, יכול להרבות עליו אפילו לכתחלה, (ד"מ הארוך שם ד"ה וגם).

8 ראה 'ארחות שבת' (פ"ט, שם, שמא, שמו, שמז).

ליבון הלכתא
הרה"ג רבי יהודה וקסלר

אם מותר לכסוס ולתלוש בשיניו את עור אצבעותיו או שפתיו

מדרך בני אדם לתלוש עור יבש מהאצבעות על ידי השיניים וכן לכסוס עור מן השפתיים, ויש לדון האם דבר זה מותר משני פנים: א. אם עור האדם אסור באכילה? ב. האם דבר האסור באכילה מותר להכניסו לתוך פיו גם כשאין כוונתו לאכלו אלא להוציאו חוץ:

תשובה:

נבוא לבאר הדברים ממקורם: כתב הרמ"א (יו"ד סימן עט ס"א) "בשר האדם אסור לאכלו מן התורה". ובט"ז כתב, שזו היא דעת הרמב"ם (פרק ב מהלכות מאכלות אסורות), אבל הרא"ש כתב שאיסורו הוא רק מדרבנן, ותמה על הטור ובית יוסף שלא הביאו דעתו, אך מכל מקום סתימת הרמ"א כהרמב"ם שאסור מהתורה. והראב"ד חולק עליו (פרק ג הלכה ה).

ולענין אם גם העור אסור מהתורה או מדרבנן: הנה לעניין טומאה נחלקו שתי לשונות בגמרא במסכת חולין (קכב:), אם עורות הרכים של אדם טומאתן מהתורה או מדרבנן, אך כל זה הוא לענין טומאה (ע"ש בתוס' שהגדרות המחלוקת לשיטתם, מתאימות רק לעניין טומאה. וכן לענין איסור הנאה ממת יש שיטות שמותר לגמרי, או שאסור רק מדרבנן, וגם שם הוא מטעם אחר, שאיסור הנאה במת נלמד מעגלה ערופה ובקדשים עורם מותר בהנאה, עיין פת"ש שם סק"ג).

אולם איסור אכילת העור, אם דין עור הרך כדין הבשר, פסק הרמב"ם לאיסור שכן כתב (הלכות מאכלות אסורות פרק ד' הלכה כ, וכ"א): "יש עורות שהן כבשר והאוכל מהם כזית כאוכל מן הבשר ואלו שעורותיהן כבשרן עור האדם וכו', ומסיים כל אלו העורות ה"ה כבשר וכו'. וממה שכתב "האוכל מהם כזית כאוכל מן הבשר" מבין ה"אור שמח" (על הרמב"ם שם), שהם כבשר ממש ואסורים מדאורייתא. ומדייק לעניין חיוב מלקות, אך שזה רק בשאר בהמות טמאות, אבל באכילת בשר אדם כתב הרמב"ם (פרק ב הלכה ג) שאיסורו הוא בעשה ולא בלאו, וממילא לא ילקה על כך.

וממילא נמצא לכאורה שעור רך של אדם, לדעת הרמב"ם וכשיטתו סתם הרמ"א, גם העור הרי הוא כבשר ממש שאסור מדאורייתא. ואמנם, כי דעת הפרי חדש כהראשונים שמתירים לגמרי אף מדרבנן, ואולי בני ספרד יכולים להקל כשיטתו, אך לא בני אשכנז וכדמצינו להלכה שהביא ב'קול אליהו' לאסור אכילת בשר אדם, והביא תשובת הרשב"ש (סי' תקיח) שאומר לאסור אכילת בשר אדם.

וכעת צריך לדעת אם מותר להכניס לפיו איסור דאורייתא שלא על מנת לאכלו: הנה בט"ז (סימן צ"ח סק"ב) נסתפק בטעימה בספק איסור, ושם בפת"ש (סק"א) כתב להסתפק בטעימה באיסור דרבנן אי שרי או לא, ונראה שנוטה לאסור להכניס לפיו אפי' דרבנן, ורק בלשון מותר, וגם זה מסתפק הנודע ביהודה (בפת"ש שם) אולי הוא רק בטעמו פגום. ומכל מקום באיסור דאורייתא, ודאי אסור.

ובטעם האיסור ביאר הפרי מגדים (משב"ז סק"ב) משם הריב"ש, שהוא מחשש שמא יבוא לאכול האיסור. אך עדיין יש לעיין על זה, שברי לכאורה אין בזה שיעור, ואף שבאמת חצי שיעור אסור מן התורה, יש לדון, שכאן שאיסור אכילת בשר אדם אינו רק רק בעשה שכתוב 'זאת החיה אשר תאכלו', והאדם נקרא "חיה" שכתוב 'וייהי האדם לנפש חיה'. ומסברא היה נראה דחצי שיעור גם באיסור עשה אסור מהתורה, שהטעם הוא משום 'שחזי לאיצטרופי', דהיינו גם חצי שיעור - אסור - מפני שראוי להצטרף לשיעור שלם, ולפי"ז ה"ה באיסור עשה.

אמנם, בתוס' ישנים (יומא עג: ד"ה יום הכפורים) כתב שהטעם שכלה ומלך מותרים לרחוץ את פניהם, הוא מפני שרחיצת פניו אינו אסורה מהתורה ביום כיפור, ורק רחיצת כל גופו אסורה. והקשה עליו בספר 'אור גדול' על המשניות, - מ"מ אסור מטעם חצי שיעור שאסור מהתורה. וכתב שם, "אפשר דאין חצי שיעור באיסור עשה" (שאיסור רחיצה נלמד מ"ועיניתם את נפשותיכם" שהוא עשה) ולפי"ז אינו דאורייתא.

אמנם כתב באור גדול (שם) תירץ עוד תירוץ אחר, ועל פי זה נראה שצריך לחשוש שהוא כן דאורייתא. וגם אם הוא דרבנן, מ"מ אסור לרוב השיטות וכנ"ל, וכמבואר באו"ח (סימן תקסז) שאסור לרחוץ פיו בתענית שמא יבלע מים, וגם מי שמתיר שם הוא רק במקום צער, אך שלא במקום צער אין להתיר זאת.

העולה לדינא:

לעניין עור, נראה שאין להתיר לכסוס ולתלוש בשיניו עור אצבעותיו או שפתיו כאשר מכניסו לפיו ממש כשהוא תלוש, ומשום שאסור להכניס לפיו דבר האסור מחשש שמא ייבלענו (וכמ"ש הריב"ש בלשונו "שמא יבלע מעט" משמע אפי' בלא כוונה חוששים). **ולבני ספרד אפשר שיש להקל וכנ"ל.**

אמנם לעניין ציפורניים, מותר לכסוס בשיניו את צפרניו, ואין בכך איסור כלל, כמו שנתבאר ברמב"ם.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

להניח איסור צונן בצד היתר צונן

מפיהם ומפי כתבם
הרה"ג רבי ישראל פייגנבוים

משגיח הכשרות של הקייטרינג הזכיין לספק מנות לחברת 'אל על', הגיע ושאלתו בפיו: ממטבחי הקייטרינג, יוצאים מידי יום אלפי מנות אוכל האמורות להשביע ולהנעים את שעות הטיסה הארוכות בין מים לשמים משמימים. במטבח, היו רמות שונות של כשרות המאכלים, מלבד אוכל 'גלאט' כמובן המיועד ליראי ה', ולחושבי שמו, שמגיע ממקום אחר. מאחר שצורת המאכלים הכשרים ושאינם כשרים רח"ל היו שונים, היה האחראי על החלוקה מניחם פעמים רבות בצמוד זה לזה. באחד הפעמים העיר לו המשגיח על כך, ונענה על ידו שבטרם שהם מבשלים את המאכלים, הם שוטפים אותם היטב במים. הגיע המשגיח ושאלתו בפיו: האם אכן מותר לכתחילה להניח מאכל היתר כשהוא נוגע במאכל איסור צונן:

תשובה: כהקדמה יש לברר מה הדין כשנגע איסור בהיתר צונן ואח"כ נדון בשאלתנו האם מותר להניח לכתחילה.

שנינו במשנה (חולין קז:) צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יגע זה בזה ובגמ' וכי נוגעים זה בזה מאי הוי צונן בצונן היא ואמר אביי דהי דקליפה לא בעי (כדין נפל חם לצונן) הדחה מי לא בעי וכן בגמ' פסחים עו. צונן לתוך צונן מדיח ופסק השו"ע (יו"ד צ"א ס"א) בשר וגבינה שנגעו זה בזה מותרים אלא שצריך להדיח מקום נגיעתן, וכן הביא בס"ד שם (לגבי בשר שנפל לתוך חלב) ואם נפלו זה לתוך זה צוננים **מדיח הבשר ומותר**, הרי שאם נגע איסור בהיתר צוננים ידיחם ומותר [וביבשים א"צ להדיח אא"כ הם חריפים או מלוחים (ש"ך סק"א מב"ח שפ"ד ופת"ש שם)].

אמנם באם היה האיסור שמן נחלקו הרשב"א והרמב"ן האם סגי בהדחה או שצריך שפושף ומחלוקתם היא בדברי הגמ' (חולין ח:) אמר רב יהודה אמר רב הטבח צריך ג' סכינים אחת ששוחט בה ואחד שמחתך בה בשר ואחד שמחתך בה חלבים וכו' גזירה שמא יחתוך חלבים ואח"כ בשר (ואז ידבק על הבשר הכשר חלב אסור) עוד שם ואמר רב יהודה אמר רב הטבח צריך ב' כלים של מים אחד שמדיח בו בשר ואחד שמדיח בו חלבים וכו' גזירה שמא ידיח חלבים ואח"כ בשר וברש"י (ד"ה שמא) אע"ג שאין נבלע בו, נדבק הוא בחוץ, אלו הם דברי הגמ' ונחלקו רבותינו הראשונים מה הסיבה שיש להזהר במקרה זה יותר מכל מקרה שצריך הדחה, דעת הרשב"א (משמרת הבית ב"ד ש"א כא:) שמכיון וכאן מדובר בחֵלֶב שהוא שמן הדבר מוכרח מן השכל שחלב נדבק בבשר הרבה והחלב אינו סר בהדחה מועטת. ולדבריו אף אם ידיחו את הבשר מהחלב לא יועיל אלא אם כן ישפשפו, לכן גזרו פה שיש להזהר שלא יגע החלב בבשר שמא ישכח לשפשפו וזה מדרך הזהירות המביאה לידי נקיות, מאידך דעת הרמב"ן (חידושי הרמב"ן חולין ח: ד"ה הטבח) שודאי חלב סר בהדחה אף בלא שפושף והא דגזרו בטבח שצריך ג' סכינים כי יש לחשוש שמא לא ידיחהו מכיון ויחשבו שהטבח הדיחו ויאכלו ללא הדחה לכן גזרו שהטבח יזהר שלא יצטרכו להדיחו שוב אחר הדחת הטבח וכן מסביר גם הרא"ה בבדק הבית שם וע"ש שבעיקר הדין מודה לרשב"א) נמצא שלדעת הרמב"ן בדבר שמן די בהדחה ולדעת הרשב"א בשמן צריך שפושף ולהלכה פסק הש"ך בהלכות שחיטה (סימן י' סק"כ) כדעת הרשב"א שצריך שפושף [אלא שנחלקו הפמ"ג והחוו"ד האם בשמן לבד צריך שפושף או רק בשמן ודוחקא דסכינא דעת הפרמ"ג (מש"ז סק"א שפ"ד סק"ב) דבשמן לבד צריך שפושף וראייתו מהא דהטבח צריך ב' כלים אלא שאין שם דוחקא דסכינא ודעת החוו"ד (סק"א) דרק שמן ודוחקא דסכינא צריך שפושף וכהא דהביאה הגמ' דוגמא של ג' סכינים [ומה דהביאה הגמ' ב' כלים דעתו ששם גזרו שמא יסמכו על הדחת הטבח ויאכלו בלא הדחה כפי' הרמב"ן לעיל] וכן דעת תשובת בית אפרים (חי"ד סוף סי' כ"ט הובא בפת"ש סק"א) [אלא שתי' הא דב' כלים כיון שמדובר בחלב הנמחה במים לכו"ע נדבק בבשר וצריך שפושף גדול]].

ולענין השאלה דידן האם מותר להניח איסור לצד היתר באופן שיצטרך הדחה כתב הטור וז"ל (יו"ד צ"א) כתב בעל העיטור כל מידי דבעי הדחה כגון בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן אסור לכתחילה דילמא אכיל בלא הדחה אבל מידי דאורחיה בהדחה כגון בשר חי וכיו"ב שרי לכתחילה עכ"ל ונלמד מדבריו שישנם שני מקרים שיש לחוש לכתחילה שלא ליתן היתר בצד איסור א. דבר שמן שצריך לשפשפו שאסור שמא ישכח לשפשפו ובמקום שהוא אינו שמן מעיקר הדין מותר (שפ"ד סק"ב ופת"ש סק"ג) ואין לחוש שהוא שמן אמנם דעת הפמ"ג (במש"ז סק"א) דיש לחוש שמא הם שמנים ולהזהר לכתחילה (ע"פ אג"מ יו"ד ח"א סי' ל) ב. דעת הרא"ה (ב"ה שם) דמה דהתיר בעל העיטור בדרכו להדיחו הוא דוקא בכלי וכדדייק לשונו קערה של איסור צונן אבל אוכל ואוכל אסור לכתחילה גם ע"מ להדיחו אמנם הרשב"א (משמרת הבית שם) פליג עליו ודעתו דאין לחלק ומותר כשדרכו להדיחו (ורעק"א הביא ב' השיטות ולא הכריע) וממשמעות לשון הש"ך (סי' ק"ה סק"ה) משמע שדעתו הרשב"א להתיר אף אוכל ואוכל ע"מ להדיחו וכן פסק ביד יהודה (פיה"א סק"א) אלא שפסק כן מעיקר הדין ודעתו להזהר לכתחילה כדברי הרא"ה וכן בערוה"ש (ס"ג) כתב להתיר כרשב"א אלא שמכוער הדבר

וממילא בנידון דידן יש להזהר שלא להניח איסור לצד היתר מתרי טעמא א. לחוש לדעת הפרמ"ג שאין אנו בקיאין בשמן ואף שמעיקר הדין אין לחשוש שהוא שמן, מ"מ לכתחילה יש להזהר שלא להגיע לידי כך לחשוש למה שהחמיר במשב"ז (וברור שלהלכה אם נגע יספיק הדחה ולא נחמיר כדעת הפרמ"ג לשפשפו) ב. לחוש לדעת רא"ה שבאוכל ואוכל מכוער הדבר.

העולה לדינא:

א. איסור והיתר שנגעו זב"ז ידיחם. ואם הם יבשים מותרים בלא הדחה מלבד אם הם חריפים או מלוחים. ב. אם האיסור שמן ויש דוחקא דסכינא - צריך שפושף ושמן בלא דוחקא לפרמ"ג שפושף לחוו"ד הדחה. ג. אסור להצריך הדחה לכתחילה בדבר שאין הדרך להדיחו שמא ישכח להדיחו. ד. בשני מיני אוכלים אף אם הדרך להדיחו יש לחוש לכתחילה כי מכוער הדבר. ה. בדבר שמן אפי' דרכו בהדחה אין להצריך לכתחילה כיון שלא מועיל הדחה ולפרמ"ג תמיד יש לחוש לכתחילה שמא הוא שמן ויה"ר שלא נכשל בדבר הלכה.

לשאלות בהלכה: rav@abiryaakov.com | 02-803-9999 שלוחה 8
לתגובות: 9917936@gmail.com